T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ÖĞRETMEN ADAYLARININ İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE DAİR FİKİRLERİNİN ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

GÜLÇİN AKSÜT BAYDAR

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. EZGİ AKŞİN YAVUZ

EDİRNE, 2024

Tezin Adı: Okul Öncesi Eğitim Öğretmen Adaylarının İklim Değişikliğine Dair Fikirlerinin Çocuk Hakları Bağlamında İncelenmesi

Hazırlayan: Gülçin AKSÜT BAYDAR

ÖZET

Araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmen adaylarının iklim krizinin bir çocuk hakları sorunu olmasına yönelik iklim değişikliği tanımlamaları ve bu değişikliğin çocukların yaşamlarına olan etkisine, değişikliğin neden olduğu krizlerin çocuk haklarıyla olan bağlantısına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Durum araştırması olarak tasarlanan araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan ankette yer alan sorular okul öncesi öğretmen adaylarınca yanıtlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı 4. sınıfta öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü katılan 48 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Anket aracılığıyla elde edilen veriler analiz edilerek değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda öğretmen adayları iklim değişikliğini canlıları ve dünyayı etkileyen bir durum olarak tanımlamış; iklim değişikliğini çoğunlukla bedel ödeme, denge ve değişim, geri dönülemez sonuçlar ve işlevini yitirmeye benzetmişlerdir. Öğretmen adaylarının iklim krizinin yaşamları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri sıklıkla doğa olayları, sağlık, ekonomi, doğal kaynaklarda değişim, mevsimlerin değişmesine odaklıdır. İklim krizinin erken çocukluk dönemindeki çocukların yaşamlarını etkileyeceğini düşünen öğretmen adaylarının çocukların iklim krizi dolayısıyla etkilenebileceğini düşündükleri çocuk hakları ile uyumlu yanıtlar verdikleri görülmüştür. Öğretmen adayları çocukların en çok su ve sağlık krizinde yaşanılanlarla yaşama hakkı ve katılım krizi dolayısıyla katılım hakkı alanında etkilendiğini düşünmektedir.

Anahtar Kelimeler: İklim krizi, çocuk hakları, erken çocukluk eğitimi, okul öncesi öğretmen adayı

Thesis Title: Examining Preschool Education Teacher Candidates' Ideas About Climate Change in the Context of Children's Rights

Author: Gülçin AKSÜT BAYDAR

ABSTRACT

The aim of the study is to determine pre-service preschool teachers' definitions of climate change as a children's rights issue, their views on the impact of climate change on children's lives, and their views on the connection between the crises caused by climate change and children's rights. In the study designed as a case study, the questions in the questionnaire prepared by the researcher were answered by pre-service preschool teachers. The study group of the research consisted of 48 pre-service teachers who were studying in the 4th grade of the Department of Preschool Education at Trakya University Faculty of Education and participated in the research voluntarily. The data obtained through the questionnaire were analyzed and evaluated. As a result of the research, pre-service teachers stated that their knowledge about climate change is a situation that affects living things and the world; they mostly likened climate change to paying a price, balance and change, irreversible consequences and loss of function. Pre-service teachers' views on the effects of the climate crisis on their lives frequently focused on natural events, health, economy, change in natural resources, and change of seasons. It has been observed that teacher candidates who think that the climate crisis will affect the lives of children in early childhood give answers consistent with children's rights, which they think may be affected by the climate crisis. Pre-service teachers think that children are most affected in the right to life due to the water and health crisis and in the right to participation due to the participation crisis.

Keywords: Climate crisis, children's rights, early childhood education, preschool teacher candidate

ÖNSÖZ

Tez sürecimin her aşamasında akademik rehberliği ve yaratıcı fikirleri ile yoluma ışık tutan, her zaman desteğini hissettiğim ve kendisinden çok şey öğrendiğim kıymetli hocam Sn. Doç. Dr. Ezgi AKŞİN YAVUZ'a sonsuz sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Desteğiniz, yol göstericiliğiniz, güveniniz ve bana kattıklarınız için çok minnettarım ve teşekkür ederim.

Araştırmamda anket geliştirme sürecimde çok değerli fikirleriyle yol gösteren ve desteklerini esirgemeyen çok kıymetli Sn. Doç. Dr. Şenay BULUT PEDÜK'e, Dr. Öğr. Üyesi Hande GÜNGÖR'e, Doç. Dr. Şükran UÇUŞ GÜLDALI'ya, Dr. Öğr. Üyesi Gülşah AÇAR GÜNŞEN'e, Doç. Dr. Zeynep KILIÇ'a çok teşekkür ederim.

Kıymetli ailem… Sevginizi ve desteğinizi hep gösterdiğiniz, her zaman yanımda olduğunuz için çok teşekkür ederim. Canım annem, canım babam ellerinizi hep omuzumda hissediyorum, iyi ki varsınız. Canım biricik ablam Pelin AKSÜT ARSLAN, her güldüğümde, her anımda yanımda olduğun ve beni hiç yalnız bırakmadığın için her şey için sana minnettarım iyi ki varsın.

Canım eşim hayat arkadaşım ve biricik oğlumuz… Araştırma sürecimde bana hep destek olduğun, elimi hiç bırakmadığın için çok teşekkür ederim yol arkadaşım. Biricik oğlum Emre Güney BAYDAR, iyi ki senin annenim, benim oğlum olduğun için çok şanslıyım. Tez sürecimde meraklı ama yeri gelince sabırlı davrandığın için minnettarım canım oğlum. İyi ki varsınız.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖNSÖZ ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **IV**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **VI**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **VII**
KISALTMALAR ..... **VIII**

BÖLÜM I **1**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Problem 2
1.2. Amaç 7
1.3. Önem 7
1.4. Sayıltılar 11
1.5. Sınırlılıklar 11
1.6. Tanımlar 11

BÖLÜM II **12**
2. İLGİLİ ALAN YAZIN **12**
2.1. Küresel İklim Değişikliği 12
2.1.1. Küresel İklim Değişikliğinin Nedenleri ve Sonuçları 13
2.1.2. Küresel İklim Krizi 14
2.1.3. Küresel İklim Krizine Dair Uluslararası Anlaşma ve Sözleşmeler 17
2.1.4. İklim Krizine Karşı Çözüm Önerileri; Eylem Planları ve Uygulamaları 21
2.2. Çocuk Hakları 23
2.2.1. Çocuk Haklarının Tanımı ve Sınıflandırılması 24
2.2.2. Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 26
2.2.3. Çocuk Hakları Bağlamında İklim Krizi 27
2.3. İlgili Yurt İçi Ve Yurt Dışı Çalışmalar 31
2.3.1. Yurt İçinde Yapılan İlgili Çalışmalar 32

BÖLÜM III **43**
3. YÖNTEM **43**
3.1. Araştırmanın Modeli 43
3.2. Çalışma Grubu 44
3.3. Veri Toplama Araçları 44
3.3.1. İklim Krizi ve Çocuk Hakları Anketi 44
3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması 46
3.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 46
BÖLÜM IV **48**
4. BULGULAR ve YORUM **48**
BÖLÜM V **64**
5. SONUÇ ve TARTIŞMA **64**
BÖLÜM VI **69**
6. ÖNERİLER **69**
KAYNAKÇA **71**
EKLER **87**
Ek 1. İklim Krizi ve Çocuk Hakları Anketi 87
Ek 2. Etik Kurul Belgesi 90

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Okul öncesi öğretmen adaylarının iklim değişikliği kavramına ilişkin bilgileri 48

Tablo 2.1. Okul öncesi öğretmen adaylarının "iklim değişikliği" kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar..... 50

Tablo 2.2. Okul öncesi öğretmen adaylarının "iklim değişikliği" kavramına ilişkin metaforları 51

Tablo 3. Okul öncesi öğretmen adaylarının iklim krizinin yaşamlarını etkileme durumuna dair görüşleri 53

Tablo 4. Öğretmen adaylarının iklim krizinin yaşamları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri 53

Tablo 5. Öğretmen adaylarının iklim krizinin çocukların yaşamları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri 55

Tablo 6. Öğretmen adaylarının iklim krizinin erken çocukluk dönemindeki çocukların yaşamlarına etkisinin ne olduğuna ilişkin görüşleri..... 56

Tablo 7. Öğretmen adaylarının çocukların iklim krizinden etkilenme dereceleri ile iklim krizinden etkilenme alanlarının çocuk hakları alanlarıyla kesişimlerine dair görüşleri..... 60

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Uluslararası İklim değişikliği konulu görüşmelerin önemli dönüm noktaları (Türkeş, 2000, akt: Türkeş, 2001)..... 17

KISALTMALAR

BMİDÇS : Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

COP : Conference of the Parties- Taraflar Konferansı

f : Frekans

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Küresel iklim değişikliği 21. yüzyılın en büyük tehdidi olmanın yanı sıra insan sağlığını ve yaşamını tehdit eden, uzun vadede etki gösteren en ciddi küresel tehditlerden biri olarak da ifade edilmektedir (Hacısalihoğlu ve Balcı, 2023). Özellikle çocuk, yaşlı ve yoksulların sağlığının bu küresel tehditten olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir (Kondolot, Beyazova, Özmert, Şahin, Ulukol ve Gökçay, 2012). Öyle ki küresel iklim değişikliğinin çocuk sağlığı üzerine etkisinin çocukların yaşları ve gelişim evrelerine göre farklılaştığı; bu etkinin anne karnında başlayarak çocukluk ve ergenlik boyunca devam ettiği düşünülmektedir (Hacısalihoğlu ve Balcı, 2023). Bu bağlamda gelişimlerinin en hızlı dönemlerinden birinde olan okul öncesi dönem çocuklarının iklim değişikliğinden fazlaca etkileneceği ön görülmektedir.

İklim değişikliği dolayısıyla önümüzdeki 10 yıl boyunca tüm çocukları etkileyecek kuraklık, sel ve şiddetli hava olaylarının yaşanacağı tahmin edilmektedir. Nitekim günümüzde yarım milyardan fazla çocuğun sel baskınlarıyla yüzleştiği, yaklaşık 160 milyon çocuğun da yüksek/aşırı yüksek kuraklık yaşanan bölgelerde yaşadığı; iklim krizinin etkisindeki yaklaşık 1 milyon çocuğun da solunum yolu hastalıkları, vektör kaynaklı enfeksiyon hastalıkları, göç, stres, kuraklık gibi krizler ile karşı karşıya olduğu belirtilmektedir (Hacısalihoğlu ve Balcı, 2023; UNICEF, 2005). Son yıllarda çarpıcı rakamlara ulaşan bu durumlar; çocukların haklarını gözetmek üzere ülkemizin de yer aldığı gibi pek çok ülkenin imzasını taşıyan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye (1989) de aykırı durumların yaşanmasına yol açmaktadır. Bir anlamda çocukların sağlık, beslenme, barınma, eğitim gibi temel yaşam haklarını doğrudan etkilemektedir (UNICEF, 2007).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen ve Türkiye'nin de taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS, Convention on The Rights of The Child) sadece çocukları odağına alan bir sözleşmedir. UNICEF yaptığı çalışmalarda çocuklara çocuk haklarını ifade etmeye çalışırken yol gösterici ilkeleri açıklamıştır. Bu sözleşme 54 madde ve üç kısımdan

oluşmakta olup bu sözleşmenin 2007 yılında UNICEF tarafından çocuk haklarına yolculuk başlıklı rapor ile Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Çocuk Versiyonu yayınlanmıştır (UNICEF, 2007).

Çocukların haklarını savunan sözleşmenin kabulüne karşın, bir yandan uygulamalarda halen aksaklıklar sürerken; öte yandan iklim değişikliğinin şiddetli sonuçları Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF 2021a), iklim değişikliğini çocukların hakları ve sağlıkları için büyük bir tehdit olarak ilan etmesine neden olmuştur. Günümüzde ve gelecekte iklim değişikliğinin olası etkilerine yönelik bilgi, bilinç, farkındalık, olumlu yönlü tutum ve davranış kazandırılmasında en etkili dönemin erken çocukluk dönemi olduğu ve bunun başarılmasında hayati bir rol oynadığı düşünülmektedir (Duran, 2023). Çocuklara dünyayı sevme, koruma ve iyileştirme bakış açısı kazandıracak erken çocukluk dönemi öğretmenlerinin iklim değişikliğinin çocukların haklarına yansımalarına ilişkin görüşleri sınıf ortamı uygulamalarına doğrudan yansıyacaktır. Bu anlamda iklim değişikliğinin özellikle çocukların hakları üzerindeki etkileri, geleceğin öğretmenleri olan öğretmen adaylarının iklim değişikliğindeki temel rolü ve iklim değişikliğinin erken çocukluk dönemi eğitimine entegrasyonunun önemi ve gerekliliğini ortaya çıkmaktadır.

1.1. Problem

İnsan haklarının temeli olan çocuk haklarının korunması, her insanın haklarının olduğunun ve bu haklara saygı duyulmasının gerekliliğinin öğretiminin en etkili yolunun eğitim aracılığıyla olduğunu göstermektedir. Bu anlamda çocuk haklarını çocuklara anlatabilmek, yaşatabilmek üzere düzenlenecek çocuk hakları eğitimlerinin de çocukların kendi yaşamlarıyla ilişkilendirebilecekleri nitelikte olması gereklidir (Akyüz, 2001; Turupcu ve Gültekin Akduman, 2015).

Çocuklar, haklarını bilerek büyümelidir ki temeli insan haklarına dayanan çocuk hakları çocuğun hayatını şekillendirsin. Çocuklar iyi, vatansever, faydalı, farklı fikirlere saygılı olmayı bilerek yetişen nesiller olsun (Yılmaz, 2024). Ailesi çocuğun ilk çevresi olmakla birlikte yaşamın sihirli yılları (Oktay, 2004) olarak da adlandırılan erken çocukluk döneminde çocukların haklarını öğrenmelerinde en önemli rol

öğretmenlere düşmektedir (Platin ve Ahmetoğlu, 2020). Öyle ki bu durum Çocuk Hakları Sözleşmesi 42. Maddesinde de belirtildiği gibi; çocuk hakları uygulamalarının etkili ve başarılı olabilmesi, öğretmenlerin çocuk hakları konusunda eğitilmelerine ve planladıkları öğrenme süreçlerinin etkililiğine bağlıdır (Uçuş ve Ekber Şahin, 2012).

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocuk haklarına yönelik birçok kurum kuruluş tarafından çalışmalar yapılmasına rağmen çocuk hak ihlallerinin ilk sıralarda yer aldığı bir yüzyılda yaşamaktayız (Ezer ve Ulukaya Öteleş, 2020). Türkiye'de Etkili Çocuk Hakları Eğitimi modeli uzman öğretmenlerle gerçekleştirilerek yapılan araştırma sonucunda beş farklı etkili çocuk hakları eğitimi ile ilgili anlayışlar önerilerek bu modelin nerede ve kimlerle gerçekleştirilmesi gerektiği ve kaçıncı sınıf ve okul düzeyinde yapılması gerektiği ile ilgili düzenlemeler hakkında bilgi edinilmiştir (Öztürk ve Doğan, 2017). Bununla birlikte ülkemizde genel olarak öğretmen adaylarının, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin çocuk hakları konusunda yeterince bilgiye sahip olmadığı, doğrudan çocuk haklarına yönelik uygulamalar yapmadıkları çocuk haklarına ilişkin ders alan öğretmen adaylarının almayan öğretmen adayına oranla olumlu tutuma sahip olduğu, branşlara göre öğretmen adaylarının çocuk katılım hakkı farkındalıklarının farklılaştığı fakat bunun beklenen düzeyden düşük olduğu (Akman ve Ertürk 2011; Doğan, Torun ve Akgün, 2014; Neslitürk ve Ersoy; 2007; Uçuş ve Ekber Şahin, 2012; Yavuzekinci ve Tatlı, 2020; Yüksel ve Yazıcı, 2019) ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde Shumba, (2003) Afrika'da öğretmen ve öğretmen adaylarının öğretmen eğitimi eğitimlerinde çocuk haklarına ilişkin bir içerik sunulmadığını belirtirken; Suresh ve Divya (2013) yaptıkları araştırmada Hindistan'da öğretmenlere verilen Çocuk Hakları Eğitimi ile çocuk haklarına ilişkin bilgi sahibi olarak farkındalıklarının arttığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Sırbistan'daki ilkokullarda öğretmen ve öğrencilerin okuldaki çocuk haklarıyla ilgili belirli konularda benzer görüşlere sahip olduğunu ve öğretmenlerin çocuk hakları eğitimine yönelik olumlu bir tutum sergileyerek ve okulun bu süreçteki önemini kabul ettikleri belirtilmektedir. Önemli bir sonuç da çocuk hakları ve sorumluluklarının yeni bir pedagoji olarak ele alındığı ve öğrencilerin, öğretmenleri çocuk hakları eğitiminde en sorumlu unsur olarak görmekte olduğu şeklindedir (Huić, 2022; Shier, 2018; Stamatović, Marinković, ve Cicvarić, 2023). Genel olarak bakıldığında yurtdışında

yapılan çocuk hakları ile ilgili araştırmaların çoğunlukla Kanada ve Avrupa'da da çoğunlukla İngiltere'de yapılan araştırmaların sınıf bağlamında çocuk hakları, çocukların okul yönetimine katılımı ve okullarda çocuk hakları konularında yapıldığı görülmektedir (Urinboyev, Wickenberg, ve Leo, 2016). Mevcut araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda dünya genelinde çocuk haklarının çocuklara öğretilmesi, yetişkinlerce fark edilmesi için yoğun çalışmaların devam ettiği anlaşılmaktadır.

Çocuklar anne babaları gibi yaşamlarındaki yetişkinlerle kurdukları etkileşimleri referans alarak öğretmenleriyle de benzer etkileşimler kurma eğiliminde olabilirler. Ancak duyarlı bir öğretmen çocukların ilişkisel modellerini davranış ve ilişkiler bakımından yeniden yapılandırabilir (Sabol ve Pianta, 2013). Bu anlamda öğretmenlerin olay ya da durumlara ilişkin bakış açılarının etkileşimde olduğu çocuklar için daha da önemli bir hale geldiğini söylemek mümkündür. Öğretmenlerin gerek çocukların iklim değişikliği hakkında bilgi, farkındalık ve davranış düzeyinde kazanımlarını eğitim aracılığıyla sağlamaları (Akbulut, 2019; Benevento 2023; Klim-Klimaszewska, ve Wieruszewska-Duraj, 2023; Maviş Demircioğlu, 2019) gerekse öğretmen adaylarının iklim değişikliğine yönelik farkındalık ve görüşlerinin belirlenmesine ilişkin yapılan çalışmalar (Burke, Sanson ve Van Hoorn, 2018; Eroğlu ve Aydoğdu, 2016; Oluk ve Oluk, 2007; Tok, Cebesoy ve Bilican, 2017; Umurhan, 2022), çocuk merkezli müdahalenin gerekliliğini (Leal Filho, Balasubramanian, Abeldaño Zuñiga ve Sierra, 2023; Treiche, 2020) ve öğretmenin bu kritik rolünde ona destek olabilmenin ilk adımlarını oluşturmaktadır. Benzer şekilde Spiteri (2024) Maltalı öğretmen adaylarının iklim değişikliği konusunda gerek temel bir anlayışa sahip olduklarını gerek yanlış anlamaları olduğunu bu sebeple iklim değişikliği eğitimiyle ilgili öğretmen yetiştirme programlarına yönelik önerilerde bulunmaktadır.

Öğretmenlerin iklim değişikliği hakkında çocuklarla yaptıkları uygulamaların sürdürülebilir kalkınma için eğitim programlarının uygulanmasıyla birlikte yoğunluk kazandığı anlaşılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim programı uygulamasının öğretmenlerin çocuklarla iklim değişikliği hakkındaki çalışmalarını arttırdığı ve çocuklarda farkındalık oluştuğunu söylemek mümkündür (Cengizoğlu, 2013). Türkiye'nin de yer aldığı Birleşmiş Milletler üyesi ülkeler tarafından Ocak 2016'da yürürlüğe giren 2030 sonuna kadar ulaşılması amaçlanan hedefleri içeren

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları yoksulluğun son erdirilmesi, çevrenin korunması, iklim krizine karşı önlem alınması, refahın adil paylaşımı ve barışı hedefliyor. Bu amaçlar; yoksulluğa son, açlığa son, sağlık ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, temiz su ve sanitasyon, erişilebilir ve temiz enerji, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sanayi, yenilikçilik ve altyapı, eşitliksizlikerin azaltılması, sürdürülebilir şehirler ve toplumlar, sorumlu üretim ve tüketim, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış, adalet ve güçlü kurumlar ve amaçlar için ortaklıklardan oluşuyor. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşılması noktasında her yıl bu hedeflerin ne durumda olduğuna ilişkin rapor yayınlanmaktadır (BM, 2024). 2024 yılında yayımlanan bu rapora göre gıda ve arazi sistemlerine ilişkin Sürdürülebilir Kalkınma Amacı bağlamında 2030 yılına kadar dünya genelinde yaklaşık 600 milyon insanın açlık çekeceğine ve obezite oranlarının artacağına dikkat çekilerek 2015 yılında ilan edilen 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı'nın özellikle iklim değişikliği ile ilişkili olan maddelerde 2030 yılına kadar gerçekleştirilemeyeceğinin belirtildiği, bu amaçlara ulaşma yolunda finansal kaynak eksiklikliğinin de engel olarak vurgulanmaktadır (BM, 2024).

Türkiye ve bazı OECD ülkeleri için sürdürülebilir kalkınma ve nitelikli eğitim açısından 1970-2018 yılları arasındaki uygulamalar, durumlar karşılaştırılmış olup Türkiye adına nitelikli eğitimin önünde birçok engel faktörü olduğu belirlenmiştir. Öyle ki bu engellerin toplumun her kesimi için nitelikli eğitimde fırsat eşitliği sağlanması gerekliliğini doğurduğu söylenebilir (Civiş, 2021). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 2018 yılında yayınladığı raporda yakın geleceğimizde tüm ülkelerin iklim değişikliğinin sonuçlarından etkileneceğini belirttiği bir durum olarak; 2030-2050 yılları arasında yetersiz beslenme, sıtma, ishal ve artan sıcaklık sonucu her yıl 250.000 artan ölüm beklendiğini; bununla birlikte kene, böcek, salyangoz ve diğer soğukkanlı hayvanlar ile yayılan salgın hastalıklara dikkat çekmektedir. Bu durum ise çoğunlukla Afrikalı 5 yaş altı çocukları hedef alan, Anofel cinsi sivrisineklerin yol açtığı sıtma vakaları şeklinde olup Anofel cinsi sivrisineklerin yol açtığı sıtma nedeniyle her yıl 400.000'nin üzerinde ölüm meydana geldiği bildirilmektedir. Ayrıca raporda önemle vurgulanan iklim değişikliğinin temel nedenlerinden biri olan fosil yakıtların kullanımı sonucunda ortaya çıkan hava kirliliğinin en çok beş yaş altı çocukları astım, bronşit,

KOAH, kalp-damar hastalığı olanlar, şeker hastalığı gibi kronik hastalıklar boyutunda etkilediği, temiz hava, temiz içme suyu, yeterli gıda ve güvenli barınak gibi başta yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının etkilendiği söylenebilir (WHO, 2018). Ardından benzer şekilde Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) 2021 yılında yayınladığı raporda çocuk hakları ve sağlığı açısından iklim değişikliğini büyük bir tehdit olarak ilan etmiştir (UNICEF, 2021b).

UNICEF'in 2023 yayınladığı "İklim Çocuğu Değiştirdi (The Climate-Changed Child)" raporunda iklim krizinin çocuklar için yıkıcı sonuçlara neden olduğunun bilinmesine rağmen bu yıkıcı etkilerini önlemde küresel boyutta harekete geçilmediği müddetçe etkisinin başta küçük çocuklar olmak üzere hızla artacağı bilimsel olarak öngörülmektedir. Daha fazla vakit kaybetmeden iklim değişikliği ile mücadele konusunda bilgilendirme, farkına varma ve bilinçlendirme ile birinci derecede etkilenen küçük çocuklar üzerinde yarattığı ve önlem alınmadıkça etkilerinin de devam edeceğini vurgulanmıştır (UNICEF, 2023a). Öyle ki iklim değişikliği hakkında gerçekleştirilen çalışmaların çocukların bilişsel, duyuşsal, psikomotor gelişim dönemlerindeki kazanımlarının ve birçok ilgili davranışın kazanılmasında da etkili olduğu düşünülmektedir (Duran, 2023). Nitekim çocuklara yönelik hazırlanarak uygulanan iklim değişikliği programıyla çocukların iklim değişikliği kavramına dair fikirlerinin olumlu yönde gelişerek değiştiği ortaya konmuştur (Maviş-Demircioğlu, 2019). Bu bağlamda UNICEF'in (2021c) raporunun ön sözünde de belirtildiği gibi iklim krizinin bir çocuk hakları krizi olarak ele alınmasının öneminden yola çıkarak geleceğin öğretmenleri olan öğretmen adaylarının hem küresel bir çevre sorunu olarak iklim krizinin çocuk hakları sorunu olma konusuna dikkatlerinin çekilmesinin önemli ve değerli olduğu düşünülmektedir. Bunlar ışığında; yapılan bu araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarının iklim krizinin bir çocuk hakları sorunu olmasına yönelik iklim değişikliği tanımlamaları ve bu değişikliğin çocukların yaşamlarına olan etkisine dair görüşleri ile değişikliğin neden olduğu krizlerin çocuk hakları ile olan bağlantısına ilişkin farkındalık ve görüşleri belirlenmiştir.

1.2. Amaç

Araştırmanın amacı; okul öncesi eğitim öğretmen adaylarının iklim değişikliği tanımlamaları ve bu değişikliğin çocukların yaşamlarına olan etkisine dair görüşleri ile değişikliğin neden olduğu krizlerin çocuk hakları ile olan bağlantısına dair fikirlerinin incelenmesidir. Bu amaç kapsamında araştırmanın alt amaçları;

- Okul öncesi öğretmen adaylarının iklim değişikliğine dair tanımlamalarının açıklamalar ve metaforlar yoluyla belirlenmesi,
- İklim değişikliği ile çevresel yıkımın neden olduğu krizlerin erken çocukluk dönemindeki çocukların yaşamlarına olan etkisine dair görüşlerinin incelenmesi,
- İklim değişikliği ile çevresel yıkımın neden olduğu krizlerin hangi çocuk hakları ile ilişkili olduğuna dair fikirlerinin incelenmesidir.

1.3. Önem

Çocuk hakları yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakkı olarak çerçevelendirilmekte olup; bu haklar yetişkinlerin çocukları koruması ve çocukların haklarını öğrenmesine rehberlik etmesini içerir (United Nations International Children's Emergency Funds, 2004). Çocukların haklarının sağlandığı yaşam koşulları uzun yıllardır yapılan çalışmalar ve uygulamalarla oluşturulmaya çalışılmaktadır. Örneğin KKTC'de öğretmenlere yönelik olarak düzenlenen 'Çocuk Hakları ve Hak İhlalleri' ile ilgili eğitime katılan öğretmenlerin Çocuk Hakları ve Hak İhlalleri ile ilgili temel bilgileri kazandıkları ve eğitim ortamlarında yaptıkları hak ihlali içeren davranışlar konusunda farkındalık geliştirdikleri, okul ortamında sınıftaki zorbalığın katılım hakkını ihlal ettiğini belirtilmektedir (Hamad ve Al-Abri, 2019; Koran, 2015). Benzer şekilde Leblebici ve Yücel Toy (2019) sınıf eğitimi öğretmen adayları için insan hakları yurttaşlık, demokrasi ve çocuk haklarına yönelik öğretim programının tasarımında gerekli olan ihtiyaç analizinin yapılmasını amaçladığı araştırmasında sekiz sınıf öğretmeni, üç öğretim elemanı ve altı dördüncü sınıf öğretmen adayı ile görüşmeler yaparak 80 sınıf öğretmen adayı ile anket yapılmıştır. Araştırma sonucunda; insan hakları yurttaşlık, demokrasi ve çocuk haklarına yönelik bir öğretim programı içeriğinin zorunlu bir ders olarak verilmesinin gerekliliğinin yanında

öğretmen adaylarının çocuk haklarından kısmen haberdar olduklarını ve kendilerini bu konuda oldukça yetersiz buldukları ortaya çıkmıştır. Bir başka araştırmada da ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin çocuk haklarına dair bilgi, ilgi ve algı düzeylerinin belirlenmesi sonucunda öğretmenlerin çocuk hakları ile ilgili herhangi bir eğitim almamış oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenlerin çoğunun çocukların görüşlerinin dikkate alınmasının gerekliliğinden hareketle katılım hakkının kullanılmasına dikkat ettiklerini, çocuk hakları eğitimine yönelik olumlu tutuma sahip oldukları ve okulun bu süreçteki önemini kabul ettikleri belirtilmektedir (Gürge ve Tekin Bozkurt, 2022; Huić, 2022; Shier, 2018; Stamatović, Marinković, ve Cicvarić, 2023; Urinboyev, Wickenberg, ve Leo, 2016). Yetişkinler olarak öğretmenlerin çocuk haklarına uygun davranması çocukların haklarını öğrenmelerinde ve yaşamalarında önemli bir eşik değeri oluşturacaktır.

Türkiye'de çocuk hakları üzerine çalışan kurum ve kuruluşlar ile bu yapıların faaliyetleri incelendiğinde kurumların belirli çalışmalarının olduğu ancak kurumlar arası iletişim ve koordinasyonun en büyük eksiklik olarak karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır (Erbay, 2012). Özellikle medya (Erbay, 2012) ve reklamlar (Bulut-Pedük, Ahmetoğlu ve Akşin-Yavuz, 2021) gibi unsurlar çocukların hayatlarında çok daha fazla yer almakla birlikte çocuk hakları bakımından pek de uygun içerikler olmayabileceği ifade edilmektedir. Çocuk haklarını erken dönemde öğrenen, sorumluluklarını bilerek yetişen çocuklar bir ömür boyu başkalarının haklarına saygılı bireyler olacaklardır (Bilir Seyhan ve Arslan Cansever, 2017). Çocukların bu anlayışı kazanmasında aile ilk ve çok önemli kaynak olmakla birlikte; Pilatin ve Ahmetoğlu (2020) bu dönemdeki çocukların haklarını bilen, demokratik anlayışa sahip, tutum ve ideallere sahip olmasında öğretmelere önemli görevler düştüğünü vurgulamaktadır. Nitekim çocuklar başta olmak üzere çocuklarla çalışan herkesin, özellikle de profesyonellerin çocuk haklarının bilmenin yanı sıra çocuk haklarına uygun uygulamaları yaşama geçirmeleri gereklidir (Kurt, 2016). Bu anlayış özellikle öğretmenlerin çocuk hakları hakkında bilgili ve duyarlı olarak çocuk haklarına hassas bir sınıf ortamı oluşturması çocukların bu süreci yaşayarak deneyimlemesine imkan tanıyacaktır (Gürge ve Tekin Bozkurt, 2022; Hamad ve Al-Abri, 2019; Koran, 2015). Ayrıca okullarda çocukların katılım haklarını daha fazla desteklemek amacıyla öğrenci

merkezli öğretim tarzı ve daha az kontrolcü sınıf yönetimi olması gerektiğini öğretmenler belirtmektedirler (Huić, 2022).

Çocuklar haklarını henüz hak kavramını tam anlayamadan öncelikle kendi eylemleri ve çevrelerindeki yansımaları, ilişkileri aracılığıyla yani bu hakları yaşayarak öğrenirler (UNCRC, 2022). Son yıllarda dünyanın yüzleştiği iklim krizi ise çocuk haklarını en temelden yaşama hakkı olmak üzere tüm hakları bakımından etkilemektedir. İnsan haklarının temeli olan çocuk haklarının korunması bağlamında UNICEF (2015), iklim değişikliğinin dünyadaki etkilerine ve bu etkinin öznelerinden biri olan çocuklara yönelik bir rapor hazırlayarak; raporda çocuk hakları ve çocukların geleceğine dair küresel iklim değişikliğine karşı atılması gereken adımları ortaya koymuştur (UNICEF, 2015).

İklim krizinin çocuk hakları bağlamında ele alınması özellikle son yıllarda gündeme gelen bir konu olup; öğretmenlerce-öğretmen adaylarınca fark edilmesi ve buna göre çocukların, ailelerin desteklenmesi gereken alanlardan biridir. Gerek hizmet içi süreçte gerekse hizmet öncesi eğitimde öğretmenlerin çevresel farkındalığını arttırmak iklim krizine dair çeşitli boyutlarla bakış açısı kazandırmak onların da çocukları, aileleri bu anlamda desteklemelerini sağlayacaktır. Pilatin ve Ahmetoğlu (2020) özellikle öğretmen adaylarına bu anlamda sağlanacak desteği vurgulamak üzere lisans eğitim süreçlerinde iklim krizi ve çocuk hakları alanlarında derslere katılımlarına dikkat çekmiştir. Ancak hali hazırda okul öncesi eğitimi lisans programı dersleri gözden geçirildiğinde yalnızca zorunlu alan eğitimi dersi olarak Erken Çocukluk Dönemi Çevre Eğitimi dersinin yer aldığı belirlenmiştir (YÖK, 2018). Bununla birlikte alınan son kararla Türkiye'deki tüm üniversitelerin eğitim programlarını anabilim dalı bazında kendilerinin hazırladığı (YÖK, 2020) ve bu durumda bazı üniversitelerde çevre eğitimi dersinin zorunlu ders olarak yer almadığı yalnızca seçmeli derslerde yer aldığı belirlenmiştir. Örneğin Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı lisans öğretim programında seçmeli ders olarak Çocuk Hakları ve Demokrasi Eğitimi dersi yer alırken Alan Bilgisi Seçmeli ders havuzunda Okul Öncesinde Çevre Eğitimi dersi yer almaktadır (Marmara Üniversitesi, 2024). Ancak Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul öncesi Eğitimi Anabilim Dalı lisans ders kataloğu incelendiğinde zorunlu ders

olarak Erken Çocukluk Dönemi Çevre Eğitimİ dersi yer alırken zorunlu veya seçmeli ders olarak çocuk haklarına ilişkin bir dersin yer almadığı görülmektedir (Trakya Üniversitesi, 2024). Ayrıca Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Okul öncesi Eğitimi Anabilim Dalı lisans ders kataloğu incelendiğinde zorunlu ve seçmeli ders olarak çevre eğitimine ve çocuk haklarına ilişkin bir dersin yer almadığı görülmektedir (Gazi Üniversitesi, 2024). Benzer şekilde Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği ders kataloğu incelendiğinde de çevre eğitimi ve çocuk hakları ile doğrudan ilişkili isme sahip zorunlu bir dersin olmadığı anlaşılmaktadır (Boğaziçi Üniversitesi, 2024). Bu bağlamda iklim krizi ve çocuk hakları bağlamında düşünüldüğünde Eğitim Fakültelerinde bu ve benzeri derslerin kapsamları genişletilerek daha çok sayıda dersle öğretmen adaylarına sunulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Dünya dışında yaşam henüz tam anlamıyla mümkün görünmemektedir. Yaşanabilecek tek bir dünya varken dünyanın insana uygunluğu bakımından iklim krizinin etkilerini düşünmek ve daha hassas bir grup olarak çocukların bundan etkilenmesi konularında farkındalık sahibi olup uygulamaya dönük adımlar atmak çok önemlidir. Çocuğun yüksek yararı gereği yapılacak düzenlemelerin uygulamaya dönük olması, çocukların yaşamlarına gerçek anlamda dokunmayı ve değişimi, dönüşümü başlatmayı sağlayacaktır. Bunun ilk basamağı da öğretmen adaylarının mevcut durumda iklim krizine dair fikirlerini belirlemek ve iklim krizinin çocuk haklarına olan etkisine ilişki görüşlerini ele almaktır. Bu bağlamda mevcut araştırmayla okul öncesi öğretmen adaylarının konu hakkındaki fikirleri incelenip çocuk haklarına etkilerine dair durumları belirlenerek bir durum tespiti yapılacaktır. Bu da öğretmen adaylarının meslek yaşamlarında çocuk hakları temelli yaklaşımla sınıf içerisinde ve daha kapsamlı olarak aile katılımı, toplum katılımıyla iklim krizine ilişkin yapabilecekleri uygulamaları değerlendirmek, desteklemek üzere bir alt yapı sağlayacaktır. Böylelikle iklim krizinin çocuk haklarına olan etkisinin toplumun geniş kesimlerince fark edilmesine ve çocuk haklarını korumaya yönelik müdahalelerin yapılmasına temel teşkil edecektir.

1.4. Sayıltılar

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmen adaylarının anketteki sorulara içtenlikle ve dürüstçe cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma; 2023-2024 eğitim öğretim yılı güz dönemiyle, araştırmada kullanılan veri toplama araçlarıyla, Trakya Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 4. sınıf okul öncesi öğretmen adaylarıyla ve araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesinde kullanılan analizlerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

İklim Değişikliği: Karşılaştırabilir zaman bölümlerinde ortaya çıkan doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan değişiklik şeklinde tanımlanmıştır (UNFCCC, 2002).

İklim Krizi: Çağımızın en büyük çevre sorunlarından biri olarak görülen iklim değişikliğinin yeryüzündeki tüm varlıkları etkidiği ve doğanın tüm unsurlarını etkileyen bu küresel sorunun giderek bir kriz niteliği taşıması sonucunda iklim krizi olarak adlandırılmıştır (Kovancı, 2022).

Çocuk Hakları: Temelde 'Yaşamsal, Gelişimsel, Korunma ve Katılım' haklarını garanti altına almayı hedefleyen 0-18 yaş arasındaki tüm çocukların devlet, toplum, yetişkinler veya akranlarından zarar görmesini engellemek amacıyla hazırlanan 193 ülke tarafından kabul edilerek uygulanmaya 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Çocuk Hakları Sözleşmesi olarak başlamıştır (United Nations International Children's Emergency Funds, 2004).

BÖLÜM II
2. İLGİLİ ALAN YAZIN

Küresel iklim değişikliği insanların yaşamlarını giderek artan şiddetle ve farklı yollarla etkilemektedir. Bu bölümde Küresel İklim Değişikliğinin Tanımı, Küresel İklim Değişikliğinin Nedenleri, Küresel İklim Krizinin Sonuçları, Küresel İklim Krizine Dair Uluslararası Anlaşma ve Sözleşmeler, İklim Krizine Karşı Çözüm Önerileri, Ülkelerin Eylem Planları ve Uygulamaları, Çocuk Hakları, Çocuk Haklarının Tanımı ve Sınıflandırılması, Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Çocuk Hakları Bağlamında İklim Krizi, ilgili yurtiçi ve yurt dışı çalışmalar başlıkları ele alınacaktır.

2.1. Küresel İklim Değişikliği

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin tanımına göre iklim değişikliği, karşılaştırabilir zaman dilimlerinde meydana gelen doğal iklim değişikliği yanında insan faaliyetleri sonucunda doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan iklimde oluşan değişiklik şeklinde tanımlanmıştır (UNFCCC, 2002). Öyle ki günümüzün en büyük çevre sorunlarından biri olarak görülen iklim değişikliğinin yeryüzündeki tüm canlıları ve doğanın tüm unsurlarını etkileyerek bir kriz niteliği taşıması sonucunda iklim krizi olarak adlandırılmıştır (Kovancı, 2022). Çağımızın belirleyici krizi olarak nitelendirilen iklim krizinin tanımlanmasında; aşırı hava koşulları ve iklim tehlikeleri, okyanus asitlenmesi ve deniz seviyesinin yükselmesi, biyolojik çeşitlilik kaybı, gıda ve su güvensizliği, sağlık riskleri, ekonomik bozulma, yerinden edilme ve hatta şiddetli çatışmalar dahil olmak üzere gezegenin ikliminde meydana gelen değişikliklerin neden olduğu veya neden olabileceği ciddi sorunları ifade ettiği görülmektedir (UNDP, 2024). Ayrıca günümüzde değişen iklim koşulları sonucunda gerek uluslararası gerek ulusal olarak orman yangınları, su krizi, barınma, salgın hastalıklar gibi birçok doğal afetlerde yaşanan artışlar iklim değişikliğinin artık bir "iklim krizi" haline geldiğini göstermektedir (Çolakoğlu, 2023).

Tarihsel sürecine bakıldığında “kriz” ifadesinin resmiyette 2004’te kurulan İklim Krizi Koalisyonu grubunun almasıyla olsa da ilk ortaya çıkışı 1980’li yıllara dayanmaktadır. 2016 yılında iklim krizi ifadesinin kullanıldığı iklim acil durum bildirisinin yayımlanmasının ardından; Avustralya, Yeni Zelanda, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya ve ABD’nin ile birlikte 25 ülke ve bine yakın yerel yönetimde yaklaşık 140 milyon kişiyi temsilen iklim acil durumu ilan edilmiştir. Fakat kitlelerin kabulü 2019 yılında gerçekleşmiştir. Ayrıca iklim krizinin sözlüklere girmesi de yine 2019 yılında her yıl en çok konuşulan kelimeyi ‘Yılın Kelimesi’ seçen Oxford Sözlüğünün bu yılki en çok konuşulan iklim krizi anlamına gelen ‘climate emergency’ (iklim acil durumu) ifadesini seçmesi ile olmuştur (UN, 2024; E&ENEWS, 2019).

2.1.1. Küresel İklim Değişikliğinin Nedenleri ve Sonuçları

Günümüzde küresel bir çevre sorunu olarak ele alınan iklim krizinin etkilerinin olumsuz şekilde hissedilmeye başlamasıyla birlikte yapılan çalışmaların sayısının artmıştır. Objektif ve bilimsel veriler elde edebilmek amacıyla kurulan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinin (Intergovermental Panel on Climate Change- IPCC) periyodik olarak yayınladığı bilimsel raporlarda iklim değişikliğinin temel nedeninin insan faaliyetleri olduğu vurgulanarak insan kaynaklı iklim değişikliğinin ciddi olumsuz etkilere ve bunun sonucu olarak da doğaya ve insanlara yönelik büyük zararlara neden olduğu belirtilmiştir (IPCC, 2022).

Günümüzde özellikle başta sanayileşme, ormansızlaşma, endüstriyel tarımda bilinçsiz kullanılan kimyasallar, ulaşım tercihleri, değişen tüketim alışkanlıkları, sera gazlarının salınımını arttırarak iklim değişikliğinin sebebi olmaktadır. Bununla birlikte arazilerin kullanımlarının değişmesi, ormanların tahrip edilerek yok edilmesi ve kentleşme gibi insan faaliyetleri de yine sera gazı emisyonlarını arttırmaktadır. İklim değişikliğinin en önemli doğal etmeni sera etkisi olarak belirtilirken; sera etkisinin sanayileşme ile birlikte artan fosil yakıt kullanımı sonucunda iklim değişikliğine neden olduğu ve farklı iklimsel olaylara bağlı olarak da insan yaşamını olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır (Şengül ve Murat, 2024).

İklim değişikliği sonucunda değişen temel iklim karakteristiği ile yağışlarda değişimler, okyanuslardaki tuzluluk ve su sıcaklığı değişimleri, buzulların erimesi ve bulutluluk oranı değişimleri yaşanmaktadır. İklimde ani değişiklikler deniz seviyesinin yükselmesi, geleneksel yaşamda tahribatların gerçekleşmesi, salgın hastalıkların ortaya çıkışı, kuraklık, sıcaklık dalgaları, sel ve su baskınlarına bağlı olarak kıtlıkların yaşanmasına, biyolojik çeşitliliğin azalması ve dolaylı olarak ekonomik kayıpların yaşanmasına neden olmaktadır (Öbük ve Sınmaz, 2024; UNFCCC, 2007). Kutup ve dağ bölgelerindeki her zamankinden daha hızlı eriyen buzullar deniz seviyelerinin yükselmesine neden olurken; dünya nüfusunun yarısından fazlasının deniz seviyesinin yükselme riski altında olan bölgelerde yaşaması ki bu da neredesye dünya şehirlerinin üçte ikisi olurken eğer hiçbir eylemde bulunulmazsa, örneğin New York, Şanghay, Abu Dabi, Osaka, Rio de Janeiro ve diğer birçok şehrin tüm bölgeleri su altında kalarak milyonlarca insanı yaşadıkları yerlerinden edebilir (UN, 2024). Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı bir araştırmaya göre; iklim değişikliği sonucunda astım, bronşit, KOAH, kalp-damar hastalığı gibi kronik hastalıkların yüzde seksen sekizinin beş yaşından küçük çocukları etkilediği belirtilmiştir Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerdeki çocuk sağlığı, gelişmiş ülkelere göre daha kötü durumdadır. İklim değişikliği sebebiyle artan orman yangınlarından kaynaklanan hava kirliliği ile bebek ölümlerinin artarak genel sağlığın kötü etkileneceği, çocukların hava kirliliğine yetişkinlere göre daha duyarlı olmaları sebebiyle, bu durumdan daha çok etkilenecekleri belirtilmektedir. Hava kirliliği, gıda ve su kirliliği kaynaklı hastalıklardan ve değişen hava olaylarından Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan çocukların etkilenme olasılığı en yüksek grup olduğu belirtilmektedir (WHO, 2018). Buna göre iklim krizinin bizzat görülen etkileriyle her bir bireyin, en çok da çocukların yaşamlarını başta sağlık alanı olmak üzere yakından etkilediği ve yakın gelecekte çok daha fazla etkileyeceğini söylemek mümkündür.

2.1.2. Küresel İklim Krizi

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) raporunda belirtildiği üzere insanların faaliyetleri küresel ısınmaya neden olurken bunun sonucunda iklim değişikliğine yol açmaktadır (IPCC, 2015). Bununla birlikte iklim değişikliğinin

dünyamızı değiştirmeye başladığı ve bu durumdan herkesin etkilendiği ve yaşam koşullarının olumsuz hale geldiği bir gerçektir (UNICEF, 2015). Küresel iklim değişikliğinin görünür sonuçlarından en önde gelenlerden biri olarak; IPCC'nin raporuna göre 2004 yılında insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının %56 oranında fosil yakıt kullanımından kaynaklandığı ve bir diğer büyük paya sahip olan ormansızlaşmanın da bu süreçte %17 oranında olduğu belirlenmiştir (Ay ve Erik, 2020).

İklim değişikliği ile sıcaklıklardaki değişim, orman yangınları, kuraklık, su krizi ve gıda krizi gibi birçok doğal afet de artmaktadır. Artan doğal afetler ve değişen iklim koşulları sonucunda da iklim değişikliği artık bir "iklim krizi" haline gelmiştir. İklim krizi günümüzde tüm dünyayı etkileyerek yaşam koşullarını olumsuz hale getirmektedir (Çolakoğlu, 2023). İklim değişikliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan iklim krizi, yalnızca çevresel ya da doğal koşullardan ötürü meydana gelen iklimsel bir değişiklik değil; bunun yanı sıra ekonomik, toplumsal, küresel, siyasal ve sosyal bir olgu olarak belirtilmektedir. Öyle ki küresel anlamda acil olarak müdahale edilmesi gereken iklim krizi; siyasi, sosyal, ekonomik ve ekolojik bir tehlike unsurudur. Bu tehlikelere müdahale edilmediği ve önlenemediği durumda doğa tahrip edilecek, doğal kaynaklar yok olacak, canlılar ve insanların güvenliği tehlikeye girecek, siyasi istikrar bozulacak, ekonomi kötüleşecek, işsizlik, eşitsizlik ve adaletsizlik artacak, yoksulluk derinleşecek ve yaygınlaşacak, insanlar göç etmek zorunda kalacak, toplumsal huzursuzluk artacaktır (Şengül ve Murat, 2024).

İklim değişikliğinin bir sonucu olarak küresel iklim krizinin öngörülen sonuçlarına ilişkin 2050 yılına kadar ormanların 1/3'ünün uğrayacağı tür çeşitliliği değişimleri sonucunda yeni ekosistemler oluşacağı ve bu durumun da yangın ve hastalıklar gibi etkileri olacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte ormanların sera gazlarının emisyonlarının azaltılmasındaki öneminden yola çıktığımızda iklim değişikliğinin etkilerini azaltmasına rağmen yapılan araştırmalar da iklim değişikliğinin ormanların fonksiyonunu olumsuz etkilediğini belirtmektedir (Ay ve Erik, 2020). Bu bağlamda iklim değişikliğinin, gelecekte görülmesi olası olumsuz etkilerine ilişkin olarak birçok kurum ve kuruluşun kararlar alıp politikalar geliştirip çeşitli ölçeklerde araştırmalar yaptıkları görülmektedir (Duran, 2023).

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve KYOTO Protokolü ile dünya genelinde ülkeler karbon salınımını azaltarak iklim değişikliği etkilerini azaltmaya çaba sarf etmektedir. Örneğin Türkiye, UNDP ve İklim Değişikliği Başkanlığı iş birliği yaparak iklim risklerini azaltmalarına yardım ederek Türkiye'nin sorunlara çözüm bulmasına, çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ulusal ve bölgesel politika ve planlara entegre etmesine destek olmak amacıyla devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları, belediyeler ve özel sektör ortakları ile çalışmaktadır (UNDP, 2024). Fransa Cumhurbaşkanı Macron 2030 yılına kadar olan hedefleri olarak; ülkenin en çok sera gazı salınımına sebep olan 50 sanayi tesisinin, emisyonlarını 2030 yılına kadar yüzde 45 oranında azaltmak, 2027 yılına kadar "düşük enerjili" ısı pompası üretimini üç katına çıkartmak, 2027 yılına kadar Fransa en az 1 milyon elektrikli araç üretecek olup halkı bu araçları kullanmaya teşvik etmeyi belirtmiştir (Euronews, 2023).

Çin ve ABD dünyanın en büyük iki ekonomisine sahip olması ile birlikte en fazla karbon emisyonuna sebep olurken küresel iklim değişikliğiyle mücadelede işbirliği yapacaklarını belirtmişlerdir. Çin Devlet Başkanı Yardımcısı Han Cing, Çin'in Paris İklim Anlaşması'nın hedeflerini bütünüyle uygulayacağını ve iklim hedefleri kapsamında karbon emisyonlarını 2030'dan itibaren azaltmayı ve 2060'ta "karbon nötr" olmayı hedeflemektedir (AA, 2023). Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Biden enerji üretiminde kömür kullanımına son verilmesini, fosil yakıtla çalışan araçların elektrikli araçlara dönüştürülmesini gerektirecek planları olduğunu belirtirken, Kanada, Japonya ve Güney Kore de karbon salımı hedeflerini yukarıya çektiğini belirtmiştir. Güney Kore ayrıca hedefini yükselterek ülke dışında yer alan kömürle çalışan enerji santrallerini finanse etmeye son vereceğini açıklamıştır (BBC, 2021).

Tüm ülkelerin iklim değişikliği bağlamında aldığı kararlar geliştirdiği politikalar ve eylemler ışığında 2050 yılına kadar sıfır karbona geçişin sağlanması ve 1.5 derece sıcaklık hedefinin tutturulması iklim adaleti açısından ön koşul olarak kabul edilerek 2 dereceden fazla ısınma ile iklim değişikliğinin etkileri geri dönülemez bir hal alacağı gıda hakkı, su hakkı vb. haklarının tümü derinden etkileneceği vurgulanmaktadır (Çolakoğlu, 2023).

2.1.3. Küresel İklim Krizine Dair Uluslararası Anlaşma ve Sözleşmeler

Tüm dünyanın genel olarak uzlaştığı kuşatıcı bir eğitim alanı olarak çevre eğitimi, sürdürülebilirlik anlayışıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Yıllar içerisinde çevre sorunları ile baş edebilmek için bilimsel ve teknik bilgilendirme, eylem stratejileri, yasal yükümlülük hedef ve yürütme planları, etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Uluslararası İklim değişikliği konulu görüşmelerin önemli dönüm noktaları Şekil 1. de yer almaktadır (Türkeş, 2001).

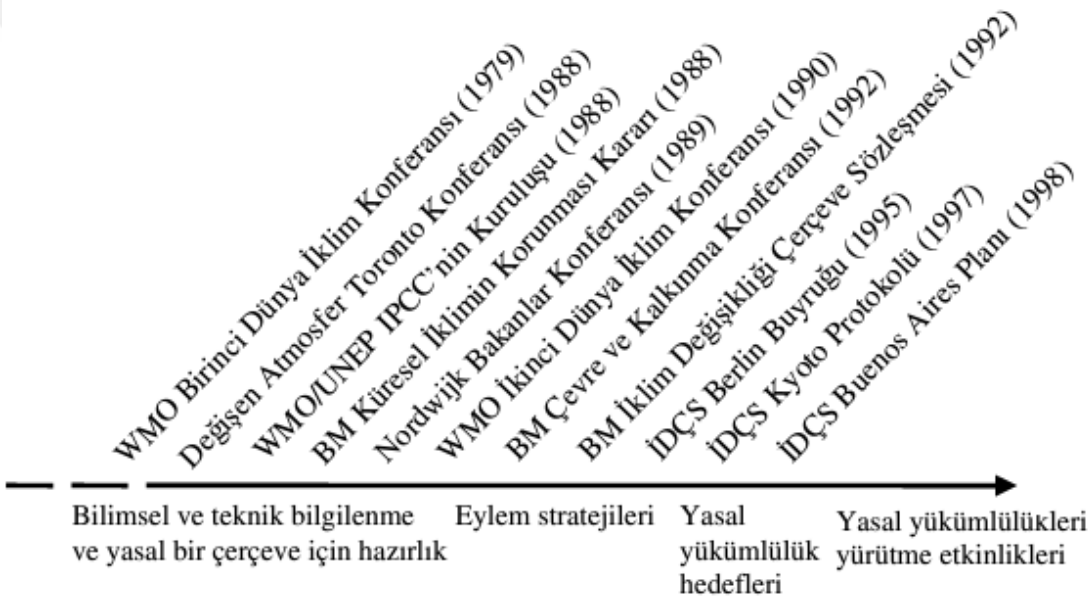

Şekil 1. Uluslararası İklim değişikliği konulu görüşmelerin önemli dönüm noktaları (Türkeş, 2000, akt: Türkeş, 2001).

1992 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilen Dünya Zirvesi'nde küresel bir sorun olan iklim değişikliği ile mücadelenin ilk adımı hükümetler arası ilk sözleşme olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) ile atılmıştır (Sadioğlu, 2020). O günden bu yana BMİDÇS kapsamında iki önemli küresel anlaşma imzalanmıştır. İlki, BMİDÇS'nin eki olan Kyoto Protokolü, ikincisi ise Paris İklim Anlaşması'dır. Bu anlaşmaların temelde aynı amaca yönelik olmasının yanında taraf ülkelerin beklentileri ve yaklaşımları farklılaşmaktadır. Bu farklılıklardan biri Kyoto

Protokolünün yasal olarak bağlayıcılığının olması ve gelişmiş ülkelere odaklanması iken. Paris İklim Anlaşmasının ise tüm taraf ülkelere odaklanmış olup, yasal olarak bağlayıcılığı bulunmamasıdır. (Demir, 2022).

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ardından yürütülen araştırmaların sonucunda sera gazı emisyonunun büyük bir hızla iklim değişikliğine sebep olduğu ve bunun sonucunda biyosferdeki her şeyin çok köklü değişimlere maruz kalacağı belirtilmiştir (Intergovermental Panel on Climate Change [IPCC], 2007). Sera gazı emisyonlarının azaltımında Kyoto Protokol'ü 'yeşil bir başlangıç' olarak kabul edilirken; Paris İklim Anlaşması küresel olarak tüm insanlık ve gezegenin geleceği için "yeni bir umut" olmuştur. Dönemi itibariyle devrim niteliğindeki Kyoto Protokolü (1998) ile alınan kararlar sonucunda BM üyesi ülkelerin önemli bir bölümü 2000-2010 periyodunda sera gazı emisyonunu 5% azaltacaklarını taahhüt etmiştir (BM, 1998).

Her ne kadar Türkiye Kyoto Protokolünde (1998) taraf ülkelerden olsa da bu protokolü imzalaması 2008 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca gündeme alınmıştır. 29 Ekim 2021 Tarihli ve 31643 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bakanlığımızın ismi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Misyon ve vizyonunda doğal çevreyi korumak, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir şehirler ifadelerinin yer aldığı, iklim değişikliğine ilişkin birçok proje ülkemiz genelinde yürütülmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2024).

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC, 2015) 2014 raporunda iklim değişikliğinin en temel hızlandırıcı faktörün sera gazı emisyonu olduğunu vurgulamaktadır. 2015 yılında Paris'te düzenlenen İklim Değişikliği Taraflar Konferansı COP21 Paris zirvesi olarak adlandırılmakta olup Kyoto Protokolünün bitişi olan 2020 yılından sonraki süreci kapsayacak bir anlaşmanın yapılması öngörülmüştür. BMİDÇS'e taraf olan ülkelerin oy birliği ile Paris İklim Anlaşması 12 Aralık 2015'te kabul edilmiştir. Buna göre önümüzdeki on yıl içerisinde atmosfer sıcaklığının 2 °C'de, eğer, mümkünse 1,5 °C'de tutulması hedeflenerek karara bağlanmıştır (BM, 2016).

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin yürürlüğe girdiği 1994 yılından itibaren her yıl Taraflar Konferansı (COP) düzenlenmektedir. COP girişimi ve görüşmeleri, küresel iklim değişikliğine karşı mücadelede etkin role sahiptir. Hem Türkiye hem de tüm dünya için önem arz eden 25. Taraflar Konferansı (COP 25) "Harekete Geçme Zamanı" sloganı ile 2-13 Aralık 2019 tarihleri arasında Madrid'de düzenlenmiştir. Türkiye'nin de katıldığı 26. Taraflar Konferansı (COP26) 31 Ekim- 12 Kasım 2021'de hükümet temsilcileri, akademisyenler, STK'lar, özel kuruluşlar ve benzeri aktörlerin katılımıyla mevcut durumu tartışmak üzere Glasgow'da toplanmıştır. Bu toplantıda Paris İklim Anlaşmasının gereklerinin yerine getirilebilmesi için hedef ve ilkeler üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Uluslararası düzeyde iklim değişikliği ile mücadele anlayışındaki değişimin ve yeniliklerin ışığında 'Ortak ama farklılaştırılmış sorumluluk' ilkesi kapsamında tüm taraf ülkelerin (197 ülke) katılımıyla gerçekleşen COP26 iklim değişikliği ile mücadelenin, sera gazı salınımın azaltılması, adaptasyon, finans ve iş birliği olmak üzere dört temel hedefe odaklanarak ele alındığı görülmektedir (Demir, 2022).

2022 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı COP27, Mısır'ın Şarm El-Şeyh şehrinde 6-18 Kasım 2022 tarihleri arasında küresel ısınma ve sera gazı salınım oranlarını azaltma amacıyla Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 194 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. 2023 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı, yaygın olarak kullanılan adıyla COP28, Birleşik Arap Emirlikleri'nin Dubai şehrinde 30 Kasım - 12 Aralık 2023 tarihleri arasında küresel ısınma ve sera gazı salınım oranlarını azaltma amacıyla Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine taraf ülkelerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. COP28, dünyanın Paris İklim Anlaşması kapsamında iklim değişikliğiyle mücadele çabalarının ilk 'küresel değerlendirmesinin' sonucunu işaret etmesi nedeniyle özellikle önemlidir. Sera gazı emisyonlarının azaltılmasından, değişen iklime karşı direncin güçlendirilmesine, savunmasız uluslara finansal ve teknolojik destek sağlanmasına kadar iklim eyleminin tüm alanlarında ilerlemenin çok yavaş olduğunu gösteren ülkeler, buna küresel ölçekte eylemin nasıl hızlandırılacağına dair bir kararla karşılık verdi. Bu toplantı, hükümetlere bir sonraki iklim taahhütlerinde fosil yakıtlardan rüzgar ve güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi hızlandırma çağrısını da içermektedir

(UNFCC, 2022). 28. Taraflar Konferansında iklim değişikliğine ilişkin kırılgan ülkeler için oluşturulacak kayıp zarar fonu, küresel yenilenebilir temiz enerjinin üç katına çıkması ve fosil yakıt kullanımın azaltılarak terk edilmesi öne çıkanlar olarak belirtilmiştir (COP28, 2023).

Yaşam hakkından, beslenme, su ve barınma hakkına kadar iklim krizinden etkilenen haklara ve iklim değişikliğinden daha fazla etkilenen savunmasız gruplara vurguların yapıldığı Paris İklim Anlaşması güncel bir çerçeve çizmesi açısından önemli bir anlaşmadır (Kovancı, 2022). 2021'de Türkiye, Paris İklim Anlaşmasını COP 26 öncesi imzalayarak taraf olmuştur. Anlaşmada taraf devletlerin CO_2 salımının azaltılması, fosil yakıt kullanımının sınırlandırılması gibi konularda yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye de belirlediği 2053 için "sıfır emisyon" hedefi doğrultusunda 2030 yılına kadar fosil yakıt kullanımı sınırlaması, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelme, CO_2 salımını azaltmaya yönelik önlemleri alarak tüm yükümlülükleri ve sorumlulukları kabul etmiştir. Bu durum Türkiye için önemli bir dönüm noktasıdır. Bu bağlamda Türkiye de mevcut bu anlaşmalara taraf olan bir ülke olarak üzerine düşenleri yapmayı taahhüt etmiştir. (Demir, 2022). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ülkenin çevre politikası kapsamında iklim değişikliği ile mücadele bağlamında Viyana Sözleşmesi ve Montreal Protokolü, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşmasında taraf ülke olarak yer aldığımızı beyan etmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı altında projeler yürütmektedir. İklim Şurası, İklimİN projesi, İklimi Duy, İklime Uyum, Taksonomi, Sera Gazı Emisyonlarının İzlenmesi, Raporlanması ve Doğrulanması (İRD) Konusunda Kapasite Geliştirme Projesi, 2053 Tükiye'nin Uzun Dönemli İklim Değişikliği Stratejisi ve Eylem Planı Bileşeni çalışmalarını yürütmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2024). lak.

2.1.4. İklim Krizine Karşı Çözüm Önerileri; Eylem Planları ve Uygulamaları

Birleşmiş Milletler hemen harekete geçmezsek iklim değişikliğinin yol açacağı en kötü senaryoların önüne geçemeyeceğimizi vurgularken duruma ilişkin çözüm önerilerini de "İklim Krizi ile Mücadele Etmenin 10 Yolu" olarak ifade etmiştir. Bu öneriler (UNEP, 2021);

1. Sorunu duyurun,
2. Siyasi Baskıyı Sürdürmeye Devam Edin,
3. Ulaşımınızı değiştirin,
4. Enerji Kullanımızı Kontrol Altında Tutun,
5. Diyetinizi Gözden Geçirin,
6. Yerel Yerlerden Alışveriş Yapın ve Sürdürülebilir Ürünler Satın Alın,
7. Gıdaları İsraf Etmeyin,
8. İklim Yanlısı Giyinin,
9. Ağaç Dikin,
10. Gezegen Dostu Yatırımlara Odaklanın şeklindedir.

Her bir bireyin yaşamındaki küçük değişikliklerle dahil olabileceği bu çözüm önerileri tüm dünya insanlarınca hayata geçirildiğinde muhakkak önemli etkileri olacaktır. Bireysel önerilerin yanı sıra 2030 yılına kadar düşük karbon salınımı amacıyla BM sektörel bazda yer alan çözüm önerileri de sunmuştur. İlgili raporda yer alan çözüm önerilerine dair temel başlıklar: enerji sistemleri, sanayi, transfer-ulaşım, tarımsal uygulamalar, bina yapılanmaları şeklindedir (UNEP, 2024). Ayrıca NATO, "iklim değişikliğinin etkilerini anlamakta ve onlara uyum sağlamakta başı çeken uluslararası örgüt olmayı" bir hedef olarak belirleyip bu hedefini İklim Değişikliği ve Güvenlik Eylem Planı ile desteklemiştir. NATO'nun iklim değişikliği ajandası üye ülkeler tarafından uygulanırken belirlenen farkındalık, erişim, adaptasyon olarak belirlenmiştir (NATO,2014).

Ülkelerce ya da kurumlarca belirlenen politikalar ve önerilerin yanı sıra hayata geçirilen çeşitli projeler ve uygulamalar da mevcuttur. Bunlardan biri olarak UNFCCC (2024) tarafından hazırlanan, gelişmekte olan ülkelerde iklim değişikliği çözüm önerileri bağlamında yapılan projelerden birkaçına bakıldığında; Youthy Programme (Gençlik Programı) ICCCAD Gençlik Programı, Bangladeş'teki gençleri ve çocukları, genç erkek ve kadınların eğitim ve kapasite geliştirme yoluyla iklim değişikliğinin çevresel ve sosyal sorunlarının yönlerini öğrenebilecekleri, anlayabilecekleri ve paylaşabilecekleri bir bayrak altında bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. ICCCAD'ın Gençlik programı, bu geniş sektör için uygulanabilir çözümler sunarak, gençlerin kalkınmaya katılımına ve çözüm geliştirme yoluyla zorlukları tanımlamaya duyulan ihtiyacı anlamaktadır. Program, gelecek nesli iklim değişikliği bilgisi ve farklı politikalarla donatarak yerel iklim değişikliği sorunları için adil bir şekilde harekete geçmeye teşvik etmeyi ve ülke içinde ve dışında güçlü ve etkili bir gençlik ağı kurmayı amaçlamaktadır. Bir diğer proje olan Eko-Okullar, en büyük küresel sürdürülebilir okul programlarından biri olup sınıfta başlar ve gelecek nesli eyleme dayalı öğrenmeye dahil ederek topluma yayılmaktadır. Eko-Okullar 73 ülkede FEE üyesi kuruluşlar tarafından ve 26 ülkede Uluslararası Okullar aracılığıyla uygulanmaktadır. Programın en büyük başarısı, tartışmasız bir şekilde, nesilden nesile sürdürülebilir düşünen, çevre bilincine sahip insanlar üretmesidir. Eko-Okullar programı üç yapısal unsurdan oluşmaktadır: Yedi Adım Çerçevesi, Eko-Okullar Temaları ve Yeşil Bayrak için Değerlendirme. Programın başarılı olabilmesi için okul liderlerinin ve Yönetim Kurulunun desteği gerekmektedir. Personelin aktif katılımının yanı sıra uzun vadeli bağlılık ve öğrencileri karar alma sürecine dahil etme isteği de zorunludur. (Ecoschools, 2024). Bir diğer önemli durum da Kazakistan iklim değişikliğine karşı harekete geçerek ülkenin iklim politikası için ana düzenleyici araç, 2021 yılında kabul edilen Çevre Kanunu'dur. Bu kanun, 2030 yılına kadar yıllık yüzde 1,5 azaltım talep eden bir piyasa mekanizması, yani bir emisyon ticaret sistemi kurmaktadır. Öyle ki Çevre Kanunu'nun yanı sıra Kazakistan, sera gazı emisyonlarını azaltmak için gerekli önlemleri almasını sağlayan bir yasal çerçeve geliştirmiştir. Örneğin, 2021-2030 Kazakistan Cumhuriyeti'nin "Yeşil Ekonomiye" Geçiş Konseptinin Uygulanması için Eylem Planı (2021-2030 Eylem Planı), 2030 yılına kadar Kazakistan'ın Yakıt ve Enerji Sektörünün Geliştirilmesi Konsepti ve diğerleri.

Bu araçlar kapsamında, ısı ve enerji sektöründe emisyonları etkileyen temel eylemler arasında doğal gazın ve yenilenebilir ve nükleer enerji kaynaklarının payının artırılması yer almaktadır (UNDP, 2023).

İklim krizine karşı belirlenen politikalar çerçevesinde ülkelerce hazırlanan eylem planları ve hayata geçirilen projeler; her bir ülkenin kendi ihtiyaçları ve imkanları doğrultusunda şekillenmektedir. Projeler, uygulamalar farklılık göstermekle birlikte; etkililiği ortaya konan tüm uygulamaların daha geniş kesimlerce faaliyete geçirilmesi ortaklıklara katkı sağlayacağı gibi iklim krizinin gidişatını da daha iyimser bir duruma getirmeye katkı sağlayacaktır.

2.2. Çocuk Hakları

Dünya üzerindeki tüm çocukları yaşatan, koruyan ve çocukların her açıdan gelişmesini amaçlayan, hukuksal olarak çocuklara tanınmış haklara çocuk hakları (UNICEF, 1998) son 30 yıl içerisine hayatımıza girmiş olsa da UNICEF dünyadaki hemen hemen tüm ülkelerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi onaylamasını büyük bir başarı olarak ifade etmektedir. İnsanın doğar doğmaz kazandığı ve 18 yaşına kadar devam eden çocuk hakları; yaşama, gelişim, korunma, katılım alanlarıyla çerçevelenmiş olup (Kurt, 2016); çocuk olabilmek, kendin olabilmek ve eğlenmek gibi alanlara değinmektedir (Akyüz, 2001). Çocuk haklarının çocuklara sağlanabildiği ortamların oluşturulması için yetişkinler ve çocuklar herkesin bu haklardan haberdar olup yaşamında gerçekleştirmeye gayret göstermesi gerekmektedir.

Çocuk haklarının tüm çevrelerce anlaşılabilmesi ve yaşamdaki uygulamalarının hayat bulabilmesi amacıyla yapılan çalışmalara bakıldığında etkinlik kitapları, resimli çocuk kitapları, broşür, kısa videolar hazırlandığı görülmektedir. Örneğin UNICEF çocuk hakları ile ilgili çocuklarla etkileşimli gerçekleştirilebilecek etkinliklerin yer aldığı bir etkinlik kitabını Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde hazırlamış olup pdf halinde sitesinde yer vermektedir. Yine UNICEF Türkçe olarak çocuklar için çocuk hakları kitapçığında "Çocuk Haklarına Yolculuk" isimli pdf ücretsiz olarak yer vermektedir. Çocuklara ilgi çekici içerikte hazırlanan Çocuk Hakları Sözleşmesi Animasyon Filmi, ICHILD - Uluslararası Çocuk Hakları Elçileri Derneği tarafından UNICEF desteği ile hazırlanarak youtube platformunda

yayınlanmaktadır. Ayrıca KidsRights, 2003 yılında kurulan Amsterdam-Hollanda merkezli uluslararası bir çocuklara yardım ve savunuculuk kuruluşudur. eğitim alanında çocuk hakları bağlamında özellikle kız çocuklarının eğitimine ilişkin çalışmalar yapmaktadır. İskoçya'da 18 yaşından küçük çocukların haklarını bilmeleri amacıyla çalışan The Children and Young People's Commissioner Scotland "Let's Explore Our Rights" isimli kitap ile beş yaş ve altı çocukların haklarını öğrenmeleri hedeflenmiştir. Bununla birlikte İskoçya'da çocuk haklarına ilişkin hazırlanan It's Your World Now!, Dreams Of Freedom, Here We Are, You Can, Welcome To Our World, Every Child A Song, Freedom We Sing, Malala's Magic Pencil isimli 8 adet resimli çocuk kitapları bulunmaktadır. Kuruluşlar ve ülkelerin çabalarıyla çocuk haklarının tüm kesimlerce daha iyi anlaşılması üzere çaba sarf edilmektedir.

2.2.1. Çocuk Haklarının Tanımı ve Sınıflandırılması

Türkiye'nin de taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS, Convention on The Rights of The Child) 1989 yılında imzalanmıştır. Tüm uluslararası insan haklarını kapsamak üzere geliştirilmiş, sosyal, kültürel, hukuki, ekonomik ve siyasi alanlarda sadece çocukları odağına alan ve sadece çocukları ilgilendiren tüm uluslararası insan haklarını kapsamak üzere geliştirilmiş ilk araçtır. Sözleşmede 1. Madde çocuğun tanımı olup, sözleşme amaçları açısından çocuğu, 18 yaşından küçük insan olarak tanımlamaktadır. Bu sözleşmeye göre çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır (UNICEF, 2002). 54 madde ve üç kısımdan oluşan sözleşmede ilk kısım, on sekiz yaşına kadar her insanın çocuk olduğu tanımlaması ile başlar. İkinci kısmın ilk maddesi olan 42. madde de sözleşmenin ilke ve hükümlerinin çocuklar tarafından da öğrenilmesi için gerekenin yapılması belirtilir. Üçüncü kısım 46. madde ile başlar ve bu madde bu sözleşme bütün devletlerin imzasına açıktır ifadesi yer alır. Sözleşme hükümlerindeki hakların hepsinin yerine getirilmesi için dört adet yol gösterici ilkesi bulunmaktadır; ayrımcılık yapmama, çocuğun üstün yararı, çocuğun varlığını ve gelişimini sürdürmesini sağlama, katılımdır (United Nations International Children's Emergency Funds, 2004). Hakların tümünün yerine getirilmesi için temel gereklilikler olarak belirtilen bu ilkeler (UNICEF, 1989);

Ayrımcılık yapmama: ÇHS'nin 42 maddesi dinleri, ırkları veya yetenekleri ne olursa olsun ne düşündükleri veya söyledikleri gözetilmeksizin; kültürleri ne olursa olsun, kız veya erkek, zengin veya fakir fark etmeksizin TÜM çocukların haklarına ilişkindir.

Çocuğun üstün yararı: çocukları etkileyebilecek yönde verilen her karar veya yapılan her işlem her zaman için onların üstün yararına öncelik tanımalıdır.

Çocuğun varlığını ve gelişimini sürdürmesini sağlama: her çocuğun doğal olarak yaşama hakkı vardır. Onlara gelişmeleri ve potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için her fırsatın temin edilmesi, karar verme yetkisine sahip bireylerin sorumluluğundadır.

Katılım: Çocuklar kendi yaşam ve tecrübelerinin uzmanlarıdır ve kendilerini etkileyecek kararlarda onlara danışılması gerekmektedir. Her çocuğun kendi düşüncesini ifade etme hakkı vardır ve haklarının en iyi şekilde nasıl korunacağı ve yerine getirileceğine ilişkin tavsiye ve değerli bilgiler verebilirler, şeklindedir.

Sözleşme tüm çocukların yaşamsal, gelişimsel, eğitimsel, kalıtımsal vb. hakları ile ilgili oldukça ayrıntılı toplam 54 maddeden oluşmaktadır (UNICEF,1999). Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Çocuk Versiyonunda 38 madde şeklinde çocukların hakları açıklamaları ile yer almaktadır (UNICEF, 2007).

Çocuk haklarını yasal çerçeveyle ile sağladıktan sonra uygulamaya geçirilmesi ise en önemli adımlardan bir diğeridir. Çocuk haklarının çocuklara iyi anlatılabilmesi için öncelikli olarak çocuklara yaşatılması gereklidir. Çocuk haklarını çocukların öğrenmesinde ilk sosyal çevresi olarak ailesi çok önemli olmakla birlikte (Chu ve ark., 2024) ailelerin gelenekleri ve kültür sebebiyle özellikle katılım hakkı anlamında güçlükler yaşanabilmektedir (Kozikoğlu, 2019). Çocuğu birey olarak değerlendirmemek, kendisi hakkındaki konularda fikrini almamak ve onun adına kararlar vermek özellikle çocuk katılımı anlamında ailelerin sıklıkla yanılgıya düştükleri alanları oluşturmaktadır. Bu anlamda erken çocukluk döneminin önemli destekçileri olan okul öncesi öğretmenlerinin yaptıkları çalışmalar çok değerlidir. Öyle ki Bulut-Pedük (2015) okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla gerçekleştirecekleri her

çalışmada çocukların gelişimlerini desteklemek üzere temel yaklaşımlarının çocuk haklarına uygun bir anlayış olması gerektiğine vurgu yapmıştır.

2.2.2. Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Sözleşme 49. madde uyarınca olarak 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde ihtirazi kayıtla onaylamıştır. 4058 Sayılı Onay Kanunu 11 Aralık 1994 gün ve 22138 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Sözleşme Türkiye açısından 4 Mayıs 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir (UNICEF, 2017). Türkiye Cumhuriyeti sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış olup koordinatör kuruluş olarak Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu görevlendirilmiştir. Ayrıca Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin kabul edildiği gün olan 20 Kasım günü Tüm dünyada her yıl "Çocuk Hakları Günü" olarak kutlanmaktadır.

Sözleşmenin kabul edildiği günden bu yana çocuk haklarına ilişkin yapılan çalışmalarda ilk yılların kurumlar içi ve arası etkili iletişim ve işbirlikleri bakımından desteklenmesi yönünde çabalar olmuştur (Erbay, 2012). Bunu takip eden yıllarda çocuk hakları bakımından ulusal alanda özellikle erken çocukluk döneminde aile içinde (Ayhan, 2021; Gürsoy ve İkiz, 2020; Washington, 2010), sınıf ortamında (Fazlıoğlu, 2007; Uçuş ve Şahin, 2012; Şallı, 2017) ve toplumsal anlamda yapılan uygulamaları (Bulut-Pedük, Ahmetoğlu ve Akşin-Yavuz, 2021; Dinç, 2015) değerlendiren çalışmaların yanı sıra çeşitli müdahale programlarına da yer verilmiştir.

Uluslararası alanda ise tüm ülkelerin kendi içinde uyguladıkları farklı çalışmaların olduğu; eğitim programlarında çocuk haklarının durumu çocuk katılımı, farklı ülkelerde çocuk hakları uygulamaları ve etik gibi konularda çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan en önemlilerinden biri 1919 ylında İngiltere'de kurulan bir insanı yardım kuruluşu olan Save the Children olup bu kuruluş 116 ülkede aktif durumdadır. Türkiye'de de depremden etkilenen çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sağlık hizmetleri ile eğitime erişim olanaklarının güçlendirilmesi

amacıyla görev yapmaktadır (Savetehchildren, 2024). Bununla birlikte yapılan çalışmalara bakıldığında; Norveç eğitim sisteminde çocukların katılım hakkının hayata geçirilmesi (Bae, 2010), İsveç ve Avusturalya'da çocuk hakları bağlamında etik konular (Harcourt ve Quennerstedt, 2014), 1-3 yaş aralığındaki çocuklarla okulda çocuk hakları uygulamalarının yer aldığı bir eğitim programının uygulanması (Quennerstedt, 2015) ve Galler'de sınıflarda çocuk katılım hakkının nasıl yer aldığına dair çalışmalar yapılmaktadır (Waters-Davies, Murphy, Chicken, Tyrie, ve Clement, 2024).

En temel insan ve çocuk hakkı olarak yaşama hakkını son yıllarda önemli oranda etkileyen gelişme ise iklim değişikliği kaynaklı olmuştur. İklim değişikliği ve sebep olduğu iklim kriziyle ortaya çıkan havanın ısınması, su ve gıda kaynaklarında azalma gibi durumlar insanoğlunu pek çok yönden etkilemektedir. Bunun en yakın ve en doğrudan etkilerinden biri olarak Harvard Üniversitesi Gelişen Çocuk Merkezince yapılan araştırmada hava sıcaklığındaki artışın bebeklerin ve küçük çocukların beyin gelişimini olumsuz yönde etkilediği ortaya konmuştur (Harvard University Center on the Developing Child, 2024). Dolayısıyla çocuk haklarının iklim krizi bağlamında incelenmesi günümüzün kaçınılmaz durumlarından biri halini almıştır.

2.2.3. Çocuk Hakları Bağlamında İklim Krizi

Çocuklar ve gençlerin iklim değişikliğinden en çok etkilenecek kesim olduğunu kabul eden Dünya Sağlık Örgütü'ne göre iklim değişikliğinin sonuçları nedeniyle ortaya çıkabilecek hastalıklara bağlı yaralanma ve ölümlerin yüzde sekseninin bu bireylerde ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca krize dönüşen iklim değişikliği yaşam hakkını, onu tamamlayan su hakkını, gıda hakkını ve barınma hakkını da kötü anlamda etkileyebilecek bir çevre sorunudur (Çolakoğlu, 2023). İklim değişikliğinin yaşandığı bir dünyada çocuk sağlığını korumak ve geliştirmek, çocukların hayatta kalması ve gelişmesindeki mevcut eşitsizliklere dikkat etmemizi gerektirmektedir (UNICEF, 2008). Sıcaklık ve yağış rejimlerindeki değişikliklerin birçok bulaşıcı hastalığın yayılmasında etkisinin yanında travma sonrası stres bozuklukları, uyku bozukluğu, saldırgan davranışlar, depresyon ve anksiyete ve madde bağımlılığı gibi doğal afetlerden sonra çocuklarda ve ergenlerde zihinsel ve

duygusal sıkıntı yaygın olarak rapor edilmektedir (Shea, 2007). Öyle ki iklim değişikliğinin daha sık yaşandığı ve daha şiddetli aşırı hava olaylarının yaşandığı bir gelecekte, ülkeler içinde ve ülkeler arasında artan sağlık eşitsizlikleri güvensiz ve sağlıksız ortamlar çocuğun gelişim yıllarını geçirebileceği yerler olacaktır (Barlett, 2008).

UNICEF (2015) raporunda vurguladığı üzere iklim krizi, bir çocuk hakları krizi olup, şu anda kaç çocuğun iklim ve çevresel tehlikelere, şoklara ve strese maruz kaldığına dair yeni küresel kanıtlar oluşturmak için verileri kullanan Çocuklar İçin İklim Riski Endeksi'ni (CCRI) sunmaktadır (UNICEF, 2021). UNICEF'in İklim Krizi Bir Çocuk Hakları Krizidir: Çocukların İklim Riski Endeksi'ne (CCRI) Girişi raporu, ülkeleri çocukların iklim ve çevresel şoklara maruz kalma durumlarının yanı sıra bu şoklara karşı hassasiyetlerine göre sıralayan ilk çocuk odaklı iklim riski endeksidir. Bu durum raporda çocuğun hayatta kalma, büyüme ve gelişme becerisine yönelik doğrudan bir tehdit olarak belirtilmektedir. Çocuklar ve gençler iklim değişikliğinden en az sorumlu olanlardır ancak etkilerinin en büyük yükünü de taşıyacaklardır (UNICEF, 2021).

İklim değişikliğinin özellikle gelecekteki olası etkilerine ilişkin bilgi, farkındalık, olumlu tutum ve davranışın kazandırılmasında en etkili dönemin erken çocukluk dönemi olduğunu söylemek mümkündür (Duran, 2023). UNICEF'in "İklim krizi bir çocuk hakları krizidir" başlığını taşıyan iklim krizinin çocuklara etkisiyle ilgili bu ilk raporunda, Çocukların İklim Riski Endeksi (CCRI) adı verilen ölçümleme ile elde edilen sayısal veriler ile iklim ve çevresel felaketlerden etkilenecek çocukların sayısı bildirilmiştir. Örneğin; ilgili raporda, dünyada 1 milyara yakın çocuğun iklim değişikliğine bağlı afetlerin ve salgın hastalıkların tehdidi altında olduğu uyarısı yapılarak dünyada yaşayan her bir çocuk sel ve kuraklık gibi iklim değişikliğine bağlı olaylardan en az birine maruz kalacağı paylaşılmıştır (BBC, 2021). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), iklim değişikliğinin doğrudan çocuklara olan etkisini incelediği ve yayınladığı bu ilk raporuna göre (UNICEF, 2021);

- Dünyadaki çocuk nüfusunun (2,2 milyar) yarıya yakını, yani 1 milyar çocuk, yaşamları boyunca seller ve salgın hastalıklar gibi iklim değişikliğine bağlı sonuçlara maruz kalacak,

- 1,2 milyar çocuk şiddetli yoksulluğun olduğu ve sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlı olduğu ülkelerde bu etkileri daha şiddetli yaşayacak,
- Dünyadaki her üç çocuktan biri, en az dört çevresel strese maruz kalacak,
- 240 milyon çocuk kıyı bölgelerde yaşanan sellere, 330 milyon çocuk da nehir taşkınlarına maruz kalacak,
- 600 milyon çocuk sıtma gibi vektörle taşınan salgın hastalıklara yakalanma riski altında,
- 1 milyar çocuk giderek artan hava kirliliği seviyesinden etkileniyor,
- 820 milyon çocuk sıcaklık dalgalarından etkilenecek,
- Su kıtlığından etkilenecek çocukların sayısı 920 milyondur.

Rapor, iklim krizinin etkileri açısından "Son Derece Yüksek Riskli" olarak sınıflandırılan 33 ülkeden birinde yaklaşık 1 milyar çocuğun yaşadığını ortaya koymakta olup Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Gine ve Gine Bissau gibi bu ülkelerdeki çocuklar, su, sanitasyon ve hijyen gibi temel hizmetlerin yetersiz olması nedeniyle yüksek düzeyde kırılganlıkla birlikte çok sayıda iklim ve çevre şokuna maruz kalmanın ölümcül bir birleşimiyle karşı karşıyadır. CCRI endeksi raporunun ikinci bölümü, 'çocuk iklimi riski' senaryolarını projelendirmek için 2050'ye doğru sıcaklık, sel, hastalık yaygınlığı ve kuraklık gibi çeşitli veri değişkenlerinin çocuk sağlığını, gıda güvenliğini ve eğitimini dikkate alan çocukla ilgili bir hassasiyet endeksi ile kullanılmasını içerir. Bulgular bugün etkilenen çocukların sayısını yansıtırken; iklim değişikliğinin etkileri hızlandıkça rakamların daha da kötüleşmesi beklenmektedir (UNICEF, 2021).

Giderek artan bu etkilere bağlı olarak 2024 yılında Harvard Üniversitesi Gelişen Çocuk Merkezince yayımlanan bir araştırma sonucuna göre bebekler ve küçük çocuklar aşırı sıcaklığa maruz kalma nedeniyle yüksek oranda sağlık sorunları ve ölüm riski altındadır (Bennet ve Friel, 2014; Harvard University Center on the Developing Child, 2024). Brezilya'da da 15 yaşın altındaki çocuklarda artan sıcaklıklarla birlikte ölüm oranlarında artışlar gözlemlendiği belirtilmiştir (Barlett, 2008). 23 ülkenin verilerine dayalı olarak UNICEF tarafından yayımlanan raporda Avrupa ve Orta

Asya'da artan sıcaklıkların 2021 yılında 377 çocuğun ölümüne yol açtığı görülmektedir (UNICEF, 2024). Ayrıca UNICEF'in yeni raporunda iklimin değiştirdiği dünyada; su kaynaklarının gittikçe azalması ve su hizmetlerinin yetersiz kalmasının çocukların zihinsel ve fiziksel sağlıklarını etkilediğine dikkat çekilmektedir. Çocukların gelişimlerini etkileyen bu durum, her 3 çocuktan 1'inin yaşadığı bir hal almış olup; dünya çapında 739 milyon çocuğun şiddetli su kıtlığı olan bölgelerde yaşadığına işaret etmektedir (UNICEF, 2023b).

UNICEF, iklim krizinin çocuklar ve çocuk hakları için bir kriz olarak tanınmasını sağlamak, en savunmasız olanlar için iklim riskini azaltmaya yönelik yaklaşımları teşvik etmek ve çocukların ve gençlerin COP26'ya katılımını desteklemek amacıyla 26. BM İklim Değişikliği Konferansı'nda hazır bulunmuştur. UNICEF Genel Direktörü Henrietta Fore, *"COP26, çocuklara yönelik bir iklim değişikliği konferansı olmalıdır. İklim değişikliği, bu neslin karşı karşıya kaldığı en büyük tehditlerden biridir. 1 milyar çocuk son derece yüksek risk altındadır. Mevcut tablo endişe verici olsa da, COP26'da bir araya gelecek olan dünya liderleri, yanlışlarla dolu bu yolda doğru adımları doğru zamanda atmak için önemli bir fırsata sahipler. Bunun için, çocukların ihtiyaç duyduğu hizmetlerin dayanıklılığını arttırmayı taahhüt etmeli ve emisyonları daha hızlı ve radikal şekilde azaltmalılar. Milyarlarca çocuğun geleceği buna bağlı."* şeklinde ifade etmiştir (COP, 26; UNICEF, 2021). 2023 yılında gerçekleşen 28. Taraflar Konferansı'nda taraf ülkelerce enerji dönüşümü bağlamında önemli kararlar alındığı, fosil yakıt tüketiminden kademeli olarak uzaklaşılması ve 2050 yılında da sıfıra ulaşılması çağrısı belirtilmiştir (COP28, 2023).

İklim krizinin çocuk haklarını olumsuz etkilediği açıkça ortadadır. Birleşmiş Milletler (Birleşmiş Milletler, 2023) tarafından 2015 yılında belirlenen hedeflerle sürdürülebilir kalkınma için atılabilecek adımlar belirlenmiş ve 2030 yılına dek bu alanlarda çalışmalar gerçekleştirilerek iyileşmelerin sağlanması hedeflenmiştir. Toplam 17 alanda belirlenen sürdürülebilir kalkınma amaçları incelendiğinde hem iklim değişikliği hem de çocuk haklarıyla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. İklim değişikliğinden etkilenen en savunmasız gruplardan biri olarak çocukların haklarının korunması ve sağlanması üzere bu alanda yapılacak çalışmaların özellikle de erken çocukluk dönemi için önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Örneğin bu

bağlamda küresel anlamda en önemli katkıları sağlayan en büyük projelerden biri olan Eko-Okullar programı üç yapısal unsurdan oluşmaktadır: Yedi Adım Çerçevesi, Eko-Okullar Temaları ve Yeşil Bayrak için Değerlendirme. Programın başarılı olabilmesi için okul liderlerinin ve Yönetim Kurulunun desteği gerekmektedir. Personelin aktif katılımının yanı sıra uzun vadeli bağlılık ve öğrencileri karar alma sürecine dahil etme isteği de zorunludur. Yedi Adım Çerçevesi; Adım 1: Bir Eko Komite Oluşturun, 2: Bir Sürdürülebilirlik Denetimi Gerçekleştirin, 3. Eylem Planı, 4. İzleme ve Değerlendirme, 5. Müfredat Çalışması, 6. Bilgilendirin ve Dahil Edin, 7. Bir Eko Kod Oluşturun şeklindedir. Bu adımlar dahilinde yetişen bireyler, Eko-Okulların himayesi altında edindikleri davranış kalıplarını yaşamları boyunca yanlarında taşıyacak ve bir sonraki nesle fark yaratacak alışkanlıkları öğreteceklerdir. (Ecoschools, 2024).

İklim krizinin bir çocuk hakları krizi olarak ele alınmasıyla iklim değişikliğinin çocukların ve gençlerin sağlığı, beslenmesi, eğitimi, gelişimi, hayatta kalması ve gelecekteki potansiyeli açısından büyük bir tehdit oluşturduğunu kabul ederek hem şimdiki hem de gelecek nesillerin belirsiz bir gelecekle karşı karşıya olduklarına dikkat çekilmiştir (UNICEF, 2021). İklim krizi en başta yaşam hakkı olmak üzere, gıda hakkı, su hakkı, barınma hakkı gibi birçok hakkı ihlal eden bir çevre sorunu olmasıyla birlikte insan varlığını tehdit ederken sağlık, su, barınma, gıda ve geçim kaynakları üzerinde sıralı olumsuz etkilere de neden olduğundan hak temelli bir bakış açısıyla ülkelerin politika geliştirmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Kovancı, 2022). Giderek artan sayıda çalışmada ön plana çıkan bu durum gerçek anlamda bir insan hakları problemi olup daha yakından incelenmeli ve konu hakkında tüm dünyada acilen eyleme geçilmelidir.

2.3. İlgili Yurt İçi Ve Yurt Dışı Çalışmalar

İklim değişikliği eğitiminin özellikle erken çocukluk döneminde çocuklara sunulması onların birçok davranışı kazanması ve hayata geçirmesi yönünden önemlidir (Duran, 2023). Küresel iklim değişikliğine ilişkin bilgi, tutum ve davranışların belirlenmesinde öğretmen adayları ile ilgili yapılan çalışmalar (Aksan, 2011; Bilgi, 2021; Bozdoğan, 2009; Bozdoğan ve Yanar, 2010; Eroğlu ve Aydoğdu, 2016; Umurhan, 2022); öğretmenler ile yapılan çalışmalar (Akbulut ve Kaya, 2020;

Karabulut, N.; Hedge vd., 2012); okul öncesi dönem çocukları ile yapılan çalışmalar (Maviş Demircioğlu, 2019; Klim-Klimaszewska, ve Wieruszewska-Duraj, 2023) mevcuttur. Çocuk haklarına ilişkin yapılan çalışmaların tutum ve ders içeriği bağlamlarında olmalarının yanında (Akpambang ve Ajidasile, 2020; Değirmenci, 2011; Doğan, Torun ve Akgün, 2014; Kaya, 2011; Pilatin ve Ahmetoğlu, 2020) okul öncesi öğretmenleri ile çocuk haklarına ilişkin görüşlerin, deneyim ve algıların belirlenmesine yönelik çalışmaların (Dere, 2022; Kor, 2013) da yapıldığı görülmektedir. İklim değişikliği ve çocuk hakları son yıllara dek ayrı ayrı ele alınan konularken günümüzde oldukça ilişkili iki konudur. Bu bölümde her iki konu başlığının erken çocukluk eğitimi bakımından öne çıkan araştırmalarına öncelikli olarak yer verilmiştir.

2.3.1. Yurt İçinde Yapılan İlgili Çalışmalar

Ulusal alan yazında iklim değişikliğine odaklanan çalışmalardan biri olarak Oluk ve Oluk (2007) öğrencilerin küresel ısınma, sera etkisi ve iklim değişikliği ile ilgili algılarını incelemiş ve önemli derecede bilgi eksikliği ve kavram yanılgılara sahip olduklarını belirlenmiştir. Bununla ilişkili olarak Umurhan (2022) da çalışmasında öğretmen adayları ile Çevre Eğitimi dersi alan Sınıf ve Okul Öncesi Eğitimi öğretmen adaylarının iklim değişikliğine ilişkin bilgi, tutum ve davranışlarını incelemiş ve bahsi geçen dersleri alan öğretmen adaylarının iklim değişikliği hakkındaki bilgileri, tutumları ve davranışlarının daha olumlu olduğunu ifade etmiştir.

Öğretmen adayları ile yapılan bir başka çalışmada Bozdoğan ve Yanar (2010) sınıf öğretmeni adaylarının küresel ısınmanın gelecekteki etkileri konusundaki düşüncelerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda öğretmen adaylarının yeterli düzeyde bilgi sahibi olduğu fakat kavram yanılgılarının olduğu görülmüştür. Buna benzer olarak Kaya'nın (2011) okul öncesi öğretmenliği, sınıf öğretmenliği, sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 492 öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçladığı çalışmasında öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun çocuk haklarına dair sözleşmeyi okumadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmen adayları

çocukların en önemli hakkı olarak yaşama hakkını belirtirken katılım hakkına ise önemli haklar arasında sıralamaya koymadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuk hakları hakkında çocuklarla birebir uygulamalar yapan Maviş Demircioğlu (2019) okul öncesi beş yaş çocuklarına uyguladıkları iklim değişikliği programının, çocukların iklim değişikliği kavramı hakkındaki görüşlerine etkisini incelemişlerdir. Çocukların iklim değişikliğini önlemeye yönelik çözüm önerilerinde bulundukları, çocukların iklim değişikliğinin farkında olduğu ve sebepleri hakkında cevaplar verdikleri, çocukların iklim değişikliği sonucunda ortaya çıkabilecek olan durumları ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

İklim değişikliğine ilişkin durumu çocuk edebiyatında inceleyen Sarı Uğurlu ve Apaydın (2023) iklim değişikliği ile ilgili resimli kitapları incelemişlerdir. Araştırmada incelenen Türkçe resimli kitapların hem edebi hem de bilimsel içerik açısından geliştirmeye ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Okul öncesi eğitim kurumlarında sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal, çevresel boyutları bakımından incelenmesi ve okul öncesi öğretmenlerinin, çocukların, ailelerin sürdürülebilirlik hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlandığı, 20 okul öncesi eğitim kurumu, 68 okul öncesi öğretmeni ve 192 çocuk ve ebeveynin katılımı ile gerçekleşen araştırmanın sonucunda çocukların bitkileri severek koruduğu, bitki ekip dikmeyi önemsedikleri, para biriktirdikleri, enerji kullanımı, geri dönüşüm bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir. Bu anlamda sürdürülebilirliğin özellikle çevresel bağlamda çocuklar, öğretmenleri ve ebeveynlerince anlaşıldığı, uygulamaya geçirildiğini söylemek mümkündür (Yücetürk, 2024). Sürdürülebilirlik ve çevre bilincinin demografik ve genel özelliklere göre değerlendirilmesinin amaçlandığı bir başka araştırmada İstanbul'da görev yapan 400 anaokulu öğretmeni görüşülmüştür. Araştırma sonucunda kadın, 20-25 yaş grubu, evli, 5-10 yıl meslekte çalışma süresi olan öğretmenlerin, sürdürülebilirlik ve çevre bilinci konularında eğitim alan özel anaokulu öğretmenlerinin anlamlı şekilde bu konularda yüksek skora sahip oldukları belirlenmiştir. Sürdürülebilirlik ve çevre bilincinin çocuklara kazandırılmasında anaokulu öğretmenleri, birçok aktivite ve uygulama yaparak çocukların geri dönüşüm, enerji, su tasarrufu gibi sürdürülebilir çevre bilinci kazanımlarını destekleyebilir (Aydın ve Avşar Bakır, 2023).

Okul öncesi dönemdeki 54-60 aylık 71 çocuğun çevreye yönelik tutumları, çevreyi koruma, geri dönüşüm, tüketim alışkanlıkları ve yaşam alışkanlıkları alt boyutlarının incelenmesinin amaçlandığı araştırma kapsamında dört hafta boyunca uygulanan çevre eğitimi programı haftada bir gün çeşitli alanlara yapılan alan gezileri ve etkinlikler şeklinde uygulanmıştır. Çocukların çevreye yönelik tutumlarında uygulanan çevre eğitim programının, etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar bu durumu uygulanan eğitim programının süresinin kısıtlı olması ya da öğretmenlerin çevre eğitim programını destekleyici eğitim uygulamaları konusundaki yetersizliği ile açıklanabileceğini belirtmişlerdir (Yılmaz, Yılmaz Bolat ve Gölcük, 2020).

Çolakoğlu (2023) araştırmasında ilk olarak iklim değişikliğinin artık bir iklim krizi olarak ele alındığını vurgularken, iklim adaleti ve çocuk hakkı kavramlarını da tanımlandıktan sonra, ulusal ve uluslararası hukukta korunan çocuk haklarını sıralayarak bu hakların iklim krizi sebebiyle etkilendiğini belirtilmiştir. İklim krizinin çocukların yaşam hakkını, onu tamamlayan sağlık hakkı, su hakkını, gıda hakkını ve barınma hakkını da olumsuz ve derinden etkileyebilecek bir çevre sorunu olarak ele alınması gerekliliğini vurgulamıştır.

Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini inceleyen Değirmenci (2011) okul öncesi eğitimi bölümünde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini araştırdığı çalışmasında haklar ile ilgili öğretmen adaylarının aldıkları ders içeriği nedeniyle, diğer bölümlerde bulunan öğretmen adaylarına göre çocuk haklarına ilişkin daha olumlu tutuma sahip oldukları sonucunu elde etmiştir. Benzer şekilde Doğan, Torun ve Akgün (2014) 382 okul öncesi öğretmen adayının çocuk haklarına ilişkin tutumları arasında sınıf seviyesi, ailelerinin gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim düzeyi ve çocuk haklarına ilişkin ders alma durumlarına göre anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşarak öğretmen adaylarının lisans derslerindeki çocuk hakları içerikli derslerin daha uygulamalı ve nitelikli olmasını belirtmişlerdir. Pilatin ve Ahmetoğlu (2020) okul öncesi öğretmenliğinde öğrenim gören 226 öğretmen adayının çocuk haklarına ilişkin genel tutumlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Kurt (2019) çalışmasında profesyonellerin çocuğa ilişkin verilecek kararlarda ve uygulamalarda çocuk haklarını

kendilerine rehber edinerek mesleki çalışmalarını yürütmelerini ve sözleşme ilke ve hükümlerine uygun hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Erbay (2012) çalışması sonucunda ülkemizde çocuk haklarını tanıtma, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların ne durumda olduğunu vurgulayarak çocuk haklarıyla ilgili gerekli ve yeterli bir sistem için nasıl bir modelin uygulanması gerektiğini ortaya koymuştur.

Bulut-Pedük, Ahmetoğlu ve Akşin-Yavuz (2021) televizyon ve internet ekranlarında yer alan reklamların çocuk haklarına yer vermesine ilişkin gönüllü 45 okul öncesi eğitimi öğretmen adayının görüşlerinin belirlenmesini amaçladıkları araştırmada çoğu öğretmen adayının çocuk haklarını bilmekte olduğu ve en çok yaşama hakkı kategorisindeki haklara örnekler verirken çok az öğretmen adayın reklamların çocuk haklarını koruduğunu belirttiği sonucuna ulaşılmıştır. Van ilinde görev yapan 30 okul öncesi öğretmeninin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan Kozikoğlu (2019) öğretmenlerin en çok ailenin geleneksel tutumundan kaynaklı çocuğun birey olarak görülmemesi, çocuğun desteklememesi, çocuğun fikrinin alınmaması, onun adına karar alınası, bilinçli olmamaları, çocukların rol model aldıkları kişilerin yanlış davranışları kaynaklı sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Koran (2012) tarafından 4-6 yaş çocuklarına hizmet veren okul öncesi öğretmenlerinin eğitim ortamındaki çocuk katılımı anlayışlarını incelemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin çocuğun katılım hakkını çocuk merkezli eğitim yaklaşımı yerine öğretmen merkezli eğitim yaklaşıma sahip olmaları, demokratik ve çağdaş sınıf yönetimi yaklaşımları yerine otokratik ve geleneksel sınıf yönetimi yaklaşımına sahip olmaları gibi nedenlerle ihlal ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Doğan, Torun ve Akgün (2014) 382 okul öncesi öğretmen adayının çeşitli değişkenler bakımından çocuk haklarına ilişkin tutumlarının incelenmesinin amaçlandığı araştırmada çocuk haklarına ilişkin tutumun konu ile ilgili ders alma değişkenine göre değiştiği, ders alan öğretmen adaylarının almayanlara göre daha olumlu tutuma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Neslitürk ve Ersoy (2007) da okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarının öğretimi amacıyla geliştirdikleri uygulamalara ilişkin görüşlerini incelemiştir. Çalışmaya katılan 13 öğretmen adayının tamamı çocuklardaki davranış geliştirmesine katkı sağlayacağı, ileride haklarını bilen kişiler olma, kendilerini savunabilme, empati geliştirme gibi gerekçelerle okul öncesi dönemde çocuk haklarının öğretimine yer verilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Akman ve Ertürk (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları konusunda bilgiye ve bu bilgileri çocuklara aktarma isteğine sahip oldukları fakat sınıf ortamında bu bilgileri etkinlikler aracılığıyla çocuklara aktarma durumlarının hemen hemen hiç gerçekleşmediği sonucuna ulaşmışlardır.

Yüksel ve Yazıcı (2019) yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının çocuk katılım hakkı farkındalıklarının branşlara göre farklılaştığını belirtirken beklenen düzeyden düşük olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca branşlar arasında katılım hakkı farkındalığının en yüksek belirlendiği grubun okul öncesi eğitimi öğretmen adayları olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Bu alanda yetişen öğretmen adaylarının çocuklar için aileden sonra birlikte olacağı ilk sosyal yapının liderleri konumunda olacakları için ayrı bir önemi olduğunu vurgulamaktadır. Uçuş ve Ekber Şahin (2012) de sınıf öğretmenleri ve okul yöneticilerin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin okullarda uygulanması ve yaşatılmasına ilişkin görüşlerini aldığı araştırmasında öğretmenlerin çocuk haklarına ilişkin nasıl bir uygulama yapılacağını bunun nasıl öğretileceğine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ulusal alan yazında öğretmenler ya da öğretmen adaylarıyla çocuk hakları hakkında yapılan çalışmalar nihayetinde halen kat edilmesi gereken çok yol olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda öğretmenlerin, öğretmen adaylarının çocuk haklarını çok iyi anlaması ve anlatabilmesi, çocuklara böylesi ortamları sunabilmesi için daha fazla çalışmanın yürütülmesi gerektiği düşünülmektedir. Ulusal alan yazında iklim değişikliğine ve çocuk haklarına yönelik olarak öğretmen adayları ile yürütülen çalışmaların yoğunlukta olduğu ve yıllar geçtikçe öğretmen adaylarının bu konudaki bilgi, farkındalık ve davranışlarının olumlu yönde değiştiği anlaşılmaktadır. Öğretmen adaylarının iklim değişikliği ve çocuk hakları hakkındaki görüşlerindeki değişim yıllar

içerisinde ortaya konarken bu konudaki görüşlerinin meslek yaşamlarına yansıması ya da kendilerinin ve çocukların yaşamlarında neden olduğu durumların irdelenmediği belirlenmiştir. Bunun yanı sıra çok az sayıda çalışmanın erken çocukluk dönemindeki çocuklarla birebir yürütüldüğü ve iklim değişikliği hakkında konuşurken, tartışırken araç olarak kullanılabilecek unsurları ele alan çalışmaların da sayıca az olduğu belirlenmiştir.

2.3.2. Yurt dışında yapılan ilgili çalışmalar

İklim değişikliği ve çocuk hakları konularında erken çocukluk eğitimine odaklanan uluslararası literatürde yer alan çalışmalar bu bölümde yer almaktadır. Bu bağlamda iklim değişikliğinin çocuklar üzerindeki etkisini inceleyen Akpambang ve Ajidasile (2020) çevre ve insan hakları konusunda insan hakları temelli çözüme başvurulması gerekliliğini belirtmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesi uyarınca çocuğun yaşı ve olgunluğuna uygun olarak iklim değişikliği sorunları dahil çocukların her türlü konuya serbestçe katılmalarına izin verilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca çalışmada iklim değişikliğinden etkilenen çocukların sağlık, barınma, eğitim, aile yaşamı, boş zaman ve eğlence aktivitelerinin yanı sıra yaşam hakkı, yeterli gıda, temiz ve güvenli su, ulaşılabilir en yüksek yaşam standardı hakları olarak vurgulanmıştır.

Xu ve arkadaşları (2012) ise çocukların iklim değişikliğinin etkilerine karşı özellikle savunmasız olduğuna değinerek Nisan 2012'de PubMed, Scopus, ProQuest, ScienceDirect ve Web of Science elektronik veritabanlarının yanı sıra IPCC ve WHO gibi ilgili web siteleri taramak suretiyle iklim değişikliğinin çocuk sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirmişlerdir. Buna göre iklim değişikliği, artan hava kirliliği, daha fazla hava kaynaklı felaketler, daha sık ve yoğun sıcak hava dalgaları, azalan su kalitesi ve miktarı, gıda kıtlığı ve toksik maddelere daha fazla maruz kalma yoluyla çocukların sağlığını etkilediğini belirlemişlerdir. Tüm bunların nihayetinde çocuklarda ruhsal bozukluklar, yetersiz beslenme, bulaşıcı hastalıklar, alerjik hastalıklar ve solunum yolu hastalıkları riskinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Yaklaşık 10 yıl önce elde edilen bu sonuçlar ışığında karbon kirliliği emisyonlarının azaltılması gibi azaltıcı önlemlere ve erken uyarı

sistemleri ile afet sonrası danışmanlık gibi uyum önlemlerine şiddetle ihtiyaç duyulacağından bahsedilmiştir. Gelecekteki sağlık araştırmalarının iklim değişikliğinin çocuklar üzerindeki etkilerinin cinsiyet, yaş ve sosyoekonomik duruma göre değişip değişmeyeceğinin belirlenmesi; çocukların iklim değişikliğine karşı hassasiyetine ilişkin sonuç ölçütlerinin iyileştirilmesi; iklim değişikliği senaryoları kapsamında çocukların hastalık yükünün tahmin edilmesi; düşük gelirli ülkelerde iklim değişikliğine bağlı çocukların hastalık yükünün araştırılması ve çocuk sağlığı perspektifinden en uygun maliyetli azaltım ve uyum eylemlerinin belirlenmesine odaklanacağını vurgulamışlardır.

Çarpıcı sonuçların elde edildiği Burke, Sanson ve Van Hoorn (2018) yaptıkları çalışmalarında iklim değişikliğinin çocuklar üzerindeki psikolojik etkilerine ilişkin hem doğrudan hem de dolaylı etkileri kapsayan güncel kanıtları gözden geçirerek çocukların iklim değişikliğine psikolojik uyumunu tartışmışlardır. İklim değişikliğinin hem doğrudan hem de dolaylı etkileri çocukların psikolojik refahını etkilediğini, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların en kötü etkiyi yaşayacaklarını belirtmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre çocuklar iklim değişikliği konusunda yüksek düzeyde endişe sergilerken depresyon, anksiyete, fobiler, uyku bozuklukları, bağlanma bozuklukları ve madde bağımlılığı, duygu düzenleme, biliş, öğrenme, davranış, dil gelişimi ve akademik performansla ilgili sorunlara yol açabileceği belirtilmiştir.

Treiche (2020) yaptığı araştırmada iklim değişikliğinin etkilerinin giderek daha fazla hissedildiği ve çocukların ve gençlerin iklim değişikliği konusunda etkili savunucular olma kapasitelerinin giderek daha fazla kabul edilmesi durumunda, çocuk merkezli girişimleri yaşadıkları topluluğa entegre eden iyi planlanmış projelerin, çocukların yanı sıra hanelerin ve toplulukların da dayanıklılığını artırabildiğini ve inşa ettiğini gösteren yeni ortaya çıkan kanıtlar olduğunu belirtmiştir. Ancak iklim değişikliğinin diğer yönleriyle karşılaştırıldığında çocuklara yönelik uyum eylemleri önemli ölçüde az araştırılmakta olduğu çocukların kendi uyum süreçlerine aktif katılımını arttırmanın zamanının geldiğini vurgulamıştır.

Klim-Klimaszewska, ve Wieruszewska-Duraj (2023) Polonya'nın Masovia Voyvodalığı'ndaki anaokullarında iklim eğitiminin uygulanması temelinde çocukların

iklim ve iklim değişikliği hakkındaki bilgilerini belirlemek ve okul öncesi öğretmenlerin sınıf kayıt defterlerini ve aylık çalışma planlarını iklim değişikliği eğitimi açısından doğrulamayı amaçlamışlardır. Çocukların iklim ve iklim değişikliği farkındalığına ilişkin bilgilerini somut örneklerle destekleyemediklerini gösterirken bazı anaokulu öğretmenlerinin sınıflarına iklim eğitimini tanıtmalarına rağmen sınıfların çoğunda iklimle ilgili konuların nadiren tartışıldığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Leal Filho, Balasubramanian, Abeldaño Zuñiga ve Sierra (2023) çocukların çoğu zamanlarını okullarda geçirdikleri için, iklim değişikliği hakkında çocukların eğitimini geliştiren girişimlerin en değerli olanlar olarak kabul edildiğini amaçlayarak gerçekleştirdikleri çalışmasının sonucunda çocuk merkezli müdahaleleri, afetlerde okuryazarlığı geliştirmeye yönelik eğitimsel okul bağlamlı müdahaleler, kapasite geliştirme eylemleri ve iklim değişikliğinin çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin verilerin kalitesini iyileştirmeye yönelik stratejiler şeklinde üç eksene odaklanarak belirtmişlerdir.

Erken çocukluk dönemindeki çocuklara iklim değişikliğini anlatabilmek üzere başvurulan araçları ele alan çalışmalarda; Benevento (2023), çocuk edebiyatı hakkında tematik analiz yapmıştır. İklim değişikliği hakkındaki çocuk kitaplarının, bilgilendirici materyalden yoksun olduğunu ve iklim krizinin insani sonuçlarını göz ardı ettiğini gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Çocuklara iklim değişikliğini anlatmak üzere sanatı araç olarak kullanan Liarakou ve Kalafati (2023) ise okul öncesi öğrencilerin iklim değişikliğini günlük yaşamlarıyla bağdaştırmasını, kararlar almasını ve sonunda harekete geçmesini sağlamayı amaçladıkları çalışmasında sanatın öğrenme sürecine entegre edilmesinin anaokulu öğrencilerinin iklim değişikliğinin aciliyetini daha iyi algılamalarına yardımcı olduğunu sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre edebiyat eserlerinin iklim değişikliğini anlatmada gelişime ihtiyaç duymasına karşın sanatın bu anlamda bir ifade dili olarak tercih edilmesinin etkili olabileceği anlaşılmaktadır.

İklim değişikliği hakkında çoğu çocuk odaklı olan çalışmaların yanı sıra Spiteri (2024) ilk yıllardan başlayarak etkili iklim değişikliği eğitim programlarının uygulanabilmesi için iklim değişikliği bilimi alanında iyi tasarlanmış hizmet öncesi öğretmen yetiştirme programlarına ihtiyaç olduğunu vurgulamış ve öğretmen

adaylarıyla çalışmıştır. Gerçekleştirilen örnek olay çalışmasında yedi Maltalı öğretmen adayının iklim değişikliği konusunda nasıl temel bir anlayışa sahip olduklarını ancak aynı zamanda yanlış anlamalara sahip olduklarını ve onların (yanlış) anlamalarının topluluk bilgi ve kimlik fonlarından nasıl etkilendiğini göstermektedir. Bu bulgulara dayanarak, iklim değişikliği eğitimiyle ilgili öğretmen yetiştirme programlarına yönelik önerilerde bulunulmaktadır.

Uluslararası alan yazında çocuk haklarına yönelik yapılan çalışmalar özellikle küçük çocuklar ve iklim kesişiminde incelenmiştir. Bu çalışmalardan biri olarak Shumba (2003) yaptığı araştırmada Afrika'da Masvingo Eyaletindeki 300 ilkokul öğretmeni ve 150 öğretmen adayından sadece öğretmenlerin çoğunluğunun (%76,3) öğretmen eğitimi eğitimleri sırasında Kamu Hizmeti (Disiplin) Yönetmeliği'ne ilişkin bilgi sahibi olduğunu çocuk haklarına ilişkin bir eğitim içeriğinin sunulmadığını belirtmiştir. Kamu Hizmeti (Disiplin) Yönetmeliği ise okulda çocuk haklarını ihlal eden öğretmenleri suçlamak için kullanılmakta olup araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu (%59,3) bunların yararlı olduğunu düşünürken, öğretmen adaylarının çoğunluğu (%60,0) bunların güncelliğini yitirdiğini ve değiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ülkelerin çocuk hakları bağlamında attıkları adımlar olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini 1991 yılında onaylayan Nijerya; onay ve ilk ilerleme raporunun sunulmasının ardından ülke çocuk haklarına ilişkin bir yasa çıkararak Sözleşmeyi iç hukukuna aktarmıştır. Bunun üzerine Nijeryalı ilkokul çocuklarının farkındalık düzeyi ve görüşlerinin araştırmayı amaçlayan Ejieh ve Akinola (2009) çocuk hakları ve okullarda katılım bağlamında dört ilkokulda 144 öğrenciyle yapılan yarı yapılandırılmış sözlü görüşmeler yapmıştır. Çocukların hakları konusunda çok sınırlı farkındalığa sahip olduklarını; çocukların yaklaşık dörtte üçünün, çocuk haklarına ihtiyaç olmadığını düşünmeleri ve Nijerya toplumunun kültürel normları nedeniyle haklarını kullanmaya istekli olmadıklarını göstermiştir. Araştırma sonucunda BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin hedeflerine okullarda henüz ulaşılamadığı sonucuna varılmıştır.

Suresh ve Divya (2013) Hindistan'da yaptıkları araştırmada 360 öğretmene 12 saatlik Çocuk Hakları Eğitimi vermeyi amaçlamışlardır. Bu eğitime katılma amaçlarını Çocuk Hakları ile ilgili bilgi edinmek olarak belirten öğretmenlerin

araştırma sonucunda bilgi edindikleri ve farkındalıklarının artmasının yanında çocuklara haklarını öğretmek isteğinde olduklarına ulaşılmıştır. Hamad ve Al-Abri (2019) de Umman'da 6 öğretmen ile yaptıkları araştırmada öğretmenlerin farklı sınıf yönetimi stratejilerini uygularken herhangi bir şekilde ihlalde bulunup bulunmadıklarını araştırmayı amaçladıkları çalışmada sınıflarda çocukların haklarının mümkün olduğunca gözetilmesi gerekliliğini vurgularken; zorbalığın yaygın bir sorun olduğunu göstermiştir. Bu hakların ihlal edildiği zorbalığın sınıflarda davranış problemi, ders sırasında sınıf arkadaşlarıyla konuşma, derse geç gelme, sınıfta farklı bir araç gereç ile ilgilenerek dikkat dağıtma şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Urinboyev, Wickenberg, ve Leo, (2016). yaptıkları sistematik alan yazın tarama çalışmasında çoğunlukla Kanada ve Avrupa'da yer alan özellikle İngiltere'de dergilerde yayınlanan 1990-2014 yılları arasında inceledikleri 42 makalenin vurguladıkları üç temayı sınıf bağlamında çocuk hakları, çocukların okul yönetimine katılımı ve okullarda çocuk hakları eğitimi şeklinde temellendirmişlerdir. Bu da son 10 yıla dek çocuk haklarının alanda üzerine yoğun şekilde çalışılan bir durum olduğunu göstermektedir.

Okullar, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile güvence altına alınan katılım haklarının uygulanması için önemli bir bağlam teşkil etmektedir (Huić, 2022). Öğretmenlerin çocukların katılım haklarına ilişkin inançları ve bu inançların okullardaki katılıma elverişli öğretmen uygulamalarıyla bağlantısını ortaya koymak amacıyla 519 ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin katılım uygulamalarını inceleyen Huić (2022) çocuklara ilişkin daha olumlu bir imaja sahip olmak ve çocukların katılım haklarını daha fazla desteklemek amacıyla öğrenci merkezli öğretim tarzı ve daha az kontrolcü sınıf yönetimi ile ancak çocukların katılım haklarına destek olunabileceğini belirtmiş ve öğretmenlerin sınıf uygulamaları önemli bir aracı olduğuna dikkat çekmiştir.

Stamatović, Marinković, ve Cicvarić (2023) de Sırbistan'daki 7 ilkokulun öğretmen ve öğrencilerinin çocuk hakları konusundaki görüş ve tutumlarını incelemiş; öğretmenlerin ve öğrencilerin okuldaki çocuk haklarıyla ilgili belirli konularda benzer görüşlere sahip olduğunu belirlemişlerdir. Öğretmenler çocuk hakları eğitimine yönelik olumlu bir tutum sergilemiş ve okulun bu süreçteki önemini kabul etmiştir.

Öğrenciler, öğretmenleri çocuk hakları eğitiminde en sorumlu unsur olarak görmektedir ve sınıf haklarının korunmasında en büyük destek olarak öğretmenleri görmektedir. Bu çalışma sonucunda okullarda çocuk hakları eğitiminin uygulanmasına yönelik sistematik bir yaklaşımın gerekliliğine işaret etmektedir.

Uluslararası alan yazında iklim değişikliğine ve çocuk haklarına dair çalışmaların çok daha fazla olduğu görülmektedir. Belirtilen ilgili çalışmaların yurt içinde yapılanlarda çocuk hakları ve iklim krizini nispeten farklı başlıklar halinde çalışıldığı, son yıllarda ortak paydada buluşulduğu görülürken; yurt dışında yapılan çalışmalarda iklim krizi ve çocuk haklarının kesişimine daha fazla odaklanıldığı söylenebilir. İki konu alanının daha entegre edilerek çalışıldığı araştırmalarda çocuk haklarının da iklim değişiminin de odağında çocuklar yer almıştır. Uluslararası alan yazında öğretmen adaylarına konu hakkında bilgi vermek, davranış ve tutumlarını değerlendirmek üzere yapılan çalışmaların sayısı nispeten az iken çocuklara yönelik müdahale önerilerinin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Yurt dışında yürütülen çalışmaların iklim krizi ve çocuk hakları bağlamında sayıca daha fazla olduğu düşünülürse yurt içi yapılacak çalışmaların sayısının artması gerekliliği söylenebilir. Bununla birlikte iklim değişikliğinin öğretmen, öğretmen adayı ve okul öncesi dönemdeki çocuklarla yapılan çalışmalarda bilgi, farkındalık, tutum ve davranış bağlamlarında ele alınarak çalışılırken çocuk hakları bağlamında sağlık, susuzluk gibi bağlamlardaki çalışmaların sayıca daha az olması da bu anlamda alan yazında duyulan ihtiyaca işaret etmektedir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, veri toplama araçlarının uygulanması ve verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Okul öncesi eğitim öğretmen adaylarının iklim değişikliği tanımlamaları ve bu değişikliğin çocukların yaşamlarına olan etkisine dair görüşleri ile değişikliğin neden olduğu krizlerin çocuk hakları ile olan bağlantısı hakkındaki fikirlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırmada öğretmen adaylarının görüşlerinin detaylı olarak alınması temel olduğundan araştırma nitel araştırma yöntemine uygun olarak planlanmıştır. Durum araştırması olarak tasarlanan araştırmada nitel araştırmalarda inandırıcılığı arttıran bir öğe olarak veri çeşitlenmesine başvurulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmaların en yaygın yolu (Stake, 2005) olarak belirtilen durum çalışmaları "Ne", "Nasıl?" ve "Neden?" sorularına cevap arayan araştırmacının kontrol edemediği bir olguyu ya da olayı derinlemesine incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Yin, 2003). Durum çalışması, incelenen bağlamın hem nedenlerinin hem de sonuçlarının derinlemesine araştırılmasına olanak sağlayan bir araştırma tasarımıdır (Cohen, Manion ve Morrison, 2007). Bu araştırmanın okul öncesi eğitim öğretmen adaylarının iklim değişikliği tanımlamaları ve bu değişikliğin çocukların yaşamlarına olan etkisine dair görüşleri ile değişikliğin neden olduğu krizlerin çocuk hakları ile olan bağlantısına dair fikirlerinin detaylı olarak incelenmesini hedeflemesi bu yöntemin belirlenmesinde etkili olmuştur. Nitel yöntemle temellendirilen araştırmada veri çeşitlemesi yapmak üzere araştırmada hazırlanan ankette açık uçlu soru, metafor ve 5'li likert tipi sıralama ile sınıflama türündeki sorulardan yararlanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı 4. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Okul öncesi öğretmenliğine ilişkin mesleki ve alana özgü pek çok bilgiyi almış, genel kültür derslerine katılmış olan öğretmen adaylarının kısa süre sonra öğretmen olarak sahada çalışacak olması yani hizmet öncesi eğitimin son aşamasında olması nedeniyle tercih edilmişlerdir. Araştırmacı bahsi geçen öğretmen adaylarının tamamına ulaşarak araştırma hakkında bilgi vermiş ve katılmaya gönüllü olan öğretmen adayları çalışma grubunu oluşturmuşlardır. Çalışma grubunda toplam 48 öğretmen adayı yer almakta olup; 42 kadın, 6 erkektir. Öğretmen adaylarının yaş ortalamaları ise kadınların 21,80; erkeklerin 23,66'dır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından alan yazın taraması yapılarak geliştirilen ve uzman görüşü alınarak son hali verilen İklim Krizi ve Çocuk Hakları isimli anket kullanılmıştır.

3.3.1. İklim Krizi ve Çocuk Hakları Anketi

Ankette demografik sorular, iklim değişikliğinin, iklim değişikliğinin çocukların yaşamlarına etkisinin ve iklim krizlerinin çocuk hakları ile ilişkisini gösteren sorular yer almaktadır. Anketin hazırlanmasında Büyüköztürk (2005) tarafından önerilen basamaklar takip edilmiştir. Buna göre birinci aşamada problem tanımlanarak amaç ve soru belirlenmiştir. İkinci aşamada taslak form oluşturularak ankette yer alacak maddeler hazırlanmış, üçüncü aşamada bu sorulara dair uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşlerinin ardından ankete son hali verilmiştir.

Araştırma amacına uygun olarak hazırlanan ankette yer alan soru tiplerinin hazırlanmasında veri çeşitlemesi sağlanması üzere farklı türlerde sorulardan yararlanılmıştır. Temel olarak üç bölümden oluşan anketin birinci bölümünde demografik bilgiler yer almaktadır. Okul öncesi öğretmen adaylarının demografik ve

sosyoekonomik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla öğretmen adayının sınıfı, mezun olduğu lise türü, yaşı, cinsiyeti, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, kardeş sayısı, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, sosyo ekonomik durum, lisans genel not ortalamasına ilişkin sorular yer almaktadır.

Katılımcıların yorumlarını almak üzere hazırlanan açık uçlu soruların yer aldığı ikinci bölümde biri yorumlama diğeri metaforik benzetişim yapılması yönünde bir soru olmak üzere toplam iki soru yer almaktadır. Anketteki açık uçlu ilk soru öğretmen adaylarının iklim değişikliği hakkında görüşlerinin alındığı "iklim değişikliği hakkında ne biliyorsunuz?" ile ikinci soru "iklim değişikliği… gibidir. Çünkü …" olarak ifade edilen bir metaforla benzetim yapmalarını sağlayan sorudur.

Kapalı uçlu soruların yer aldığı üçüncü bölümde ise iklim değişikliğinin neden olduğu krizlerin çocukların yaşamlarına olan etkisi hakkında katılımcı görüşlerinin dereceleme yoluyla incelendiği bir soru grubu ve bu krizlerin hangi çocuk hakları ile ilgili olduğuna dair fikirleri çok seçeneğin işaretlendiği sınıflamalı sorular yer almaktadır (Büyüköztürk, 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen kapalı uçlu sorular UNICEF raporunda açıklanan (UNICEF, 2021) İklim değişikliği ve çevresel yıkımın neden olduğu krizlerin çocukları ne oranda etkilediğine dair görüşleri 1'den 5'e derecelendirmenin olduğu likert tipi bir derecelemeyle incelenmiştir. İklim değişikliği ve çevresel yıkımın neden olduğu krizlerin hangi çocuk haklarını etkilediğine dair görüşleri ise onlara sunulan 4 kategorideki (yaşam, gelişim, korunma, katılım) hakların ilgili krizlere göre sınıflandırması olarak ifade etmeleri beklenmektedir.

Araştırmacı tarafından hazırlanan taslak anket formu uzman görüşleri alınması amacıyla ilgili alanda çalışmaları olan 5 alan uzmanına gönderilmiştir. Uzmanlardan gelen görüş ve önerilere göre anketin görüş birliği katsayısı Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen formüle göre hesaplanmıştır. Buna göre uzmanlardan gelen formların görüş birliği % 95 oranındadır. Güvenirlik hesaplarının %70 'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Uzmanların önerileri doğrultusunda ankete son hali verilmiştir.

Pilot uygulama yapılamamasına karşın ölçme aracının uygulanmasında araştırmacı katılımcılarla görüşerek katılımcıların varsa soruları yanıtlanmıştır. Katılımcıların genel olarak sorusu olmadığı anketin anlaşıldığı belirlenmiştir. Nihayetinde tüm soruların anlaşılır olduğu görülmüş ve yeni bir düzenleme yapılmamıştır. İklim değişikliğinin çocuklara etkisinin çocuk hakları bağlamında incelenmesine ilişkin hazırlanan anketin nihai hali hakkında örnek maddeler Ek 1'de sunulmaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmanın etik bilimsel standartlar açısından sakınca bulunmadığının belirlenmesi için Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı'ndan etik kurul onayı alınmıştır. 26.04.2023 tarihli toplantısında alınan 2023.04.09 numaralı kararı ile uygun görülen belge Ek.2 de sunulmaktadır.

Etik kurul izninin alınmasının ardından Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında öğrenim gören 4. Sınıf öğrencilerine ulaşabilmek üzere Eğitim Fakültesinden gerekli izinler alınmıştır. İzinlerle birlikte sınıf Akademik Danışmanı ile irtibat kurularak Akademik Danışman aracılığı ile öğretmen adaylarına araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden öğretmen adaylarına uygun olarak belirlenen gün ve saatte, ilgili anket basılı olarak dağıtılmış ve yüz yüze olarak doldurulmuştur. Anketlerin tamamının yanıtlanması süreci yaklaşık olarak 45 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Anket aracılığıyla elde edilen veriler arasından betimleyici analize tabi tutulacak olanlar ayrılarak yüzde ve frekans değerlerinin belirlenmesinin ardından içerik analizi yapılacak bölümler için 2 kodlayıcının yer aldığı kapalı ve açık kodlamalara dayalı değerlendirmeler yapılmıştır. Kodlayıcılar arası uyum yüzdesi Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen formüle göre hesaplanmıştır. Toplam 48 formun 3 te biri önce açık kodlamayla incelenmiş ardından kalan üçte biri kapalı kodlama yoluyla kodlanmıştır. Kapalı kodlama yoluyla yapılan değerlendirmelere

göre kodlayıcılar arası uyum %81,13 olarak hesaplanmıştır. Kodlayıcılar bir araya gelerek söz konusu kodlamalarda farklı değerlendirdikleri hususları yeniden gözden geçirmiş ve kalan formların kodlanmasını buna uygun olarak yapmışlardır. Kodlayıcılar tarafından ortaya konan temalara göre içerik analizi tamamlanarak tüm veriler literatür ışığında tartışılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR ve YORUM

Araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarının iklim değişikliği tanımlamalarını belirlemek amacıyla 48 öğretmen adayının iklim değişikliği hakkına ne bildikleri sorularak alınan cevaplar doğrultusunda verilerin analizi sürecinde 2 öğretmen adayının bazı sorularda yanıtlarının eksik olduğu tespit edilerek o sorular için 46 öğretmen adayının cevapları değerlendirmeye alınmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan bulgular Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Okul öncesi öğretmen adaylarının iklim değişikliği kavramına ilişkin bilgileri

Kategori	**Alt Kategori**	**f**	**İlgili Öğretmen Adayı**
İklim Değişikliği Sonuçları	Buzulların erimesi	4	K2, K7, K14, K15
	Ekolojik dengenin bozulması	4	K6, K12, K21, K38
	Hayatı etkilemesi	4	K4, K36, K42, K46
	Dünyanın ortak sorunu	2	K28, K39
	Yeşil alanların azalması	1	K7
	Gelecekte etkisinin artacağı	1	K5
	Ekonominin etkilenmesi	1	K27
	Ekolojik çeşitliliğin azalması	1	K15
	Orman yangını ve afetler	1	K33
	Toplam	19	
Hava Olayları	Hava durumunda değişiklik	2	K24, K31
	İklim özelliklerinin farklılaştığı	7	K10, K11, K23, K32, K35, K47, K48
	Mevsim geçişlerinin belirsizleştiği	3	K37, K43, K45
	Bazı mevsimlerin yaşanmaması	2	K6, K41
	Toplam	14	
Isınma	Küresel ısınma	5	K1, K3, K40, K41, K44,
	Sıcaklık artışı	7	K19, K29, K30, K33, K39, K46, K47
	Dünyanın ısınması	1	K2
	Toplam	13	
İklim Değişikliği Nedenleri	İnsan kaynaklı	7	K8, K9, K13, K20, K16, K22, K26
	Tarım uygulamaları	1	K29
	Toplam	8	
Isınma Nedenleri	Zararlı gazların salınımı	2	K29, K30
	Ozon tabakasının delinmesi	2	K14, K34
	Düzensiz yerleşim	1	K19,
	Kozmetik ürünler	1	K25
	Toplam	6	

Tablo 1'de iklim değişikliği hakkındaki bilgilere ait bulguların çoğunlukla sırasıyla, İklim Değişikliği Sonucu (f:19), Hava Olayları (f:14), Isınma (f:13), İklim değişikliği nedeni (f:8) ve Isınma nedenleri (f:6) şeklinde olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının iklim değişikliği hakkında ne bildiklerine bakıldığında küresel ısınma, sıcaklık artışı, dünyanın ısınması, zararlı gazların salınımı, ozon tabakasının delinmesi, hava durumunda değişiklik, iklim özelliklerinin farklılaştığı, mevsim geçişlerinin belirsizleştiği, bazı mevsimlerin yaşanmaması, buzulların erimesi, ekolojik dengenin bozulması, hayatın etkilemesi, dünyanın ortak sorunu, yeşil alanların azalması, ekonominin etkilenmesi ve insan kaynaklı olduğu şeklinde belirtilen cevapların kodları elde edilmiştir. Bu bulguları ışığında; öğretmen adaylarının iklim değişikliği hakkında bildiklerinin sebepleri ve sonuçlarını canlılara ve dünyaya etkisi bağlamında belirttikleri düşünülebilir. Ayrıca öğretmen adaylarının iklim değişikliği hakkında ne bildiklerini belirtmeleri doğrultusunda alınan cevapların analizine bakıldığında toplam frekansın (f:60) öğretmen adayı sayısından fazla olduğu görülmektedir. Bunun sebebi öğretmen adaylarının verdikleri cevaplarda birden fazla koda ait olabileceğinden kaynaklandığı görülmektedir.

Öğretmen adaylarının iklim değişikliği hakkında ne bildiklerine ait verdikleri cevaplardan bazı örnekler;

"dünyamızda buzulların erimesi, yeşillik alanların azalması ve bunlarla beraber zararlı gazların salınması, sürdürülemeyen bir yaşam sürmekte ve mevsimlerin değişmesi ve yaşam şartlarının kötüleşmesi." (Yeşil alanların azalması) (K7),

"insanoğlunun dünyada yapmış olduğu çalışmalar neticesinde kaçınılmaz olan bir sonuç." (İnsan kaynaklı) (K9),

"İnsan yaşamını, ekonomiyi ve nesli olumsuz etkilediği söylenebilir." (Ekonominin etkilenmesi) (K27) şeklindedir.

Araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarına "iklim değişikliği" kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar sorulmuştur. 48 öğretmen adayının katılımıyla gerçekleştirilen bu araştırmada verilerin analizi sürecinde uygun görülmeyen veriler elenerek 43 öğretmen adayının cevapları değerlendirmeye alınmıştır. Okul öncesi öğretmen adaylarının "iklim değişikliği" kavramını 42 metaforla özdeşleştirdiği ortaya

çıkmıştır. Öğretmen adaylarının ürettikleri metaforlara ilişkin tablolar aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 2.1. Okul öncesi öğretmen adaylarının "iklim değişikliği" kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar

Metafor	f	Metafor	f
Bukalemun	2	Yanıp sönen kibrit	1
Sigara içmek	1	Bir insanı uzay boşluğuna bırakmak	1
Balon	1	Sudan çıkmış balık	1
Ölüm	1	Dondurmanın erimesi	1
Yılan	1	Her güzel şeyin sonu	1
Yaşlılık	1	Yeterince donmamış göl	1
Hata	1	Saç kurutma makinası	1
Dengesiz terazi	1	Buzun saç kurutma makinası ile erimesi	1
İkizler burcu	1	İnsanların ruh hali	1
Pili bitmiş saat	1	İnsanın ateşlenmesi	1
Zararlı yiyecekler	1	Kara bulut	1
Buzdolabının bozulması	1	Orman yangını	1
Sıcak havada erimeyen buz	1	Üç maymun	1
Çocuk	1	Esaret	1
Alkol	1	Kanserli bir birey	1
Yavaş yavaş ölmek	1	Çocuğun elinden sevdiği oyuncağı almak	1
Kum saati	1	Deprem	1
Etkinlikler arası geçiş	1	Büyük bir yangın	1
Dünyanın yok oluşu	1	Bozuk bir bağışıklık sistemi	1
İnsan evrimi	1	Dengesiz insanlar	1
Rüzgar	1	Bilgisayar yazılımı	1
		Toplam	43

Tablo 2.1.'de görüldüğü üzere "iklim değişikliği" kavramı farklı çeşitte metaforlarla özdeştirilmiştir. Öğretmen adaylarının çoğunluğunun "iklim değişikliği" kavramını sigara içmek, ölüm, yangın, deprem, yavaş yavaş ölmek, her güzel şeyin sonu, kanserli bir birey, dünyanın yok oluşu, buzdolabının bozulması, pili bitmiş saat, dengesiz insanlar gibi olumsuz anlama gelen metaforlarla özdeşleştirmişlerdir. Bunun yanında öğretmen adaylarının yılan, rüzgar, bukalemun, yangın, orman yangını, deprem, sudan çıkmış balık, yeterince donmamış göl, büyük bir yangın, insan evrimi, dünyanın yok oluşu gibi metaforlarla özdeşleştirmelerinden yola çıkarak iklim değişikliği ile canlılar ve doğa olayları ile ilişkilendirme yaptıkları ve bu ilişkilendirmenin de yine olumsuz bağlamda nitelendirdikleri söylenebilir.

Araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarının "iklim değişikliği" kavramı farklı çeşitte metaforlarla belirttikleri ifade edilmiştir. Bu metaforların analizine ilişkin bulgular Tablo 2.2.'de verilmektedir.

Tablo 2.2. Okul öncesi öğretmen adaylarının "iklim değişikliği" kavramına ilişkin metaforları

Kategori	**İfadeler**	**f**	**%**	**İlgili öğretmen adayı**
Bedel Ödeme	Sigara içmek, bilgisayar yazılımı, zararlı yiyecekler, alkol, kum saati, insan evrimi, rüzgar, insanı uzay boşluğuna bırakmak, kara bulut, orman yangını, esaret, deprem, büyük bir yangın, bozuk bir bağışıklık sistemi	14	32,558	K2, K4, K12, K20, K22, K25, K26, K28, K39, K40, K42, K45, K46, K47
Denge ve Değişim	Dengesiz terazi, yılan, bukalemun, ikizler burcu, sıcak havada erimeyen buz, çocuk, etkinlikler arası geçiş, bukalemun, saç kurutma makinası, buzun saç kurutma makinası ile erimesi, insanların ruh hali, insanın ateşlenmesi, dengesiz insan	13	30,232	K1, K6, K9, K10, K16, K19, K23, K31, K35, K36, K37, K38, K48
Geri Dönülemez Sonuçlar	Balon, ölüm, yaşlılık, yavaş yavaş ölmek, dünyanın yok oluşu, sudan çıkmış balık, her güzel şeyin sonu, kanserli bir birey	8	18,604	K3, K5, K7, K21, K24, K29, K33, K43
İşlevini Yitirmek	Pili bitmiş saat, buzdolabının bozulması, yanıp sönen bir kibrit, dondurmanın erimesi, yeterince donmamış göl, çocuğun elinden sevdiği oyuncağı almak	6	13,953	K11, K14, K27, K32, K34, K44
Kaynak	Hata, üç maymun	2	4,651	K8, K41
Toplam		43	100	

Tablo 2.2.'de görüldüğü üzere okul öncesi öğretmen adaylarının "iklim değişikliği" kavramını büyük çoğunlukla bedel ödeme (f:14, % 32,558), denge ve değişim (f:13, % 30,232), geri dönülemez sonuçlar (f:8, % 18,604) ve işlevini yitirmek (f: 6, % 13,953) olarak gördükleri iklim değişikliğini olumsuz durumlar olarak gördükleri söylenebilir. Düşük orana sahip olarak kaynak (f:2, % 4,651) metaforu ise

öğretmen adaylarının iklim değişikliğini bir şeyin kaynağının belli olduğu durum olarak algıladıkları şeklinde yorumlanabilir.

Bedel ödeme kategorisinin altında toplanan metaforlara ilişkin görüşlerden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

"İklim değişikliği sigara içmek gibidir. Çünkü zararlı olduğunu bile bile ve önlem almadan yaşamaya devam edersek sonuçları bize çok ağır dönecek." (sigara, K2)

***"**İklim değişikliği bilgisayar yazılımı gibidir. Çünkü bir yerlerde yanlış yaparsak sonucu bizleri etkiler.**"** (bilgisayar yazılımı; K4)*

Denge ve değişim kategorisinin altında toplanan metaforlara ilişkin görüşlerden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

"İklim değişikliği dengesiz terazi gibidir. Çünkü bir tarafında ağırlık varken diğer taraf aşağıda kalır. Bu durumu ülkemizdeki bazı bölgeler çok soğukken bazı taraflar çok sıcak." (Dengesiz terazi, K1)

"İklim değişikliği yılan gibidir. Çünkü deri değiştirdiği gibi iklimlerde değişir." (yılan, K6)

"İklim değişikliği bukalemun gibidir. Çünkü çevrenin/ortamın değişkenliği onu etkilemektedir." (bukalemun, K9)

Geri dönülemez sonuçlar kategorisinin altında toplanan metaforlara ilişkin görüşlerden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

"İklim değişikliği balon gibidir. Çünkü şiştikçe, büyüdükçe patlayacak ve bir daha eski formuna dönemeyecektir." (balon, K3)

"İklim değişikliği ölüm gibidir. Çünkü geri dönülemez sonuçlar içerir." (ölüm, K5)

İşlevini yitirmek kategorisinin altında toplanan metaforlara ilişkin görüşlerden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

"İklim değişikliği yanıp sönen kibrit gibidir. Çünkü mevsimler çok çabuk hatta kısa süreli yaşanır ve biter." (yanıp sönen kibrit, K27)

"İklim değişikliği dondurmanın erimesi gibidir. Çünkü dondurma aslında uygun ortamda olsa erimeyecektir." (dondurmanın erimesi, K32)

Kaynak kategorisinin altında toplanan metaforlara ilişkin görüşlerden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

"İklim değişikliği hata gibidir. Çünkü bunu insanlar yapmıştır." (hata, K8.)

"İklim değişikliği üç maymun gibidir. Çünkü herkes zararlarını farkındadır. Ama iş önlem almaya gelince 'görmedim, duymadım, bilmiyorum' derler." (üç maymun, K41).

Araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarına "İklim Krizinin Sizin Yaşamınızı Etkilediğini Düşünüyor Musunuz?" sorusuna verilen cevaplar Tablo 3.'te verilmiştir.

Tablo 3. Okul öncesi öğretmen adaylarının iklim krizinin yaşamlarını etkileme durumuna dair görüşleri

İklim Krizi Yaşamımı Etkiliyor mu?	**f**
Evet	44
Hayır	2

Tablo 3. incelendiğinde araştırmaya katılan 46 öğretmen adayının 44'ünün iklim krizinin kendi yaşamlarını etkilediğini belirttiği, 2'sinin etkilemediğini belirttiği sonucuna ulaşılmıştır. Ardından "Eğer İklim Krizinin Yaşamınızı Etkilediğini Düşünüyorsanız Bu Etkilerden Maddeler Halinde Bahsediniz." şeklinde sorulan soruya verilen cevaplar Tablo 4. te verilmektedir.

Tablo 4. Öğretmen adaylarının iklim krizinin yaşamları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri

Kategori	**Katılımcı Kodu**	**Alt Kategori**	**Katılımcı Kodu**	**f**	**∑ f**
Mevsim Özelliklerinin Değişimi	K7, K15, K16, K21, K24, K29, K32, K34, K36, K37, K38, K40, K42	Mevsim Sürelerinin Değişimi	K3, K9	2	24
		Bahar Mevsiminin Yaşanmaması	K3, K7, K14, K32	4	
		Mevsim Geçişlerinin Değişimi	K3, K15, K42, K44	4	
		Güneş Işınlarının Zararı	K5	1	

Doğa Olayları	K24, K37	Isı Değişimi	K1, K2, K4, K5, K6, K10, K14, K15, K26, K27, K29, K31, K44	13	20
		Sel	K19	1	
		Hava Kirliliği	K20, K23, K38, K43	4	
Sağlık Problemleri	K46, K47	Sel	K19	1	17
		Hava Kirliliği	K20, K23, K38, K43	4	
		Fiziksel Etkisi	K25, K47	2	
Doğal Kaynaklarda Değişim	-	Kaynakların Azalması	K22, K30	2	14
		Su kıtlığı-Kuraklık	K2, K4, K6, K10, K12, K19, K24, K28, K29, K35, K36, K39	12	
Tüketim Ürünlerine Etkisi	-	Kaliteli ve Sağlıklı Besine Erişim Güçlüğü	K8, K11, K26, K27, K32, K41, K42, K43	8	12
		Giyecek	K8, K10, K16, K48	4	
Ekonomiye Etkisi	K8, K12	Tarım Uygulamalarında Verim-Gelir Azalışı	K4, K11, K12, K34, K38, K41	6	9
		Balıkçılık ve Avcılığa Olumsuz Etki	K29	1	
Ekolojik Dengenin Bozulması	K11, K22, K29	Ormansızlaşma-Orman Yangınları	K20, K27, K33	3	9
		Canlı Yaşamının Tehlikeye Girmesi	K39, K40, K43	3	
Dünyanın Geleceğine Olumsuz Etki	K22, K33				2
Ulaşım Güçlüğü	K26, K31				2

Tablo 4. incelendiğinde iklim krizinin yaşamını etkilediğini düşünen okul öncesi öğretmen adaylarının görüşlerinin en çok iklim değişikliği sonucunda ortaya çıkan durumlarla ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Bu kapsamda sıklıkla dile getirilen etkiler: doğa olayları (f=20), mevsim özelliklerinin değişimi (f=24), sağlık problemleri (f=17), doğal kaynaklarda değişim (f=14), Ekonomiye Etkisi(f=9), Tüketim Ürünlerine Etkisi (f=12), Ekolojik Dengenin Bozulması (f=9), Dünyanın Geleceğine Olumsuz Etki (f=2) ve Ulaşım Güçlüğü (f=2) şeklindedir. İklim değişikliğinin yaşama olan etkileri arasında ilk sırada sıklıkla ifade edilen kategori mevsim özelliklerinin

değişimi olurken Mevsim Sürelerinin Değişimi, Bahar Mevsiminin Yaşanmaması, Mevsim Geçişlerinin Değişimi ve Güneş Işınlarının Zararı alt kategorileri olmuştur.

Tüm görüşlere ilişkin bazı örnekler şu şekildedir:

Doğa Olayları kategorisine ilişkin "*Artık kar yağmıyor. Kar oynayamıyorum. Her mevsimi zamanında yaşamak istiyorum. Küresel ısınma sonucu oluşan doğa olayları beni de etkiliyor, korkutuyor." (K37),*

Mevsim Özelliklerinin Değişimi kategorisi altında sıklıkla ifadelerin yer aldığı Bahar Mevsiminin Yaşanmaması alt kategorisine ilişkin *"Mevsimlerin normalin dışına çıkması. İlkbahar/sonbahar yaşamamamız." (K7),*

Tüketim Ürünlerine Etkisi kategorisi altında sıklıkla ifadelerin yer aldığı;

Kaliteli ve Sağlıklı Besine Erişim Güçlüğü alt kategorisine ilişkin *"Ekonomik olarak; yiyecek, giyecek gibi faktörleri etkilediği için bizi de elbette etkilediğini düşünüyorum." (K8).*

Doğal Kaynaklarda Değişim kategorisine ilişkin yer alan ifadelerden örnek vermek gerekirse Su kıtlığı-Kuraklık *alt kategorisine ilişkin "Ailem çiftçi olduğu için iklim krizinde yaşanan kuraklıktan etkileniyor. Hasatlar verimsiz geçiyor. Geçim kaynağımız çiftçilik olduğu içinde ev ekonomimizi olumsuz etkiliyor." (K12).*

Sağlık Problemleri kategorisine ilişkin *"Havaların ekstrem değişimine vücudum ayak uydurmakta zorlanıyor. Sık nezle/grip geçiriyorum. Gücümü toplamakta zorlanıyorum." (K47)*, şeklindedir.

Tablo 5. Öğretmen adaylarının iklim krizinin çocukların yaşamları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri

İklim Krizi Çocukların Yaşamını Etkiliyor mu?	**f**
Evet	40
Hayır	6

Tablo 5. incelendiğinde 46 öğretmen adayı arasında 6 öğretmen adayının iklim krizinin erken çocukluk dönemindeki yaşamlarını etkilemediğini belirttiği sonucuna ulaşılmıştır. İklim krizinin çocukların yaşamlarını etkilediğini düşünen öğretmen adaylarının *"Eğer İklim Krizinin Erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların Yaşamlarını Etkilediğini Düşünüyorsanız Bu Etkilerin Neler Olduğundan Maddeler Halinde Bahsediniz."* şeklinde sorulan soruya verdikleri cevaplar Tablo 6. da verilmektedir.

Tablo 6. Öğretmen adaylarının iklim krizinin erken çocukluk dönemindeki çocukların yaşamlarına etkisinin ne olduğuna ilişkin görüşleri

Kategori	**Katılımcı Kodu**	**Alt Kategori**	**Katılımcı Kodu**	**f**	**∑ f**
Sağlığa Etkisi	K21, K41, K42, K48	Hastalanmak	K1, K10, K30, K31, K36, K38, K48	7	14
		Psikolojik Etki	K9, K33	2	
		Isı Artışından Etkilenme	K15	1	
Doğa Değişimleri	-	Mevsim Bilgisi ve Yaşantılar Arası Çatışma	K3, K5, K6, K7, K11, K24, K34, K37, K46	9	34
		Mevsimleri Yaşayamamak	K2, K5, K29, K44, K46, K47	6	
		Susuzluk-Kuraklık	K15, K19, K24, K29, K32, K44, K46	7	
		Bitkilerin Değişimi	K7	1	
		Doğal Afetler	K19, K35, K41	3	
		Doğa Olaylarını Görememek	K4, K32, K34	3	
		Doğal Kaynaklardan Faydalanamamak	K2, K22, K36, K38	4	
		Hayvan Nesillerinin Tükenmesi	K4	1	
Geleceğin Belirsizliği	K4, K33				2
Tüketim Alışkanlıkları	-	Giyim	K7, K9	2	13
		Sağlıklı Beslenme Güçlüğü	K9, K11, K12, K19, K23, K32, K34, K38, K39, K43, K44	11	
Oyun	-	Oyun Süresi	K9	1	4
		Oyun Türlerinde Değişim	K9	1	
		Açık Hava Oyunlarında Azalma	K14, K23	2	
Yaşam Koşulları-Yaşam Hakkı	K20, K21, K24, K33, K42, K44	Ölüm	K26	1	10
		Barınma	K9	1	
		Göç	K35, K36	2	
Gelişimsel Durum	-	Gelişim Geriliği	K12, K26, K37, K39, K40, K43	6	7
		Düşünce ve Davranışlarına Etki	K20	1	
Eğitim Yaşamı	K27, K28, K48	-	-		3

İklim krizinin erken çocukluk dönemindeki çocukların yaşamlarına etkisi olduğunu düşünen öğretmen adaylarının görüşleri detaylı olarak incelendiğinde öğretmen adaylarının görüşlerinin sıklığına göre Sağlığa Etkisi (f=14), Doğa Değişimleri (f=34), Geleceğin Belirsizliği (f=2), Tüketim Alışkanlıkları (f=13), Oyun (f=4), Yaşam Koşulları- Yaşam Hakkı (f=10), Gelişimsel Durum (f=7) ve Eğitim Yaşamı (f=2) kategorilerinde ele alınabileceği belirlenmiştir. Çocukların yaşamlarına iklim değişikliği etkisi olarak yansıyacağını düşündükleri ifadelerin sıklıkla Sağlıklı Beslenme Güçlüğü (f=11), Mevsim Bilgisi ve Yaşantılar Arası Çatışma (f=9), Susuzluk-Kuraklık (f=7) ve Hastalanmak (f=7) alt kategoriler arasında yer verildiği söylenebilir.

Öğretmen adaylarının iklim krizinin çocukların gelişimlerine olan etkisi bağlamındaki düşünceleri ise sıklıkla Doğa Değişimleri (f=34) kategorisi altında toplandığı görülürken ifadelerinin Mevsim Bilgisi ve Yaşantılar Arası Çatışma (f=9), Mevsimleri Yaşayamamak (f=6), Susuzluk-Kuraklık (f=7), Bitkilerin Değişimi (f=1), Doğal Afetler (f=3), Doğa Olaylarını Görememek (f=3), Doğal Kaynaklardan Faydalanamamak (f=4), ve Hayvan Nesillerinin Tükenmesi (f=1) şeklindedir.

Tablo 6 incelendiğinde toplam frekansın öğretmen adayı sayısından fazla olması belirtilen görüşlerin birden fazla kategori ya da alt kategori altında yer alabilmesi ile açıklanabilir. Öyle ki öğretmen adaylarının görüşlerinden bazıları iki farklı kategoride ve farklı alt kategorilerde yer almakta olduğu görülmektedir. Örneğin oyun ve tüketim alışkanlığı kategorilerinden Sağlıklı Beslenme Güçlüğü ve Açık Hava Oyunlarında Azalma alt kategorilerine ilişkin *"Çocuklar dışarıda oynamayı seviyor. Havaların aşırı ısınması onları olumsuz etkiler. Bu mevsim değişiklikleri beslenmelerini de olumsuz etkiler." (K23)* şeklindedir.

Buna göre araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çoğunun iklim krizinin çocukların yaşamlarına etkileyeceğini düşündüğü, bu etkinin mevsimleri yaşayamama, sağlıklı besine ve suya erişimde güçlük, hastalıklardaki artış ile gelişimsel etkiler olabileceğini belirttikleri anlaşılmaktadır.

Doğa Değişimleri kategorisi altında sıklıkla ifadelerin yer aldığı bazı ifadelerden;

Doğa Olaylarını Görememek alt kategorisine ilişkin *"Bazı doğa olaylarını göremiyorlar ve göremeyecekler. Bizi ve onları belirsiz bir gelecek bekliyor. Bazı hayvanları sadece ekran ve kitaplarda görebilecekleri." (K4),*

Susuzluk-Kuraklık alt kategorisine ilişkin *"Çocuklar büyük bir susuzluk tehlikesi ile karşı karşıyalar. İleride yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan su kaynağına erişemeyebilirler. Özellikle sıcak havalara karşı dayanıksız olup çok etkilenebilirler."* (K15),

Mevsim Bilgisi ve Yaşantılar Arası Çatışma alt kategorisine ilişkin "*Çocuklar mevsimleri ve değişiklikleri anlayamıyor. Örneğin sonbaharda ne olur dediğimde kar yağar çok soğuk olur cevapları geliyor. Bahar ayları çocuklarda tam oturmuyor." (K3),*

Gelişimsel Durum kategorisi altında sıklıkla ifadelerin yer alan alt kategorilerden;

Gelişim Geriliği alt kategorisine ilişkin *"İklim krizi nedeniyle sağlıklı ve verimli hasatlar alınamaz. Çocuklara ulaşan bu besinler yeteri kadar sağlıklı olmaz ve çocuklar gelişimsel olarak gerileyebilirler." (K12),*

Düşünce ve Davranışlarına Etki alt kategorisine ilişkin *"Küresel ısınma erken çocukluk dönemindeki çocukların düşünce, davranış gibi hareketlerini dahi etkilemektedir. Yaşam koşullarını da olumsuz etkiler." (*K20) şeklindedir.

Sağlığa etkisi kategorisine ilişkin *"Yaşam haklarını etkiliyor, sağlıklarına zarar veriyor." (K21)* şeklinde olup;

Sağlığa Etkisi kategorisi altında Hastalanmak alt kategorisine ilişkin *"Çocukların sağlığını etkiliyor. Hastalanan çocuklar okula gidemiyor ve eğitimde geri kalıyor. Hasta oldukları için kendilerini mutsuz hissediyorlar." (K48)* şeklindedir.

Oyun kategorisinde Açık Hava Oyunlarında Azalma alt kategorisine ilişkin *"Çocuklar yazın ekstra sıcak olduğu için dışarıya çıkıp oyun oynayamıyorlar. Tam tersi kışın çok soğuk olduğu için yine çıkamıyorlar." (K14)* şeklindedir.

Tüketim alışkanlıkları kategorisi altında sıklıkla ifadelerin yer aldığı alt kategorilerden,

Sağlıklı Beslenme Güçlüğü alt kategorisine ilişkin *"İklim krizi nedeniyle sağlıklı ve verimli hasatlar alınamaz. Çocuklara ulaşan bu besinler yeteri kadar sağlıklı olmaz ve çocuklar gelişimsel olarak gerileyebilirler."* (K12) şeklindedir.

Eğitim Yaşamı kategorisine ilişkin *"İklim krizi eğitim hayatını da etkileyebileceği için (bir noktadan sonra) çocukların eğitim yaşamını etkiler." (K27)* şeklindedir.

Tablo 7. Öğretmen adaylarının çocukların iklim krizinden etkilenme dereceleri ile iklim krizinden etkilenme alanlarının çocuk hakları alanlarıyla kesişimlerine dair görüşleri

	İklim Krizi	1:hiç katılmıyorum	2: kısmen katılmıyorum	3: kararsızım	4: kısmen katılıyorum	5: tamamen katılıyorum	**Etkilenen çocuk hakları**				
							Yaşama Hakkı	**Gelişme Hakkı**	**Korunma Hakkı**	**Katılım Hakkı**	**Yanıtsız**
		f	**f**	**f**	**f**	**f**	**f**	**f**	**f**	**f**	**f**
1-	Her çocuk yaşanabilir bir gezegeni hak eder.					48	***47***	5	5	3	
2-	İklim değişikliğiyle bağlantılı kuraklıklar, seller ve şiddetli hava koşulları, çocukların güvenli içme suyuna ve sanitasyona erişimini etkiliyor. (Su Krizi)			1	3	44	***40***	13	7	1	2
3-	Yaklaşık 415 milyon çocuk, kuraklık, yeraltı su seviyesinin düşmesi, su stresi ile yıllık ve yıllar arası mevsimsel değişkenliğin suya düşük düzeyde erişime neden olduğu yüksek veya aşırı derecede yüksek su hassasiyeti olan bölgelerde yaşıyor. (Su Krizi)			6	9	33	***39***	10	11	1	1
4-	Beş yaşın altındaki çocuklar arasındaki ölümlerin yaklaşık yüzde 26'sı değiştirilebilir çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır. (Sağlık Krizi)			9	8	31	***41***	8	16		
5-	Hava kirliliği ve çevresel toksinler, küresel olarak çocukların en önemli ölüm nedenleri arasındadır. (Sağlık Krizi)	1	2	6	***19***	***20***	***45***	8	8	1	2
6-	İklim değişikliği, çocukların karşı karşıya olduğu sayısız sağlık riskini şiddetlendirmektedir. (Sağlık Krizi)			1	6	41	***43***	10	10		
7-	Çocuklar aşırı sıcak hava dalgalarına karşı özellikle savunmasızdır. (Sağlık Krizi)			5	11	32	***34***	4	19	1	1
8-	İklim değişikliğiyle bağlantılı küresel hastalıkların yaklaşık yüzde 90'ına beş yaşın altındaki çocuklar yakalanıyor. (Sağlık Krizi)		1	11	***13***	***23***	***35***	8	13	1	4

9-	Çocukların yediği yiyeceklere, içtikleri suya ve oynadıkları toprağa sızan kurşun gibi toksinler onların sağlığına ve gelişimine zarar verebilir. (Sağlık Krizi)				1	47	***39***	20	12		
10-	İklim değişikliği temel sağlık hizmetlerine erişimi engelleyebilir. (Sağlık Krizi)			4	13	31	***36***	10	18	1	
11-	Çevresel faktörlerden kaynaklanan çocuk sağlığı risklerinin çoğu önlenebilir. (Sağlık Krizi)	1	1	7	***15***	***24***	***36***	9	15	1	3
12-	Gıda güvenliği doğrudan iklim değişikliği ile bağlantılıdır. (Beslenme Krizi)	2	2	8	11	25	***33***	10	13	1	3
13-	Kuraklıkların, sellerin ve sert hava koşullarının artan sıklığı ve şiddetiyle, gıda güvenliği tehlikeye atılmakta olup bu durum çocukların yeterli beslenebilmesinin önünde engel oluşturmaktadır. (Beslenme Krizi)	1		2	7	38	***36***	18	10		
14-	İklim değişikliği toplulukların nesillerdir bel bağladıkları tarımsal uygulamaları değiştirebilecek ve dolayısıyla besin üretimini etkileyecektir. (Beslenme Krizi)		1	2	3	42	***32***	19	8	1	
15-	İklim değişikliği ve çevresel bozulma, hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin sağlığı ve esenliği üzerindeki etkisiyle çocukların okula gitme olanağını etkiler. (Eğitim Krizi)	1		2	15	30	11	***32***	4	20	
16-	Kuraklık, sel, aşırı hava kirliliği ve zehirli kimyasallara maruz kalma, çocukların okula erişimini engelleme potansiyeline sahiptir. (Eğitim Krizi)			1	14	33	14	***30***	1	20	1
17-	Kuraklık, sel, aşırı hava kirliliği ve zehirli kimyasallara maruz kalma, çocukların bilişsel işlevlerini ve öğrenme çıktılarını olumsuz etkiler. (Eğitim Krizi)	1			9	38	10	***38***	1	13	1
18-	İklim değişikliği aynı zamanda okulların çocuklara kazandırması gereken becerilerin neler olabileceğini de etkiliyor. (Eğitim Krizi)		2	6	7	33	2	***36***	2	9	4
19-	İklim değişikliği, sosyal koruma sistemleri en savunmasız kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için zorluk oluşturacaktır. (Sosyal Koruma Krizi)		2	6	9	31	9	12	***33***	5	3
20-	Sosyal koruma sistemlerinin desteklenerek güçlendirilmesi iklim değişikliğinin geniş kapsamlı etkilerinin ele alınmasında büyük bir etkiye sahip olacaktır. (Sosyal Koruma Krizi)			6	8	34	7	11	***31***	7	2

21-	Evrensel çocuk yardımlarının aşamalı olarak gerçekleştirilmesinin desteklenmesi, iklim değişikliğinin geniş kapsamlı etkilerinin ele alınmasında büyük bir etkiye sahip olacaktır. (Sosyal Koruma Krizi)	1	5	9	33	12	16	***22***	11	4
22-	İklim değişikliği insanları göçe ve yerinden edilmeye zorlamaktadır. (Çocuk Koruma Krizi)		4	9	35	25	4	***31***	5	3
23-	İklim değişikliği milyonlarca çocuğu sömürü, çalışma ve istismar riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. (Çocuk Koruma Krizi)		6	11	31	23	17	***33***	8	1
24-	Yalnız veya ebeveynlerinden ayrı seyahat eden çocuklar özellikle duygusal, fiziksel ve cinsel şiddet riski altında olabilir. (Çocuk Koruma Krizi)		1	7	40	17	12	***33***	8	4
25-	Çocukların görüşleri, iklim krizinin gelecekteki etkilerinin ne kadar şiddetli olacağını doğrudan etkileyen politikalar belirleyen karar vericiler tarafından genellikle duyulmaz ve bunlara göre hareket edilmez. (Katılım Krizi)		7	5	36	4	3	10	***37***	2
26-	Çocuklar genellikle seslerini duyacakları bir platforma veya kendilerine göre hareket edilmesini sağlayacak hesap verebilirlik mekanizmalarına sahip değillerdir. (Katılım Krizi)		7	8	33	4	1	5	***39***	3
27-	Çocuklar iklim değişikliği hakkında bilgi eksikliğinden muzdariptirler. (Katılım Krizi)	1	6	11	30	5	4	7	***39***	2

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan toplam 48 öğretmen adayının tamamı genel anlamda iklim krizi ve çocuk hakları ile ilgili olarak "her çocuğun yaşanılabilir bir gezegeni hak ettiğini" düşünmektedir. Öğretmen adayları çocukların sahip olduğu çoğunlukla hakkı yaşama hakkı ile ilişkilendirmiştir. İklim krizinin bir boyutu olan su krizinin varlığına çoğu öğretmen adayı tamamen katılırken; çocukların yaşam hakkıyla ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Sağlık krizine ilişkin ifadelerin çoğuna öğretmen adayları tamamen katıldığını belirtirken; hava kirliliği ve toksinlerin küresel anlamda çocukların en önemli ölüm nedenleri arasında yer alması, iklim değişikliğiyle ilişkili küresel hastalıkların çok büyük çoğunluğuna 5 yaş altı çocukların yakalanması ve çevresel faktörlerden kaynaklanan çocuk sağlığı risklerinin önlenebileceği konuşlarında tamamen katılanlar kadar çoğunlukla katılanların da olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adayları sağlık krizini çoğunlukla yaşama hakkı ile eşleştirmiştir. Öğretmen adaylarının beslenme krizi durumuna da çoğunlukla tamamen katıldığı ve bu kriz alanını da çoğunlukla yaşama hakkıyla ilişkilendirdiği belirlenmiştir. Eğitim krizine dair ifadelere de çoğunlukla tamamen katıldıklarını ifade eden öğretmen adayları bunu en çok çocukların gelişme hakkıyla ilişkilendirmiştir. Sosyal koruma krizi ve çocuk koruma kriziyle ilgili ifadelere de çoğunlukla tamamen katıldıklarını ifade eden öğretmen adayları bu kriz unsurlarını çoğunlukla çocukların korunma hakkıyla ilişkilendirmiştir. Katılım krizi alanında yaşanılan kriz durumlarına da öğretmen adaylarının çoğunlukla katıldığı ve bu krize dair unsurları çoğunlukla çocukların katılım hakkıyla ilişkilendirdiği anlaşılmaktadır.

BÖLÜM V
5. SONUÇ ve TARTIŞMA

Okul öncesi eğitim öğretmen adaylarının iklim değişikliği tanımlamaları ve bu değişikliğin çocukların yaşamlarına olan etkisine dair görüşleri ile değişikliğin neden olduğu krizlerin çocuk hakları ile olan bağlantısına dair fikirlerinin incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmanın sonuçlarına göre öğretmen adaylarının iklim değişikliği hakkında bilgilerinin iklim değişikliği sebep ve sonuçları ile canlılara ve dünyaya etkisi bağlamında olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının iklim değişikliğine ilişkin oluşturdukları metaforların iklim değişikliği ile canlılar ve doğa olayları arasında ilişkileri içerdiği ve bu ilişkilerin de olumsuz bağlamda bedel ödeme, geri dönülemez sonuçlar, işlevini yitirmek olarak nitelendirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlarla uyumlu olarak öğretmen adaylarının iklim değişikliğine yönelik farkındalık, bilgi ve görüşlerinin belirlenmesine yönelik birçok çalışmanın yapıldığı ve öğretmen adaylarının benzer görüşlerde olduğu belirlenmiştir (Eroğlu ve Aydoğdu, 2016; Oluk ve Oluk, 2007; Spiteri, 2024; Tok, Cebesoy ve Bilican, 2017; Umurhan, 2022). Bu anlamda yapılan en güncel çalışmalardan biri olarak Spiteri (2024) Maltalı okul öncesi öğretmen adaylarına *"İklim değişikliği sana ne ifade ediyor?"* sorusunu yönlendirmiş ve aldığı cevapların farklı katılımcıların iklim değişikliği tanımlamalarının hava durumu ve mevsimler değişiklik olarak tanımlandığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Yel (2023) 213 ortaokul öğrencisi ile yaptığı araştırmasında öğrencilerin iklim değişikliği kavramına yönelik algılarını ortaya çıkarmayı amacıyla metaforlar kullanarak üretilen kelimeler incelendiğinde genel olarak iklim değişikliğinin sonuçlarının ön plana çıkarıldığı sonucu ile benzerlik göstermektedir. Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının iklim değişikliğini halen sınırlı olarak tanımlaması ve ortaokul öğrencilerinin yaklaşık 10 yıl önceki benzetimleriyle çok benzer benzetimler yapması bilgi sahibi oldukları ancak bu bilginin sınırlı olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmada iklim krizinin kendi yaşamını etkilediğini düşünen öğretmen adaylarının bu etkinin de doğa, sağlık, ekonomi, tüketim gibi alanlarda olumsuz etkileri olacağını belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buna benzer olarak Kaşot, Özalp

ve Koşer (2023) ilkokul öğretmenleriyle yaptığı araştırma kapsamında iklim değişikliğine ilişkin elde edilen metaforların daha çok korkulara ilişkin algılar üzerine yoğunlaştığı belirlenmiştir. Çelik (2020) iklim değişikliği sağlık, sosyal hareketlilik, tarım, ekonomi, sanayi ve turizm gibi tüm alanları olumsuz etkilemekte ve insanların yaşam tarzlarında maddi ve manevi önemli değişiklikler oluşturmakta olduğu sonucunu vurgulamıştır. Ayrıca Spiteri (2024) Maltalı öğretmen adaylarına iklim değişikliğinin kendilerini nasıl etkileyebileceği sorulduğunda, katılımcılar hem olumlu hem de olumsuz etkilerden bahsederek iklim değişikliğinin olumsuz etkileri olarak sağlık etkilerine odaklandığı sonucuna ulaşmıştır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) raporunda belirtildiği gibi insan faaliyetleri sonucunda küresel ısınmanın olduğu ve bunun sonucunda da iklim değişikliği meydana gelmekte ve herkesi etkilemektedir (IPCC, 2015). İklim değişikliğinin sağlık üzerindeki zararlı etkileri konusunda hızla artan bir bilimsel kanıtların sera gazı emisyonlarındaki artışın bir sonucu olarak, dünyanın dört bir yanındaki toplumlar yükselen sıcaklıklar ve deniz seviyeleri ile kuraklık, orman yangınları, sıcak hava dalgaları ve seller gibi aşırı hava olaylarıyla başa çıkmak zorunda kaldığı ve bunun insan sağlığı için risk oluşturmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mogwitz, Fears, Haines, ve Ter Meulen, 2022). Burke, Sanson ve Van Hoorn (2018) iklim değişikliğinin sonuçlarının özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların hem doğrudan hem de dolaylı olarak psikolojik refahını etkilediğini belirtmiştir. Kılıç'ın (2023a) da belirttiği gibi çocukluk yıllarından itibaren doğa yoksunluğunun yaşanmaması ve tüm sağlık boyutlarında iyiye gidilebilmesi için çözüm yine doğanın kendisindedir.

Mevcut araştırmada elde edilen bir başka önemli sonuç da araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çoğunun iklim krizinin çocukların yaşamlarına etkileyeceğini düşündüğü, bu etkinin mevsimleri yaşayamama, sağlıklı besine ve suya erişimde güçlük, hastalıklardaki artış ile gelişimsel etkiler olabileceğini belirttikleri şeklindedir. İklim krizinin erken çocukluk dönemindeki çocukların yaşamlarına etkisi olduğunu düşünen öğretmen adaylarının görüşleri sağlıklı beslenme güçlüğü, mevsim bilgisi ve yaşantılar arası çatışma, susuzluk-kuraklık ve hastalanma şeklinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara benzer şekilde Akpambang ve Ajidasile (2020) iklim değişikliğinden etkilenen çocukların sağlık, barınma, eğitim, aile yaşamı, boş

zaman ve eğlence aktivitelerinin yanı sıra yaşam hakkı, yeterli gıda, temiz ve güvenli su, ulaşılabilir en yüksek yaşam standardı hakları olarak vurgulanmıştır. Ayrıca iklim değişikliğinin çocuklar üzerindeki psikolojik etkilerine ilişkin hem doğrudan hem de dolaylı etkileri çocukların psikolojik refahını etkilemekte olduğu belirtilmektedir (Burke, Sanson ve Van Hoorn, 2018). Bunun yanında çocukların fiziksel sağlık açısından da doğal çevrede geçirecekleri zamanda güneş ışığı alma ve güneş ışığının sağlayacağı faydaların düşünüldüğünde (Kılıç, 2023b) iklim krizinin önemi daha da vurgulanmalıdır. Sağlık sorunları açısından daha savunmasız durumda olan çocukların iklim krizi sonucundaki sıcaklıklara ve aşırı hava olaylarından daha fazla etkilendikleri belirtilmektedir (Kovancı, 2022). Öyle ki çocuklar Xu ve arkadaşlarının (2012) da belirttiği gibi iklim değişikliğinin etkilerine karşı özellikle savunmasızdır. İklim krizi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede güvence altına alınan haklarından çocukların yararlanmasını engellemekte; iklim krizine müdahalede gerçekleştirilecek tüm unsurların da çocukların tarafında olacak şekilde çocuk hakları temelli bir yaklaşımın kullanılması kritik önem taşımaktadır (Yılmaz, 2022). Tüm bunlarla birlikte sürdürülebilir bir yaşam eğitimin ilk yıllarının bir parçası olarak düşünülmelidir. Bu yıllarda çocuklar, su kıtlığı, aşırı hava olayları, küresel ısınma ve tehdit altındaki türler gibi konuların farkındadırlar (Louv, 2012). Duran'ın (2023) da belirttiği gibi çocukların uygun eğitim ortamları sağlandığında iklim değişikliğine ilişkin eylemlerinin olumlu yönde olacağını söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının iklim krizi hakkındaki unsurların çocukların yaşamını nasıl etkilediğine dair değerlendirmelerine göre hemfikir oldukları en önemli durum her çocuğun yaşanılabilir bir gezegeni hak ettiği görüşüdür. Öğretmen adayları iklim krizinin su krizi, sağlık krizi, beslenme krizi, eğitim krizi, sosyal koruma krizi, çocuk koruma krizi ve katılım krizi alanlarında yer alan ifadelerine çoğunlukla tamamen katıldıklarını ifade etmişlerdir. Buna göre okul öncesi öğretmen adaylarının erken çocukluk dönemindeki çocukların bahsi geçen iklim krizi alanlarında orta üzeri düzeyde etkilendikleri görüşüne sahip oldukları söylenebilir.

Öğretmen adayları iklim krizi alanlarından su, sağlık ve beslenme krizine dair durumların etkilerini çocukların en çok yaşama hakkıyla ilişkilendirmiştir. Benzer şekilde Bulut-Pedük, Ahmetoğlu ve Akşin-Yavuz (2021) okul öncesi öğretmen

adaylarının izledikleri televizyon ve internet reklamlarında çoğunluğunun yaşama hakkı kategorisindeki haklara örnekler verdiklerini belirtmiştir. Ayrıca iklim krizinin yaşam hakkı ile onu tamamlayan su hakkını, gıda hakkını ve barınma hakkını da olumsuz anlamda etkileyebilecek bir çevre sorunu olduğu vurgulanmaktadır (Kovancı, 2022). Herkesçe hissedilen ve öğretmen adaylarının görüşlerinde belirttiği üzere doğrudan ve en temelde yaşama hakkını tehdit etmeye başlayan iklim krizi hakkında çalışmalar yapılmaktadır. 2008 yılında Dünya Sağlık Örgütünün teması "Sağlığımızı İklim Değişikliğine Karşı Koruyalım" olarak belirlenmesi iklim krizi ve sağlık hakkının önemini vurgular niteliktedir. Bununla birlikte 24. Taraflar Konferansı COP 24 DSÖ Özel Raporu olan Sağlık ve İklim Değişikliği'nde amacın yüzyılın en güçlü halk sağlığı sözleşmesi olan Paris Sözleşmesinin gücünü arttırma olarak belirtilmiştir (UNFCCC, 2018). Bununla birlikte 28. BM İklim Değişikliği Konferansı'ndaki (COP 28) İklim ve Sağlık başlığında daha iyi sağlık sonuçları sağlanması temel hedefinde imzalayıcılar arasında ülkemizin de yer aldığı 151 ülkenin özellikle savunmasız nüfusları iklim krizinin etkilerine daha iyi hazırlamak için sağlık sistemlerinin iklime dayanıklı, düşük karbonlu, sürdürülebilir ve eşitlikçi olacak şekilde dönüştürülmesi de dahil olmak üzere ortak hedefleri gerçekleştirmeyi taahhüt etmişlerdir (UNFCCC, 2023). Ayrıca İklim Değişikliği Alanında Ortak Projelerin Desteklenmesi- İklim değişikliğinin İnsan Sağlığına Etkileri raporunda da belirtildiği üzere 2030-2050 yılları arasında her yıl 250.000 ölümün yaşanacağı ve bundan tüm ülkelerin iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden sağlık açısından da en çok etkilenen durumun çocukların yetersiz beslenmeden kaynaklı hastalıklara sahip olması, ishal, sıtma ve sıcak stresi sonucu ölümlerin artacağı belirtilmiştir (Evci Kiraz, 2019). Tüm bu çarpıcı sonuçlar ve göstergeler açıkça iklim krizinin en başta çocuklar ve genel anlamda insanlar için yaşam hakkı krizine dönüşeceğine işaret etmektedir.

Öğretmen adayları eğitim krizini genel anlamda çocukların eğitim hakkıyla; sosyal koruma ve çocuk koruma krizlerini çocukların korunma hakkıyla ilişkilendirirken; katılım krizini çocukların katılım hakkıyla ilişkilendirmişlerdir. Benzer şekilde Yüksel ve Yazıcı (2019 yaptığı çalışmasında çocukların aileden sonra karşılaştığı ilk sosyal yapının liderleri olarak belirttiği okul öncesi öğretmen adaylarının diğer branşlardan farklı olarak daha çok çocuk merkezli bir anlayışla

yetiştirildiklerini, öğrenim müfredatlarında daha çok çocuk haklarına odaklanılarak, çocuk katılımı ile ilgili farkındalıklarının artırıldığını belirtmiştir. Katılım hakkını iklim değişikliği sorunları, programları ve alınan kararlar bağlamında değerlendirilmesi gerekliliğini belirten Akpambang ve Ajidasile (2020) çocukların bu hak sayesinde seslerinin bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde daha yüksek sesle duyulabildiğini ve bunun bir örneği olan Greta Thunberg'in iklim değişikliğine karşı düzenlediği protesto ile gösterdiğini belirtmektedir.

Okul öncesi öğretmen adayları erken çocukluk dönemindeki çocukların karşılaştıkları iklim krizi unsurlarından çokça etkilendiklerini ve bu kriz alanlarının da çocuk haklarıyla ilişkisine uygun bağlantılar kurarak ifade ettikleri görülmektedir. Bu sonuçlara göre okul öncesi öğretmen adaylarının erken çocukluk dönemindeki çocukların iklim krizinden etkilendiği ve bunun da çocuk haklarıyla ilişkili olduğuna dair görüşlerinin uygun kriz-hak eşleşmeleriyle belirtildiğini söylemek mümkündür. İklim değişikliği sonucu ortaya çıkan tüm etmenlerin, günümüz çocuklarının ve gelecek nesillerin özellikle yaşama, gıdaya ulaşma, temiz su içme, sağlıklı olma gibi insan olmanın temelinde var olan hakları önemli derecede etkileyeceği belirtilmektedir (Çolakoğlu, 2023). Bu nedenle iklim krizini yalnızca iklim krizi olarak değil doğrudan insanoğluna olan etkisi gereği çocuklara olan etkileri bağlamında değerlendirmek çok önemlidir. Böylesi değerlendirmeler yetişkinler ve çocuklar için farkındalık yaratmanın ötesinde yaşanılabilir bir dünya için atılan adımları görerek yeni adımlar atmaları konusunda onları cesaretlendirecektir.

BÖLÜM VI
6. ÖNERİLER

Okul öncesi eğitim öğretmen adaylarının iklim değişikliği tanımlamaları ve bu değişikliğin çocukların yaşamlarına olan etkisine dair görüşleri ile değişikliğin neden olduğu krizlerin çocuk hakları ile olan bağlantısına dair fikirlerinin incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmadan elde edilen sonuçlar ve alan yazın ışığında gerçekleştirilen tartışma nihayetinde gelecek araştırmalar ve konu hakkında yapılabilecek düzenlemelerle ilgili öneriler sunulmuştur.

- İklim krizi ve çocuk hakları bağlamında yurtdışında özellikle çocuklarla birçok araştırmanın yapıldığı yurtiçinde bu bağlamda yapılacak araştırmalara öncelik verilmesi,
- Okul öncesi öğretmenliğinde öğrenim gören farklı kademelerdeki öğretmen adayları ile uygulamaya dönük iklim krizi ve çocuk hakları temelli uygulamaların yapılması,
- İklim krizini çocuk hakları bağlamında ele alacak araştırmaların okul öncesi öğretmenleri ve çocuklarıyla uygulamaya dönük olarak gerçekleştirilmesi,
- İklim krizini çocuk hakları kesişiminde değerlendirecek araştırmalarda farklı kademe öğretmenlikleriyle çalışılması,
- Çocuk haklarının bağlamında iklim krizinin yaşam hakkı dışında diğer hakların etkilenme durumunu ortaya koyan ve eğitim, korunma gibi haklarla bağını ortaya kayan uygulamaların yapılması ihtiyacının karşılayacak araştırmaların yapılması,
- Geleceğin öğretmenleri olan öğretmen adaylarının hem küresel bir çevre sorunu olarak iklim krizinin çocuk hakları sorunu olma konusuna dikkatlerinin çekilmesini sağlayacak bilgilendirme, uygulamaya dönük çalışmaların yapılması,

- Öğretmen adaylarının lisans eğitimleri sürecinde çocuk haklarına ve iklim krizi ile ilişkili olabilecek ders/derslerin okul öncesi öğretmenliği lisans programında yer verilmesi önerilmektedir.
- İklim krizi ve çocuk hakları arasındaki ilişkiye dikkat çeken bu çalışmanın ardından iklim krizinin çocuk haklarına olan etkisinin toplumun geniş kesimlerince fark edilmesine ve çocuk haklarını korumaya yönelik müdahalelerin yapılmasına ihtiyaç duyulduğu ortaya konmuş olup; iklim krizinin bir çocuk hakları krizi olduğu gerçeğini öğretmen adayları, öğretmenler ve ailelere anlatan araştırmalara gereksinim duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

AA (2023). https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-ve-cinden-iklim-degisikligiyle-mucadelede- isbirligi-mesaji/2996773. Erişim Tarihi: 3.8.2024

Akbulut, M. (2019). *Bir afet olarak küresel iklim değişikliği ve ilkokul öğretmenlerinin küresel iklim değişikliği farkındalığının incelenmesi: Gümüşhane ili örneği*. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Gümüşhane.

Akbulut, M., & Kaya, A. A. (2020). Bir afet olarak küresel iklim değişikliği ve ilkokul öğretmenlerinin iklim değişikliği farkındalığının incelenmesi: Gümüşhane ili örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 9*(2), 112-124. https://doi.org/10.37989/gumussagbil.700929

Akpambang, E. M. & Ajidasile, O. O. (2020). Climate change and its impacts on the rights of children. *International Journal of Economics, Commerce and Management. 8*(4):367-394. ISSN 2348 0386

Aksan, Z. (2011). *İlköğretim Öğretmen Adaylarının Küresel Isınma Konusundaki Algıları ve Görüşleri*. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi,* 151.

Aydın, H., & Avşar Bakır, N. (2023). Anaokulu öğretmenlerinde sürdürülebilirlik ve çevre bilinci algısının değerlendirilmesi. *International Journal of Applied Economic and Finance Studies, 8,1,* 81-101.

Ayhan, M. (2021). *Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Ebeveynlerine Yönelik Hazırlanan Çocuk Hakları Programının Ebeveynlerin Çocuk Hakları Tutumuna Etkisi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Bae, B. (2010). Realizing Children's Right to Participation in Early Childhood Settings: Some Critical Issues in a Norwegian Context. *Early Years 30* (3): 205–218. doi:10.1080/09575146.2010.506598.

Bartlett, S. (2008) Climate change and urban children: Impacts and implications for adaptation in low- and middle-income countries. *Environmental Urban, 20*:501–519. doi: 10.1177/0956247808096125.

BBC (2021). İklim krizi: UNICEF'e göre 1 milyar çocuk iklim değişikliğinin ağır sonuçlarına maruz kalacak. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58280248 Erişim Tarihi: 15.3.2024

BBC (2021). İklim krizi: Biden 'Krizle mücadelede belirleyici 10 yıldayız' dedi, iddialı hedefler açıkladı. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56862301 Erişim Tarihi: 3.8.2024

Benevento, S.V. (2023). Communicating climate change risk to children: A thematic analysis of children's literature. *Early Childhood Education Journal, 51,* 201–210. https://doi.org/10.1007/s10643-021-01294-y

Bennett, C. M, & Friel, S. (2014) Impacts of climate change on ınequities in child health. *Children, 1*(3):461-473. https://doi.org/10.3390/children1030461

Bilir Seyhan, G., & Arslan Cansever, B. (2015). Okulöncesi dönem çocukları için hazırlanmış "çocuk hakları" temalı pano uygulamaları (pilot çalışma). *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 4*(3): 345-354.

Bilir-Seyhan, G. & Arslan-Cansever, B. (2017). Öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin algılarının materyal tasarımları ve görüşleri çerçevesinde incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41,* 98–119.

Birleşmiş Milletler (2023). Sürdürülebilir kalkınma için küresel amaçlar. https://www.kureselamaclar.org/ Erişim Tarihi: 5.3.2024

Birleşmiş Milletler (2024). https://unstats.un.org/sdgs/report/2024/. Erişim Tarihi: 2.8.2024

Boğaziçi Üniversitesi, (2024). https://tanitim.bogazici.edu.tr/bolum/okul-oncesi-ogretmenligi. Erişim Tarihi: 1.8.2024

Bozdoğan, A. E. (2009). An investigation on Turkish prospective primary school teachers' perceptions about global warming. *World Applied Sciences Journal, 7*(1), 43-48.

Bozdoğan, A.E. & Yanar, O. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının küresel ısınmanın gelecek yüzyıldaki etkilerine ilişkin görüşleri. *Karadeniz Fen Bilimleri,* 2(1), 48-60.

Bulut-Pedük, Ş. (2015). Çocukların hak ettiği eğitimi almalarında onların gelişim haklarını bilen ve dikkate alan okul öncesi öğretmenleri olabilmek. *Milli Eğitim Dergisi, 44*(206): 97-105.

Bulut-Pedük, Ş., Ahmetoğlu, E., Akşin-Yavuz, E. (2021). Okul öncesi öğretmen adaylarının televizyon ve internette izlediği reklamlardaki çocuk haklarına ilişkin görüşleri. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 5*(5):495-525. DOI:10.24130/eccd-jecs.1967202152320

Burke, S.E.L., Sanson, A.V. & Van Hoorn, J. (2018). The psychological effects of climate change on children. *Current Psychiatry Reports, 20,* 35 https://doi.org/10.1007/s11920-018-0896-9

Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3*(2):133-151.

Cengizoğlu, S. (2013). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitim programının okul öncesi dönem çocuklarının insan-çevre ilişkisi algısına etkisinin incelenmesi*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Ankara.

Chu, M., Fang, Z., Mao, L., Ma, H., Lee, C.-Y., Chiang, Y.-C. (2024). Creating A child-friendly social environment for fewer conduct problems and more prosocial behaviors among children: A LASSO regression approach. *Acta Psychologica 244,* 104200 https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2024.104200

Civiş, G. (2021). *Sürdürülebilir kalkınma amaçları kapsamında nitelikli eğitim: Seçilmiş OECD ülkeleri ile Türkiye karşılaştırması*. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education.* 6th ed. Routledge Falmer.

Çelik, S. (2020). The effects of climate change on human behaviors. *Environment, climate, plant and vegetation growth*, 577-589.

Çolakoğlu, M. (2023). İklim Adaleti ve Çocuk Hakları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 28*(49), 469-496.

Değirmenci, T. (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının incelenmesi.* 20. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Bildiri Özeti, Burdur.

Demir, A. (2022). Paris Anlaşması ve 26. Taraflar Konferansı (COP 26)'nda Türkiye Değerlendirmesi: Yükümlülükler ve Sorumluluklar. *Biological Diversity and Conservation, 15*(2), 162-170. https://doi.org/10.46309/biodicon.2022.1088410

Dere, F. (2022). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Haklarıyla İlgili Deneyimleri ve Algıları. *International Journal of Social Science Research, 11*(1), 1-16.

Dinç, B. (2015). Okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi-Journal of Qualitative Research in Education, 3*(1), 7-25.

Doğan, Y., Torun, F. & Akgün, İ. H. (2014). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Journal of Human Sciences, 11*(2), 503-516.

Duran, M. (2023). Erken Çocukluk eğitiminde iklim değişikliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32*, 100-114. DOI: 10.54600/igdirsosbilder.1132048

Ecoschools (2024). https://www.ecoschools.global/seven-steps-methodology. Erişim Tarihi: 4.8.2024

E&ENEWS (2019). https://subscriber.politicopro.com/article/eenews/1060718493 Erişim Tarihi: 1.8.2024

Ejieh, M.U.C. & Akinola, B.O. (2009). Children's Rights and Participation in Schools: Exploring the Awareness Level and Views of Nigerian Primary School Children. *İlköğretim Online, 8*(1), 176- 182, 2009.

Erbay, E. (2012). Türkiye'de çocuk haklarını tanıtma, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların eleştirel analizi ve bir model önerisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 23*(2): 48-74.

Eroğlu, B. & Aydoğdu, M. (2016). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Küresel Isınma Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *29*(2), 345-374.

Euronews (2023). Cheap EV leasing and lower energy bills: Macron unveils plan to meet France's 2030 green goals, https://www.euronews.com/green/2023/09/26/cheap-ev-leasing-and-lower-energy-bills-macron-unveils-plan-to-meet-frances-2030-green-goal Erişim Tarihi: 3.8.2024

Evci Kiraz, E.D. (2019). İklim değişikliğinin insan sağlığına etkileri. *Ankara: İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi*. http://www.iklimin.org/moduller/saglikmodulu.pdf Erişim Tarihi: 1.8.2024.

Ezer, F. & Ulukaya Öteleş, Ü. (2020). Çocuk haklarına yönelik tutumun belirlenmesi: Nicel bir araştırma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(37), 48-58.

Fazlıoğlu, Z. (2007). Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan "Çocuk Hakları" Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Gazi Üniversitesi (2024). https://gef.gazi.edu.tr/view/page/71539 Erişim Tarihi: 1.8.2024

Gürsoy, F., & İkiz, S. (2020). 3-6 yaş grubu çocuğa sahip annelerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science* 8(106), 9-21.

Hacısalihoğlu, A., & Balcı, S. (2023). İklim değişikliğinin çocuk sağlığına etkisi ve çözüm önerileri. *Artuklu International Journal of Health Sciences. 3*(1), 93-97. https://doi.org/10.58252/artukluder.1180448

Hamad, O. H. I., & Al-Abri, K. M. (2019). Classroom Management Strategies: Do Teachers Violate Child Rights?. *International Journal of Humanities and Social Sciences, 9 (11),* 22-26.

Harcourt, D., & Quennerstedt, A. (2014). Ethical Guardrails When Children Participate in Research: Risk and Practice in Sweden and Australia. *SAGE Open*, 4. doi:10.1177/2158244014543782.

Harvard University Center on the Developing Child (2024). Extreme heat affects early childhood development and health. chrome- extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://harvardcenter.wpenginepowered.com/wp-content/uploads/2023/03/ECSCEE-Heat-Paper.pdf Erişim Tarihi: 03.04.2024

Hedge, S.S., Murthy, N.S., Shalini, C.N., & Sandeep, K.R. (2012). Awareness of global warming among school teachers in coastal Karnataka. *Indian Journal Preventive and. Social. Medicine, 43*(4), 383-388.

Huić, A. (2022). Children's participation rights in schools—Teachers' beliefs and practices. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, 30*(2), 145-166.

IPCC (2015). *Climate change 2014 synthesis report summary for policymakers.* Kopenhag: Birleşiş Milletler.

IPCC (2001). Climate Change (2001). The Scientific Basis. Contribution of Working Group I to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Houghton, J.T., et al. (eds.)]. Cambridge and New York: Cambridge University Press.

IPCC. (2007). Climate Change (2007). The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Solomon, S., et al. (eds.)]. Cambridge and New York: Cambridge University Press.

IPCC. (2004). Workshop on Climate Sensitivity. Workshop Report, Paris, France. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/08/ipcc-workshop-paris-july-2004.pdf

IPCC (2007). IPCC WG II, Fourth Assessment Report (2007). Climate Chance 2007: Climate Change İmpacts, Adaptation And Vulnerability. [Online]

IPCC: Summary for Policymakers, in: Climate Change (2022). Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, edited by: Shukla, P. R., Skea, J., Slade, R., Al Khourdajie, A., van Diemen, R., McCollum, D., Pathak, M., Some, S., Vyas, P., Fradera, R., Belkacemi, M., Hasija, A., Lisboa, G., Luz, S., and Malley, J., Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, https://doi.org/10.1017/9781009157926.001, https://www.ipcc .ch/event/sixtieth-session-of-the-ipcc/

Karabulut, N. (2023). Öğretmenlerin küresel iklim değişikliğine yönelik farkındalıklarının değerlendirilmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, *3*(2), 265–294. Doi:10.528/zenodo.7612680

Kaşot, N., Özalp, G. & Koşer, G. (2023). KKTC ilköğretim öğretmenlerinin iklim değişikliği kavramına ilişkin metaforik algılarının belirlenmesi. *İklim ve Sağlık Dergisi, 3*(2):33-39. E-ISSN: 2757-8607

Kaya, S. Ö. (2011). *Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları ile İlgili Görüşleri,* Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Kılıç, Z. (2023a). *Çocuk ve Çevre Sağlığı.* F. Alisinanoğlu (ed.) Çocuk ve Çevre içinde s.1-21. Ankara: İzge Yayıncılık. ISBN: 978-605-9763-38-7.

Kılıç, Z. (2023b). *Doğa, Fiziksel Sağlık ve Hareket Bağlantısı.* Z. Kılıç (ed.). Çocuk ve Doğa içinde s. 1-21 Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-625-397-515-9

Klim-Klimaszewska, A., & Wieruszewska-Duraj, S. (2023). Climate education in kindergarten. *Multidisciplinary Journal of School Education*, *12*(1), 435–453. https://doi.org/10.35765/mjse.2023.1223.19

Kondolot, M., Beyazova, U., Özmert, E., Şahin, F., Ulukol, B., & Gökçay, G. (2012). İklim değişikliğinin çocuk sağlığına etkileri. *Erciyes Tıp Dergisi, 34*(1), 29-31.

Kor, K. (2013). *Okulöncesi öğretmenlerinin çocuk hakları konusunda görüşlerinin belirlenmesi.* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Koran, N. (2015). Öğretmenlere Yönelik Çocuk Hakları ve Hak İhlalleri Eğitiminin Değerlendirilmesi Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, 1,* 542-557

Kovancı, E. (2022). İklim Krizini Hak Temelli Yaklaşım Özelinde Değerlendirme. *İdealkent, 13*(37), 1535-1565. DOI: 10.31198/idealkent.1139377

Kozikoğlu, İ. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 3*(2), 380-405. https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967201932166

Kurt, S. L. (2016). Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 16(36): 99-127. DOI: http://dx.doi.org/10.21560/spcd.28915

Leal Filho, W., Balasubramanian, M., Abeldaño Zuñiga, R.A., & Sierra, J. (2023). The effects of climate change on children's education attainment. *Sustainability 15,* 6320. https://doi.org/10.3390/su15076320

Leblebici, H., & Yücel Toy, B. (2019). A needs analysis of curriculum design of the human rights, citizenship, democracy and child rights course for teacher candidates. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies (IJOCIS), 9*(1), 105-144.

Liarakou, G., & Kalafati, M. (2023). Teaching Climate Change to Kindergarteners Through Art-Based Methods. In: Leal Filho, W., Sima, M., Lange Salvia, A., Kovaleva, M., Manolas, E. (eds) *University Initiatives on Climate Change Education and Research*. Springer, Cham Publisher https://doi.org/10.1007/978-3-031-25960-9_52-1

Louv, R. (2012). *Doğadaki son çocuk.* 3. Baskı. (C. Temürcü,Çev.). TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Marmara Üniversitesi (2024).https://meobs.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/ataturk-egitim-fakultesi/okul-oncesi-ogretmenligi-14-16-0 Erişim Tarihi: 1.8.2024

Mogwitz, J., Fears, R., Haines, A., & Ter Meulen, V. (2022). Health must become core to global climate policy negotiations. *The Lancet Planetary Health, 6*(11), e849-e851.

NATO (2014). NATO Climate change and security action plan, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230710-climate-change-best-practices.pdf Erişim Tarihi: 4.8. 2024

Oktay, A. (2004). Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem (5. Baskı). İstanbul: Epsilon

Oluk, E. A. & Oluk, S. (2007). Yüksek Öğretim Öğrencilerinin Sera Etkisi, Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Algılarının Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 45-53

Öbük, D. N., & Sınmaz, S. (2024). İklim Değişikliği Süreci ve Türkiye'de İklim Değişikliği Eylem Planlarının Mekânsal Perspektifi, *Kent Akademisi Dergisi, 17*(3):939-960. https://doi.org/10.35674/kent.1451207

Öztürk, A., & Doğan, G. Ö. (2017). Effective Children's Rights Education from the Perspectives of Expert Teachers in Children's Rights Education: A Turkish Sample. *Journal of Education and Learning, 6*(4), 303-314.

Pilatin, G., & Ahmetoğlu, E. (2020). *Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının incelenmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39(*3) 100. Yıl Eğitim Sempozyumu Özel Sayı, 117-136. DOI: 10.7822/omuefd.731229

Quennerstedt, A. (2015). Young children's enactments of human rights in early childhood education. *International Journal of Early Years Education, 24*(1), 5–18. https://doi.org/10.1080/09669760.2015.1096238

Sabol, T. J., ve Pianta, R. C. (2013). Relationships between teachers and children. In Eds W. M. Reynolds, G. E. Miller. *Handbook of Psychology, Educational Psychology* pp. 199-210. John Wiley & Sons.

Sadioğlu, U., & Ağıralan, E. (2020). İklim değişikliği çerçevesinde 25. taraflar konferansı (COP25). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11*(Ek Sayı-1), 361-385. https://doi.org/10.36543/kauiibfd.2020.ek1.017

Savetehchildren (2024). https://turkiye.savethechildren.net. Erişim Tarihi: 4.8.2024

Sarı Uğurlu, B., Apaydın, S. (2023). Content analysis of portrayals of climate change in Turkish picturebooks. *Early Childhood Education Journal.* https://doi.org/10.1007/s10643-023-01573-w

Shea, K.M. (2007). Global climate change and children's health. *Pediatrics.* 120: e1359–e1367.doi: 10.1542/peds.2007-2646.

Shier, H. (2018). Towards a new improved pedagogy of "children's rights and responsibilities". *The International Journal of Children's Rights, 26*(4), 761-780.

Shumba, A. (2003). Children's rights inschools: what doteachers know?*Child Abuse Review, 12*, 251-260

Spiteri, J. (2024). Pre-service ECEC teachers' conceptions of climate change: a community funds of knowledge and identity approach.*Education 3-13,* 1–15. https://doi.org/10.1080/03004279.2024.2322999

Stake, R.E. (2005*). Qualitative Case Studies*. In. N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.). *The Sage Handbook of Qualitative Research*, London: Sage.

Stamatović, J., Marinković, S., & Cicvarić, J. Ž. (2023). Child rights education in Serbian schools. South African Journal of Education, 43(4), 1-9.

Şallı, D. (2017). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Hakları ile İlgili Görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırma Dergisi Journal of Research in Education and Teaching (JRET), 6*(2), 80-87.

Şengül, B., & Murat, G. (2024). Küresel İklim Krizinin Sosyal Boyutu ve Sosyal Politika Önlemleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, *15*(41), 342-358. https://doi.org/10.21076/vizyoner.1310015

The 26th UN Climate Change Conference of the Parties (COP26) in Glasgow on 31 October – 13 November (2021). https://ukcop26.org/wp-content/uploads/2021/11/COP26- Negotiations-Explained.pdf. Erişim Tarihi:10.03.2024

The 28th UN Climate Change Conference of the Parties (COP28)in United Arab Emirates (2023). https://unfccc.int/cop28 Erişim Tarihi:3.8.2024

Tok, G., Cebesoy, Ü. B. & Bilican, K. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının iklim değişikliği farkındalıklarının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 8*,2, 23-36.

Trakya Üniversitesi (2024). https://temelegitim.trakya.edu.tr/pages/ders-bilgi-paketleriErişim Tarihi: 5.8.2024

Treichel, P. (2020). Why focus on children: A literature review of child-centred climate change adaptation approaches. *The Australian Journal of Emergency Management,35*(2),26–33. https://search.informit.org/doi/10.3316/ielapa.179621861555500

Türkeş, M. (2001). Küresel iklimin korunması, iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi ve Türkiye. Tesisat Mühendisliği, TMMOB Makina Mühendisleri Odası, *Süreli Teknik Yayın 61*, 14-29.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2024). https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?6f41190c-6742-405a-9e5a-784385301607 Erişim Tarihi: 1.8.2024

Türkiye Cumhuriyeti Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, (2024). İklim Değişikliği Başkanlığı, https://iklim.gov.tr Erişim Tarihi: 1.8.2024

Uçuş, Ş. & Ekber Şahin, A.. (2012). Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 3* (1), 25-41. http://dergi.adu.edu.tr/egitimbilimleri/

Uğurlu, E. G. (2022). *Çocuk filmlerine hak temelli yaklaşım.* Ulusal Film Çalışmaları Sempozyumu Tam Metin, 151.

Umurhan, B. (2022). *Öğretmen adaylarının küresel iklim değişikliğine ilişkin bilgi, tutum ve davranışlarının incelenmesi*. Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Alanya.

UNCRC (2022). Learning through rights in the early years: weaving the UNCRC through policy, provision and everyday practice. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://education.gov.scot/media/453guwaw/learning-through-rights-in-elc.pdf

UNDP (2024). https://www.undp.org/tr/turkiye/iklim-degisikligi-ve-cevre-0. Erişim Tarihi: 3.8.2024

UNEP (2021). 10 ways you can help fight the climate crisis, https://www.unep.org/news-and-stories/story/10-ways-you-can-help-fight-climate-crisis erişim Tarihi: 4.8.2024

UNEP (2024). The Sectoral Solution to Climate Change https://www.unep.org/interactive/sectoral-solution-climate-change/ Erişim Tarihi: 04.08.2024

UNDP (2023). Educing temperatures: Kazakhstan takes action against climate change https://www.undp.org/kazakhstan/news/reducing-temperatures-kazakhstan-takes-action-against-climate-change Erişim Tarihi: 4.8.2024

UNFCCC-United Nations Framework Convention on Climate Change. (2002). https://unfccc.int/cop28. Erişim Tarihi: 14.4.2024

UNFCCC-United Nations Framework Convention on Climate Change, 24th Conference of the Parties COP 24 (2018). https://unfccc.int/event/cop-24?item=4. Erişim Tarihi: 1.8.2024

UNFCCC-United Nations Framework Convention on Climate Change, 28th Conference of the Parties COP 28 (2023). https://www.cop28.com/en/cop28-uae-declaration-on-climate-and-health. Erişim Tarihi: 1.8.2024

UNFCCC (2024). https://unfccc.int/topics/capacity-building/resources/capacity-building-portal/history-of-the-portal/projects-case-studies-and-tools#Projects Erişim Tarihi: 5.8.2024

UN (2024). https://www.un.org/en/un75/climate-crisis-race-we-can-win Erişim Tarihi: 1.8.2024

UNICEF (1989). https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme Erişim Tarihi: 25.3.2024

UNICEF (1989). Çocuklar için bilgi, https://www.unicefturk.org/yazi/cocuklar-icin-bilgi Erişim Tarihi: 4.3.2024

UNICEF (2002). Çocuk haklarına dair sözleşme uygulama el kitabı. https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme-uygulama-elkitab%C4%B1 Erişim Tarihi: 5.5.2024

UNICEF (2007). Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Çocuk Versiyonu. https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-yolculuk Erişim Tarihi: 15.3.2024

UNICEF (2008). *The State of the World's Children 2008: Child Survival.* Hatteras Press; New York, NY, USA: 2008. pp. 1–164.

UNICEF (2014). The Challenges of Climate Change: Children on the front line. Florence: UNICEF Office of Research

UNICEF (2015). Unless we act now The Impact of Climate Change on Children. https://www.unicef.org/reports/unless-we-act-now-impact-climate-change-children Erişim Tarihi: 5.1.2024

UNICEF (2017). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokoller, Usûl Kuralları ile Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları. https://www.unicef.org/turkiye/media/7941/file/ÇHDS%20ve%20İhtiyari%20Protokoller,%20Usul%20Kuralları%20ile%20Çocuk%20Hakları%20Komitesi%20Genel%20Yorumları.pdf Erişim Tarihi: 5.3.2024

UNICEF (2021a). The climate crisis is a child rights crisis: Introducing the children's climate risk ındex. ISBN 978-92-806-5276-5. https://www.unicef.org/media/105376/file/UNICEF-climate-crisis-child-rights- crisis.pdf Erişim Tarihi: 5.1.2024

UNICEF (2021b). İklim krizi, bir çocuk hakları krizidir. New York. İklim krizi, bir çocuk hakları krizidir. Erişim Tarihi: 3.1.2024

UNICEF (2021c). 26. BM İklim Değişikliği Konferansı Çocuklar ve İklim Değişikliği, https://www.unicefturk.org/yazi/iklim-degisikligi-ve-cocuklar. Erişim Tarihi: 14.4.2024

UNICEF (2023a). The climate-changed child. https://www.unicef.org/reports/ climate-changed-child Erişim Tarihi:1.8.2024

UNICEF (2023b). UNICEF: Her 3 çocuktan 1'i yüksek oranda su kıtlığı çekiyor. https://www.unicef.org/turkiye/basın-bültenleri/unicef-her-3-çocuktan-1i-yüksek-oranda-su-kıtlığı-çekiyor Erişim Tarihi: 4.8.2024

UNICEF (2024). Avrupa ve Orta Asya'da artan sıcaklıklar, her yıl yaklaşık 400 çocuğun ölümüne neden oluyor. https://www.unicef.org/turkiye/basın-bültenleri/avrupa-ve-orta-asyada-artan-sıcaklıklar-her-yıl-yaklaşık-400-çocuğun-ölümüne-neden Erişim Tarihi: 4..8.2024

United Nations International Children's Emergency Funds. (2004).*Çocuk haklarına dairsözleşme*.http://www.cocukhaklari.gov.tr/condocs//mevzuat/cocuk_haklari_sozlesmesi.pdf Erişim Tarihi: 1.8.2024

Urinboyev, R., Wickenberg, P., & Leo, U. (2016). Child rights, classroom and school management: A systematic literature review. *The International Journal of Children's Rights, 24*(3), 522-547.

Washington, F. (2010). *5-6 Yaş Grubu Çocuklarına Uygulanan Aile Katılımlı Çocuk Hakları Eğitimi Programının Etkililiğinin İncelenmesi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.

Waters-Davies, J., Murphy, A., Chicken, S., Tyrie, J., & Clement, J. (2024). Constructing child participation in early years classrooms: An exploration from Wales. Children & Society.

WHO, (2018). Climate Change and Health, Key Facts. http://www.who.int/news-room/factsheets/detail/climate-change-and-health Erişim Tarihi: 1.8.2024

Xu, Z.; Sheffield, PE.; Hu, W.; Su, H.; Yu, W.; Qi, X.; & Tong, S. (2012). Climate change and children's health—a call for research on what works to protect children. *International Journal of Environmental Research and Public Health,* 9, 9: 3298-3316. https://doi.org/10.3390/ijerph9093298

Yavuzekinci, M. ve Tatlı, S. (2020). Çocukların sahip oldukları haklara ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 49* (228): 129-152.

Yel, Ü. (2023). Ortaokul öğrencilerinin iklim değişikliği kavramına yönelik metaforik algıları. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi (ANKAD), 7*(1), 49–75. https://ankad.org/index.php/ankad/article/view/147

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz G. (2022). *Çocuk hakları ve iklim değişikliği.* Yalçın SS, Editör. Küresel iklim değişikliğinin çok disiplinli gözden geçirilmesi ve çocukluktan erişkinliğe etkileri. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri.

Yılmaz, S. (2024). Okul Öncesi Öğretmenlerin Çocuk Haklarına Yaklaşımlarının Bibliyometrik Analiz Yöntemi İle İncelenmesi. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi, 7*(2), 174-187

Yılmaz, S., Bolat, E. Y., & Gölcük, İ. (2020). Erken çocukluk döneminde uygulanan çevre eğitim programının çocukların çevreye karşı tutumları üzerindeki etkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(1), 557-578.

Yin R. K. (2003). *Case Study Research: Design and Methods.* 3rd ed. Thousand Oaks: Sage

YÖK (2018). https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari Erişim Tarihi: 1.8.2024

YÖK (2020). https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/egitim-fak%C3%BCltelerine-yetki-devri.aspx Erişim Tarihi: 2.8.2024

Yücetürk, T. (2024). *Okul öncesi eğitim kurumlarının sürdürülebilirlik özellikleri bakımından çok yönlü değerlendirilmesi.* Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Yüksel, B., & Yazıcı, Z. (2019). Öğretmen adaylarının çocuk katılım hakkına ilişkin farkındalıklarının değerlendirilmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, *3*(2), 457–477. https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967201932169

EKLER

Ek 1. İklim Krizi ve Çocuk Hakları Anketi

ANKET FORMU

Değerli Öğretmen Adayı,
Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Eğitim yüksek lisans programında Dr Öğr Üyesi Ezgi Akşin Yavuz danışmanlığında yürüttüğüm yüksek lisans tez çalışmamda, okul öncesi eğitim öğretmen adaylarının iklim değişikliği tanımlamaları ve bu değişikliğin çocukların yaşamlarına olan etkisine dair görüşleri ile değişikliğin neden olduğu krizlerin çocuk hakları ile olan bağlantısına dair farkındalıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede okul öncesi öğretmen adayları ile gerçekleştirilecek olan bu çalışmada sizlerin görüşünüze ihtiyaç duyulmaktadır. Sizlere sunulan formda yer alan bölümleri eksiksiz olarak doldurmanızı istemekteyiz. Vereceğiniz cevaplar sadece bilimsel araştırmada kullanılacak olup kişisel verileriniz gizli kalacaktır. Gönüllü olarak katılacağınız bu araştırmadan dilediğiniz zaman çıkabilir yahut araştırma sonuçları hakkında bilgi almak üzere iletişim kurabilirsiniz.

Sizden, 3 bölümden oluşan aşağıdaki anket formunu içtenlikle cevaplamanız beklenmektedir. Bu anket formunda ilk olarak demografik değişkenlere ilişkin bölümü doldurmanız, ardından ikinci bölümde açık uçlu bir soru ile boşluk doldurmalı soruyu yanıtlamanız ve son bölümde iklim krizine yönelik anketi cevaplamanız beklenmektedir.
Değerli vaktinizi ayırdığınız ve katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederim.

Okul Öncesi Öğretmeni Gülçin AKSÜT BAYDAR

Okul öncesi eğitim öğretmen adaylarının iklim değişikliği tanımlamaları ve bu değişikliğin çocukların yaşamlarına olan etkisine dair görüşleri ile değişikliğin neden olduğu krizlerin çocuk hakları ile olan bağlantısına dair farkındalıklarının incelenmesini amaçlayan araştırma hakkında bilgilendirildim. Araştırmada verdiğim bilgilerin yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacağını, 3. Kişilerle paylaşılmayacağını biliyor ve onaylıyorum. Araştırmaya gönüllü olarak katılıyorum.

Öğretmen Adayı Onayı: Evet ( ) Hayır ( )

1. BÖLÜM

Sorular
Katılımcı Kodu (İsim ve Soy isminizin Baş Harfleri):
Yaşınız:
Cinsiyetiniz: ( ) Kadın ( ) Erkek
Genel Akademik Not Ortalamanız: ……..
Mezun Olunan Lise: ( ) Açık Lise ( ) Anadolu Lisesi ( ) Düz Lise ( ) Fen Lisesi ( ) Meslek Lisesi ( ) Teknik Lise ( ) Diğer (belirtiniz) …….
Siz hariç kardeş sayınız:
Annenizin öğrenim durumu: ( ) okuryazar değil ( ) ilkokul ( ) ortaokul ( ) lise ( ) lisans ( ) lisansüstü
Babanın öğrenim durumu: ( ) okuryazar değil ( ) ilkokul ( ) ortaokul ( ) lise ( ) lisans ( ) lisansüstü
Ailenizin Gelir Durumunu Nasıl Tanımlarsınız?: Alt ( ) Orta ( ) Üst ( )
Bugüne dek uzun süreli olarak yaşadığınız yer neresidir? ( ) Mahalle ( ) İlçe ( ) İl ( ) Büyükşehir
Çocuk hakları hakkında herhangi bir eğitim/seminer/çalıştay vb toplantıya katıldınız mı? ( ) evet ( ) hayır
İklim krizi hakkında herhangi bir eğitim/seminer/çalıştay vb toplantıya katıldınız mı? ( ) evet ( ) hayır

2. BÖLÜM

Bu bölümde yer alan iklim değişikliği ile ilgili açık uçlu soruları ilgili boşluklara yazarak cevaplayınız.

1. İklim değişikliği hakkında ne biliyorsunuz?

Metafor: Metafor kelimesi mecaz anlamına gelmektedir. Bir şeyin başka benzerliği olan başka bir şeye benzetilmesidir.

2. İklim değişikliği ……. gibidir. Çünkü ……..

……

……...

İklim değişikliği iklim krizine neden olmaktadır.

3. İklim krizinin sizin yaşamınızı etkilediğini düşünüyor musunuz? ( ) Evet ( ) Hayır
4. Eğer iklim krizinin yaşamınızı etkilediğini düşünüyorsanız bu etkilerden maddeler halinde bahsediniz.
5. Sizce iklim krizi erken çocukluk dönemindeki çocukların yaşamlarını etkilemekte midir? ( ) Evet ( ) Hayır
6. Eğer iklim krizinin erken çocukluk dönemindeki çocukların yaşamlarını etkilediğini düşünüyorsanız bu etkilerin neler olduğundan maddeler halinde bahsediniz.

3. BÖLÜM

Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümleri yaşama, gelişme, korunma ve katılım başlıklarında dört temel alanda toplanabilir.

Yaşama hakkı; çocukların sağlıklı ve yeterli beslenmeleri, hastalıklardan korunma ve tedavileri ile aşılarının yapılmaları gerekliliğine vurgudur. Sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşamak her çocuğun hakkıdır.

Gelişme hakkı; cinsiyet ayrımı yapılmaksızın her çocuğun okula devamının sağlanması, ilköğretimin her çocuk için zorunlu ve parasız olması gelişim hakları içinde sayılır. Çocukların zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin geliştirilmesi, boş zamanlarını değerlendirmelerinin sağlanması ve gerekli durumlarda maddi desteğin verilmesi de maddeler arasındadır. Ayrıca çocukların bilgi edinme hakları da bu kapsamda yer almaktadır.

Korunma hakkı: Her çocuğun bir kimlik belgesinin olması gerekliği ve çocuktan öncelikle anne-baba ya da bu görevi üstlenen büyüklerin sorumlu olduğu, bakmakla yükümlü olanlar sorumluluklarını yerine getirmiyorsa devletin sorumlu olduğu ile ilgili maddeler korunma hakkı içinde değerlendirilebilir.

Katılım hakkı: Sözleşme maddelerine göre, çocuklar kendileri ile ilgili konularda görüş bildirme ve kendilerini ifade etme hakkına sahiptirler. Yetişkinler çocukların görüşlerine saygı göstermelidir.

İklim Krizi ve Çocuk Hakları Anketi 3. Bölüm Örnek İfadeleri

İklim Krizi	1:hiç katılmıyorum	2: kısmen katılmıyorum	3: kararsızım	4: kısmen katılıyorum	5: tamamen katılıyorum	**Etkilenen çocuk hakları**			
						A-Yaşama Hakkı	**B-Gelişme Hakkı**	**C-Korunma Hakkı**	**D-Katılım Hakkı**
1- Her çocuk yaşanabilir bir gezegeni hak eder.									
2- İklim değişikliğiyle bağlantılı kuraklıklar, seller ve şiddetli hava koşulları, çocukların güvenli içme suyuna ve sanitasyona (su arıtımı ve halk sağlığı) erişimini etkiliyor.									
3- Pek çok çocuk, kuraklık, yeraltı su seviyesinin düşmesi, mevsimsel değişkenlik gibi etkilerle yüksek veya aşırı derecede yüksek su hassasiyeti olan bölgelerde yaşıyor.									
4- Beş yaşın altındaki çocuklar arasındaki ölümlerin yaklaşık dörtte biri değiştirilebilir çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır.									
5- Hava kirliliği ve çevresel toksinler, küresel olarak çocukların en önemli ölüm nedenleri arasındadır.									

Ek 2. Etik Kurul Belgesi

Evrak Tarih Sayısı: 27.04.2023-443498

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-29563864-050.03.04-443498 27.04.2023
Konu : Kararlar

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ezgi AKŞİN YAVUZ

Danışmanlığını yaptığınız, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gülçin AKSÜT BAYDAR tarafından, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 26.04.2023 tarihli toplantısında alınan 04/09 numaralı kararı ile uygun görülmüştür.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Ayhan GENÇLER
Başkan

Ek:Etik Kurul Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu :BS98L7SLKJ Pin Kodu :55682 Belge Takip Adresi : https://www.trakya.gov.tr/trakya-universitesi-ebys
Adres : Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne
Telefon : 2842234004 Faks : 2842234203
e-Postaozelkalem@trakya.edu.tr Webhttp://www.trakya.edu.tr/
Kep Adresi : trakyauni@hs01.kep.tr
Bilgi için : Ceyda DURSUN
Ünvanı : Sekreter